

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ YÖNÜYLE ORTAOKUL
TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ

MUSTAFA KÜKRER

BOLU-2015

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ YÖNÜYLE ORTAOKUL
TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Mustafa KÜKRER

Danışman
Yrd. Doç. Dr. İbrahim KIBRIS

BOLU, AĞUSTOS-2015

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Mustafa KÜKRER tarafından hazırlanan “**Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yönüyle Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi**” başlıklı çalışma, jüri tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir. 25/08/2015

Jüri Üyeleri

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. İbrahim KIBRIS

Üye : Doç. Dr. Erol ÖZTÜRK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Nail GÜNEY

Eğitim Bilimleri Enstitüsünün Onayı

Doç.Dr. Türkan ARGON

Enstitü Müdürü

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, Toplumsal Cinsiyet Eğitliği Yönüyle Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi başlıklı çalışmanın yazılmasında bilimsel ve etik kurallara uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunduğumu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim. 25/08/2015

Mustafa KÜKRER

Her zaman yanımda olan saygıdeğer babam Sadık Kükreç'e...

TEŞEKKÜR

Bu çalışma sırasında maddi ve manevi desteği olan bir çok kişi olmuştur. Kimisi doğrudan kimisi dolaylı olarak katkıda bulunmuştur.

Araştırmamda en büyük katkı sahibi beni her zaman destekleyen ve engin görüşleriyle ufkumu açan hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. İbrahim KIBRIS'a çok teşekkür ederim.

Tezin oluşmasında katkıları olan Doç. Dr. Yasemin ESEN'e, değerli bilgilerini benimle paylaşan Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitim Anabilim Dalı öğretim üyesi saygıdeğer hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Yoğun çalışma sürecinde özveri ve anlayışla bana destek olan ve beni motive eden eşim Merve KÜKRER'e; çalışmamı tamamlamam için bana her türlü desteği veren, beni bugünlere getiren canım annem Güngör KÜKRER'e ve babam Sadık KÜKRER'e; tez çalışmasında yardımlarını esirgemeyen kardeşim Burak KÜKRER'e en derin şükranlarımı ve en iyi dileklerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKELERE UYULDUĞUNA İLİŞKİN BEYAN.....	iii
İTHAF.....	iiiv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT.....	xiv

I. BÖLÜM

1. Giriş	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	2
1.3. Önem.....	3
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Sayılıtlar	5
1.6. Tanımlar	5

II. BÖLÜM

2. Kuramsal Çerçeve.....	7
2.1. Hukuksal Boyutta Cinsiyet Eşitliği.....	7
2.1.1. Anayasada Cinsiyet Eşitliği.....	7
2.1.2. Yasalarda Cinsiyet Eşitliği	9
2.1.2.1. Ailenin Korunması ile İlgili Kanun’da Cinsiyet Eşitliği	9
2.1.2.2. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile İlgili Kanun’da Cinsiyet Eşitliği	11
2.1.2.3. Türk Medeni Kanunu’nda Cinsiyet Eşitliği.....	15
2.1.2.4. Birleşmiş Milletler ile Yapılan Anlaşmayı Onaylayan Kanun	16
2.1.2.5. Engelliler Hakkındaki Kanun’da Cinsiyet Eşitliği	17
2.1.2.6. İş Kanunu’nda Cinsiyet Eşitliği	17
2.1.2.7. Milli Eğitim Temel Kanunu’nda Cinsiyet Eşitliği.....	17

2.1.2.8. Türk Ceza Kanunu'nda Cinsiyet Eşitliği	18
2.1.2.9. Devlet Memurları Kanunu'nda Cinsiyet Eşitliği	19
2.1.2.10. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu	20
2.1.2.11. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da Cinsiyet Eşitliği.....	21
2.1.3. Kanun Hükmünde Kararname'lerde Cinsiyet Eşitliği.....	22
2.1.3.1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de Cinsiyet Eşitliği	22
2.1.4. Yönetmeliklerde Cinsiyet Eşitliği	24
2.1.4.1. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği'nde Cinsiyet Eşitliği.....	24
2.1.4.2. Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik'te Cinsiyet Eşitliği	26
2.1.4.3. Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği'nde Cinsiyet Eşitliği	26
2.1.5. Yönergelerde Cinsiyet Eşitliği	27
2.1.5.1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevlerine İlişkin Yönerge'de Cinsiyet Eşitliği.....	27
2.1.6. Uluslararası Sözleşmelerde Cinsiyet Eşitliği.....	32
2.1.6.1. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme	32
2.2. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında Cinsiyet Eşitliği	33
2.2.1. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (1- 5. Sınıflar).....	34
2.2.2. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (6- 8. Sınıflar).....	36
2.3. Ders Kitapları	37
2.3.1. Ders Kitaplarının Önemi	38
2.3.2. Ders Kitaplarında Olması Gereken Nitelikler	40
2.3.3. Ders Kitaplarında İçerik	41
2.3.4. Ders Kitaplarında Görsellik.....	43
2.3.5. Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik	44
2.4. İlgili Araştırmalar	45

III. BÖLÜM

3. Yöntem.....	51
3.1. Araştırma Modeli	51
3.1.1. İçerik Çözümlemesi.....	51
3.2. Evren ve Örneklem	54
3.3. Verilerin Toplanması	55
3.3.1. Resimlerin İncelenmesinde Kullanılan Kategoriler	56
3.3.1.1. Kişilerin Cinsiyete Göre Kullanım Sıklığı.....	56
3.3.1.2. Cinsiyetlere Yüklenen Meslekler.....	56
3.3.1.3. Cinsiyetlerin Gösterdiği Tutumlar	56
3.3.1.4. Cinsiyetlerin Buldukları Alanlara Göre Dağılımı.....	57
3.3.1.5. Cinsiyetlerin Birlikte Gösteriliği Nesnelere Göre Dağılımı	57
3.3.1.6. Cinsiyetlerin Aile İçi ve Aile Dışı Rollerde Dağılımı	57
3.3.2. Metinlerin İncelenmesinde Kullanılan Kategoriler	58
3.3.2.1. Kişilerin Cinsiyete Göre Kullanım Sıklığı.....	58
3.3.2.2. Cinsiyetlere Yüklenen Meslekler.....	58
3.3.2.3. Cinsiyetlerin Gösterdiği Tutumlar	58
3.3.2.4. Cinsiyetlerin Buldukları Alanlara Göre Dağılımı.....	58
3.3.2.5. Yazarların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	59
3.3.2.6. Cinsiyetlerin Aile İçi ve Aile Dışı Rollerde Dağılımı	59
3.4. Verilerin Çözümlemesi	59

IV. BÖLÜM

4. Bulgular ve Yorumlar	60
4.1. Görsellerdeki Bulgular	60
4.1.1. Görsellerdeki Kişilerin Cinsiyete Göre Kullanım Sıklığı	60
4.1.2. Görsellerdeki Cinsiyetlere Yüklenen Mesleklerin Dağılımı	62
4.1.3. Görsellerdeki Kişilerin Cinsiyetlere Göre Gösterdiği Tutumların Dağılımı .	65
4.1.4. Görsellerdeki Cinsiyetlerin Buldukları Alanlara Göre Dağılımı.....	68
4.1.5. Görsellerdeki Cinsiyetlerin Birlikte Gösterildiği Nesnelere Göre Dağılımı .	70
4.1.6. Görsellerdeki Cinsiyetlerin Aile İçi ve Aile Dışı Rollerde Dağılımı	71
4.2. Metinlerdeki Bulgular	72

4.2.1. Metinlerdeki Kişilerin Cinsiyete Göre Kullanım Sıklığı.....	73
4.2.2. Metinlerdeki Cinsiyetlere Yüklenen Mesleklerin Dağılımı	74
4.2.3. Metinlerdeki Cinsiyetlerin Gösterdiği Tutumların Dağılımı.....	78
4.2.4. Metinlerdeki Cinsiyetlerin Buldukları Alanlara Göre Dağılımı.....	82
4.2.5. Metinlerdeki Yazarların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	84
4.2.6. Metinlerdeki Cinsiyetlerin Aile İçi ve Aile Dışı Rollerde Dağılımı	86
V. BÖLÜM	
5. Sonuç ve Öneriler	89
5.1. Sonuçlar.....	89
5.2. Öneriler	94
5.2.1. Ders Kitabı Hazırlayanlara Öneriler.....	94
5.2.2. Program Hazırlayıcılara Öneriler	95
5.2.3. Öğretmenlere Öneriler	95
5.2.4. Araştırmacılara Öneriler	95
5.2.5. Ders Kitaplarını İnceleyenlere Öneriler	96
5.2.6. Genel Öneriler	96
KAYNAKÇA.....	98
ÖZ GEÇMİŞ	105

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 3.2. Araştırmada incelenen Türkçe ders kitapları.....	55
Tablo 4.1. Kişilerin cinsiyete göre kullanım sıklıkları ile ilgili dağılımı	60
Tablo 4.2. Cinsiyetlere yüklenen farklı meslek rolü dağılımı.....	62
Tablo 4.3. Cinsiyetlerin görsellerde temsil ettiği meslekler.....	63
Tablo 4.4. Cinsiyetlerin gösterdiği farklı tutumların sayısal dağılımı.	65
Tablo 4.5. Cinsiyetlerin gösterdiği tutumlar ve davranışlar.	66
Tablo 4.6. Cinsiyetlerin buldukları alanlara göre dağılımı.	68
Tablo 4.7. Kişilerin birlikte gösteriliği nesnelere göre dağılımı	70
Tablo 4.8. Kişilerin cinsiyete göre aile içi ve aile dışı rollerde dağılımı	71
Tablo 4.9. Kişilerin cinsiyete göre kullanım sıklıkları ile ilgili dağılımı	73
Tablo 4.10. Cinsiyetlere yüklenen farklı meslek rolü dağılımı	74
Tablo 4.11. Cinsiyetlerin metinlerde temsil ettiği meslekler	76
Tablo 4.12. Cinsiyetlerin gösterdiği farklı tutumların sayısal dağılımı.....	78
Tablo 4.13. Cinsiyetlerin gösterdiği tutumlar ve davranışlar.	79
Tablo 4.14. Cinsiyetlerin buldukları alanlara göre dağılımı.....	82
Tablo 4.15. Yazarların cinsiyetlerine göre dağılımı.	84
Tablo 4.16. Kişilerin cinsiyete göre aile içi ve aile dışı rollerde dağılımı	86

KISALTMALAR DİZİNİ

akt	: Aktaran
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi
GATA	: Gülhane Askeri Tıp Akademisi
İTDÖP	: İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
mad	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TZOB	: Türkiye Ziraat Odaları Birliği
vb	: Ve Benzeri
vd	: Ve Diğerleri
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

ÖZET

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ YÖNÜYLE ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ

Kükrer, Mustafa

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. İbrahim KIBRIS

Ağustos - 2015, xiv + 105 sayfa

Bu çalışmanın amacı, iki farklı dönemde ortaokullarda okutulan Türkçe ders kitaplarını toplumsal cinsiyet eşitliği açısından incelemek ve elde edilen bulguları karşılaştırıp buna göre yorumlamaktır. Geçmiş döneme ait seçilen Türkçe ders kitapları, Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (CEDAW) imzalanmadan önce yayımlanan üç, günümüz dönemine ait seçilen ders kitapları ise 2013-2014 eğitim öğretim yılında ortaokullarda okutulan özel yayınevlerine ait üç ders kitabı olmak üzere, toplam altı kitaptır. Seçilen tüm Türkçe ders kitapları Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim Terbiye Kurulunun izniyle yayımlanmıştır.

Araştırmanın veri analizi “içerik çözümlemesi” yöntemi ile gerçekleştirilmiş, örneklemdaki Türkçe ders kitaplarının görselleri ve metinleri belirlenen kategorilere göre analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda incelenen ders kitaplarının görsellerinde ve metinlerinde sayısal üstünlüğün erkeklerde olduğu, erkeklerin kadınlardan daha fazla farklı meslek rolleri ve farklı tutumlar ile sunulduğu, kamuya açık alanların ve özel yaşam alanlarının tümünde erkek cinsiyetinin sayısal olarak üstün olduğu görülmüştür. Erkekler daha çok aile dışı, kadınlar ise aile içi rollerle sunulmuştur. Kitapların görsellerinde erkeklerin daha çok genel hayata ait nesnelere, kadınların ise özel hayata ait nesnelere sunulduğu görülmüştür. Kitaplardaki metin yazarlarına bakıldığında erkek yazarların çoğunlukta

olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak günümüz ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliğine zıt ögeler ve cinsiyetçi kalıp yargılar bulunduğu grlmştir. CEDAW ncesi ortaokul Türkçe ders kitaplarıyla yapılan karşılaştırmalarda genel olarak günümüz ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından olumlu bir gelişme gösterdiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ders kitabı, toplumsal cinsiyet eşitliği, CEDAW, cinsiyet ayrımcılığı.

ABSTRACT**THE ANALYZE OF SECONDARY SCHOOL TEXTBOOKS FOR SOCIAL
GENDER EQUILITY**

Kükrer, Mustafa

Master Thesis Department of Turkish Language Teaching

Supervisor: Assist. Prof. Dr. İbrahim KIBRIS

August - 2015, xiv + 105 Pages

The purpose of this study, the analyze of secondary school textbooks for social gender equity and we compare to comment our information. In the past Turkish textbooks, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) has six books. before signing the CEDAW, published 3 books. Nowadays there are selected textbooks for this topic in 2013-2014 education year. This books published by Ministry of National Education.

Data analysis for research actualized with method “content analysis”. Images and texts of the Turkish textbooks analyzed by category.

As a result of research, more men than women as a numerical. Men and women have jobs differently. Men have numerical superiority in public and private area. Men served in the roles of outside the family but women served in the roles of inside the family. Men have general life objects but women have private life objects in books of visual. Men more than the women writers in books.

Consequently, In today 's textbooks there is gender discrimination and there isn't social gender equity but In today 's textbooks development for social gender equity.

Keywords: Textbook, social gender equity, CEDAW, gender discrimination.

I. BÖLÜM

1. Giriş

Bu bölümde araştırmaya konu olacak problem durumu, araştırmanın genel ve alt amaçları, araştırmanın önemi alana kazandırdıkları, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar verilmiştir.

1.1. Problem

Gümüšoğlu, (1996) kadınların erkekler tarafından doğurgan varlıklar olarak tanımlandığını bunun toplumda kadınların ne yapması gerektiğini, yaşamlarını -çocuk bakmak, yemek yapmak vb. ev işleri- belirlemiş, onları kısıtlamış olduğunu ifade eder. Asan (2006), toplumsal cinsiyetin (gender), biyolojik cinsiyetten (sex) farklı olduğunu; toplumsal cinsiyetin toplumsal ve kültürel olarak belirlendiğini ve bu sebepten toplumsal cinsiyetin toplumlara ve tarihlere göre değişebileceğini belirtir ve “cinsiyet konumu, cins kimliği” olarak tanımlar.

Asan (2006)’a göre, “Toplumsal cinsiyet, yalnızca cinsiyet farklılığını belirtmekle kalmaz, aynı zamanda cinsler arasında eşitsiz güç ilişkilerini de belirtir” (sf. 13). Cinsiyetçilik toplumsal cinsiyet ayrımı ile doğrudan ilintilidir ve kadınlara erkeklerinkinden farklı bir yaşama biçimi ve dünya çizme eğilimidir.

Cinsiyetçi ideoloji kadını; “edilgen, akılcı davranmasına engel olacak boyutta duygusal, cesaretsiz ve var oluşu ailenin sınırları içinde meşru görülen bir varlık” olarak görmektedir (Helvacıoğlu, 1996, 13). Kadınlar her alanda cinsiyetçi ideolojiye maruz kalabilmektedirler. Kadınlarımızın toplumsal yaşama günümüzde, rakamsal olarak çok fazla katılmalarına rağmen kadına yönelik cinsiyetçilik devam etmektedir (Acar, Ayata, Varoğlu, 1999). Cinsiyetçiliğin her alanda özellikle eğitim alanında ve eğitimin en

önemli materyallerinden olan ders kitaplarında irdelenmesi gerekmektedir. Çünkü devlet nasıl bir insan tipi istediğini ve aktarmak istediği düşüncelerini bize eğitim programlarında ders kitapları aracılığıyla bildirmektedir.

Araştırmada okullarda en çok kullanılan eğitim-öğretim materyali olan ders kitaplarından Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca onaylanmış ortaokul Türkçe ders kitaplarının, genellikle 11-15 yaş aralığında olan ortaokul öğrencilerinin üzerindeki cinsiyetçi etkileri incelenmiştir (Özbay, 2003, 27). Geçmiş yıllara ait seçilen MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca onaylanmış ortaokul Türkçe ders kitapları ile günümüz Türkçe ders kitapları mukayese edilmiştir. Böylece Türkçe ders kitaplarındaki cinsiyetçi etkilerin devam edip etmediği tespit edilmiştir.

Araştırmanın problemi şu sorularla özetlenebilir:

Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde ve resimlerde toplumsal cinsiyet eşitliğine aykırı ifadeler ve öğeler yer almakta mıdır?

Geçmiş dönemlere ait - Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi [Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)] öncesi- ortaokul Türkçe ders kitapları ile günümüz ortaokul Türkçe ders kitapları karşılaştırıldığında toplumsal cinsiyet eşitliği açısından günümüz ders kitaplarında bir gelişme bulunmakta mıdır?

1.2. Amaç

Araştırmanın temel amacı ortaokullarda okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan resimlerde ve metinlerde cinsiyetçi etkilerin devam edip etmediği, bunun geçmiş yıllara ait belirlenmiş ortaokul Türkçe ders kitaplarıyla karşılaştırılmasıyla 30-35 yıllık süreçteki olumlu ya da olumsuz gelişmeyi belirlemektir. Bu konuda özellikle CEDAW (1985) imzalanmadan önceki ortaokul Türkçe ders kitapları seçilmiş ve günümüz

Türkçe ders kitapları ile karşılaştırılmıştır. Çünkü kadınlara karşı yapılan her türlü ayrımcılık bu sözleşme ile dile getirilmiş, sözleşmeyi imzalayan ülkemizde de bu konu hakkında eğitim de dâhil her alanda iyileştirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Belirlenen Türkçe ders kitaplarındaki görsellerde;
 - a. Yer alan kişilerin cinsiyete göre kullanım sıklıkları nedir?
 - b. Cinsiyetlere yüklenen meslekler nelerdir?
 - c. Cinsiyetlerin gösterdiği tutumlar nelerdir?
 - d. Cinsiyetlerin buldukları alanlara göre dağılımı nasıldır?
 - e. Cinsiyetlerin birlikte gösteriliği nesnelere göre dağılımı nasıldır?
 - f. Cinsiyetlerin aile içi ve aile dışı rollerde dağılımı nasıldır?

2. Belirlenen Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde;
 - a. Yer alan kişilerin cinsiyete göre kullanım sıklıkları nedir?
 - b. Cinsiyetlere yüklenen meslekler nelerdir?
 - c. Cinsiyetlerin gösterdiği tutumlar nelerdir?
 - d. Cinsiyetlerin buldukları alanlara göre dağılımı nasıldır?
 - e. Yazarların cinsiyetlerine göre dağılımı nasıldır?
 - f. Cinsiyetlerin aile içi ve aile dışı rollerde dağılımı nasıldır?

1.3. Önem

Cinsiyetçilik kavramı son yıllarda önem kazanan ve giderek dikkat çeken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde “ders kitaplarında cinsiyetçilik” konusunda sınırlı çalışma yapılmış fakat Türkçe ders kitaplarında cinsiyetçilik konusunda kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Çubukçu ve Sivasslıgil (2007) ülkemizde cinsiyet kimliğinin oluşumunda önemli paya sahip olan ders kitapları üzerindeki cinsiyetçilikle ilgili araştırmaların önemli fakat kısıtlı olduğunu ve bu tür çalışmaların kapsamının ve sayılarının artırılması gerekliliğine değinir.

Özellikle ana dil eğitiminin giderek önem kazandığı ve bu sayede ana dil dersleri olan Türkçe derslerinin önem kazandığı bilinmektedir. Türkçe dersleri okuma, yazma, konuşma, dinleme ve dil bilgisi beceri alanlarından oluşmaktadır. Bu becerileri kazandırmak için en çok kullanılan öğretim materyallerinden birisi Türkçe ders kitaplarıdır. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarının incelenmesi önem kazanmaktadır.

Günümüzde insan hakları ve buna bağlı olan kadın-erkek eşitliği ayrı bir önem kazanmıştır. Ergenliğe geçiş dönemi olan ortaokul yılları çocukların kişilik oluşumunda, toplumsal cinsiyet rolleri kazanmasında ve dünya görüşünde etkili yıllar olarak görülmektedir. Ortaokulda okutulan Türkçe ders kitapları da buna kendi payınca bir katkı sağlar. Bu sayede hedef kitle olan çocuklar, kadın ve erkeğin her alanda eşit olduğu görüşünü ve cinsiyetçi bakış yerine kadın-erkek eşitliğinin hâkim olduğu bir bakış açısı kazanabilir.

Eğitim-öğretim faaliyetlerinde etkili olan Türkçe ders kitaplarındaki cinsiyetçiliğin saptanması ve günümüz Türkçe ders kitapları ile geçmiş yıllara ait Türkçe ders kitaplarının karşılaştırılması; Milli Eğitim Bakanlığı politikalarına, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı politikalarına, bu konuda yapılan kuramsal çalışma ve tartışmalara ışık tutacağı ve getireceği faydalar açısından önem arz etmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca onaylanan ortaokul 6-7-8. sınıf 2013-2014 eğitim-öğretim yıllarında okutulan Türkçe ders kitapları ile 1985 öncesi (CEDAW öncesi) okutulan ve aşağıda belirtilen ortaokul Türkçe ders kitapları ile sınırlıdır. Söz konusu kitaplardan 6. sınıf Türkçe ders kitabı Evren yayınları, 7. sınıf Türkçe ders kitabı Pasifik yayınları, 8. sınıf Türkçe ders kitabı Ada yayınlarıdır. Geçmiş dönemlere ait seçilen Türkçe ders kitapları da aynı şekilde MEB Talim ve Terbiye Kurulu tarafından seçilen, ortaokullarda okutulan İnkılap ve Aka kitabevinin yayımladığı ders kitapları ile sınırlıdır. Bu kitaplardan 6. sınıf Türkçe

ders kitabı 1976 yılında, 7. sınıf Türkçe ders kitabı 1979 yılında, 8. sınıf Türkçe ders kitabı 1979 yılında yayımlanmıştır.

Araştırmada cinsiyetçiliğin kökenleri, kültürel ve tarihsel temelleri, toplumun diğer kurumlarına yansıyan etkileri yer almamakta; sadece ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki cinsiyetçi ifadelerin ve öğelerin bulunup bulunmadığı incelenmektedir.

1.5. Sayılıtlar

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği her alanda görülmekle birlikte eğitim alanında da çeşitli şekillerde varlığını sürdürmektedir.

Eski ders kitaplarında cinsiyetçi öğeler bulunmakla beraber ülkemizin CEDAW (1985) üyeliği sonrasında, toplumsal cinsiyet eşitliği için yapılan çalışmalar ile günümüzdeki ders kitaplarından bu öğelerin temizlendiği varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Cinsiyet:

Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaratılış özelliği, eşey, cinslik, seks (Türk Dil Kurumu [TDK], 2014).

Cinsiyet, bireyin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerdir (Ecevit, 2010, 4).

Bireyin kadın ya da erkek olarak mevcut genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri olarak tanımlanmaktadır. Bu özellikler kadın ve erkek arasında bir eşitsizlik değil, sadece bir cinsiyet farkı yaratmaktadır (Gülhane Askeri Tıp Akademisi [GATA], 2014).

Biyolojik cinsiyet, bireyler arasındaki fiziksel farklılıkları tanımlar. Bu çerçevede, cinsiyet, erkekler ve kadınlar arasındaki genel biyolojik farklılıklara ilişkindir (Türkiye Ziraat Odaları Birliği [TZOB], 2014).

Toplumsal Cinsiyet:

Kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlam ve beklentilerdir (Dökmen, 2004, 2).

Kadın ve erkekler için toplumsal olarak oluşturulmuş roller ve öğrenilmiş davranış ve beklentilere işaret etmek için kullanılan bir kavramdır (Ecevit, 2003, 83).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların ve erkeklerin eşit hak, fırsat ve olanaklara sahip olabileceği durumlarıdır. Bu eşitliğin var olduğu durumlarda toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık yok demektir (Ecevit, 2010, 4).

Kişinin cinsiyet temelli olarak ayrımcılığa uğramaması, toplumsal yaşamın her alanında eşit olarak yer alması anlamına gelmektedir. Kısaca toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın erkek eşitliği kamusal ve özel hayatın tüm alanlarında her iki cinsin de eşit şekilde yer alması, görülebilmesi, güçlenmesi, temsil edilmesi ve katılımıdır (TZOB, 2014).

Fırsatları kullanma, kaynakların ayrılması ve kullanımında, hizmetlere ulaşmada bireyin cinsiyeti nedeni ile ayrımcılığa maruz kalmaması, ayrımcılık yapılmamasıdır (GATA, 2014).

II. BÖLÜM

2. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırmaya konu olan ortaokul Türkçe ders kitaplarının görsellerinden ve metinlerinden elde edilen bulgular cinsiyetçilik açısından yorumlanmaya çalışılmıştır.

2.1. Hukuksal Boyutta Cinsiyet Eşitliği

Burada toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili bulunan anayasa, kanun, yönetmelik vb. gibi hukuksal maddelere yer verilmiştir.

2.1.1. Anayasada Cinsiyet Eşitliği

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nda "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" bölümünde "Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi" için şu hüküm geçmektedir (mad. 42):

"Kimse eğitim ve öğretim haklarından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz. Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı

öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez. Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.”

Görüldüğü gibi anayasada “Kimse eğitim ve öğretim haklarından yoksun bırakılamaz” ve “İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır” ibareleri ile Türkiye Cumhuriyeti’nde kadın-erkek, herkesin eşit bir şekilde eğitim alma hakkı olduğu belirtilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası’nda “Genel Esaslar” bölümünde ise kadın ve erkeğin eşit olduğu ile ilgili şu hükümler bulunmaktadır (mad. 10):

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”

Görüldüğü gibi kadınların ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu, devletin bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlü olduğu yani devletin cinsiyetçiliği önlemekle görevli olduğu anayasada yer almaktadır.

Yine Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nda "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" bölümünde aile bireylerinin eşit olduğu ile ilgili şu hüküm geçmektedir: "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar" (mad. 41). Bu maddede "özellikle ananın ve çocukların korunması" ifadesiyle kadınlara yönelik pozitif bir ayrımcılık yapıldığı da görülmektedir.

2.1.2. Yasalarda Cinsiyet Eşitliği

Burada toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili yasalara yer verilmiştir.

2.1.2.1. Ailenin Korunması ile İlgili Kanun'da Cinsiyet Eşitliği

08.03.2012 tarihinde kabul edilen 6284 no.lu Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un "Amaç Kapsam ve Temel İlkeler" bölümünde (mad. 1) "Bu kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir" ifadesi yer almaktadır. Bu kanunun aynı maddesinde "Bu kanun kapsamında kadınlara yönelik cinsiyete dayalı şiddeti önleyen ve kadınları cinsiyete dayalı şiddetten koruyan özel tedbirler ayrımcılık olarak yorumlanamaz" denilerek kadınlara yönelik koruyucu tedbirlerin cinsiyete yönelik ayrımcılık olmayacağı vurgulanmıştır. Yine bu kanunun aynı maddesinde "Şiddet mağdurlarına verilecek destek ve hizmetlerin sunulmasında temel insan haklarına dayalı, kadın erkek eşitliğine duyarlı, sosyal devlet ilkesine uygun, adil, etkili ve süratli bir usul izlenir" denilerek devlet tarafından verilecek yardımın ve hizmetin "kadın erkek eşitliğine duyarlı" olacağı yani "adil" olacağı ifade edilmektedir.

Bu kanunun “Tanımlar” kısmında kadına yönelik şiddet “Kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış” olarak tanımlanmaktadır (mad. 2). Görüldüğü üzere bu kanunda “kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık” kadına yönelik şiddet olarak ele alınmaktadır.

Bu kanunun ikinci bölümünde “Koruyucu ve Önleyici Tedbirlere İlişkin Hükümler” kısmında “Kolluk Görevleri” ile ilgili “Kolluk görevleri, kolluğun merkez ve taşra teşkilâtında bu kanunda belirtilen hizmetlerle ilgili olarak, çocuk ve kadının insan hakları ile kadın erkek eşitliği konusunda eğitim almış” personel tarafından yerine getirileceği geçmektedir (mad. 11). Görüldüğü üzere bu personellerden “kadın erkek eşitliği” eğitimi almış olma şartı aranmaktadır.

Bu kanunun üçüncü bölümünde “Kurumlar Arası Koordinasyon ve Eğitim” başlığı altında geçen (mad. 16) “Tüm kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, personel ve üyelerinin bu kanunun etkin bir biçimde uygulanması amacıyla Bakanlığın hazırlayıp koordine edeceği, kadının insan hakları ile kadın erkek eşitliği konusunda eğitim programlarına katılmasını sağlar” ifadesiyle kamu kurum ve kuruluşlarıyla kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının koordineli bir şekilde “Kadın erkek eşitliği” ve “Kadının insan hakları” ile ilgili Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının hazırlayacağı eğitimlere katılmasının sağlanacağı hükmü yer almaktadır. Aynı maddenin 6. fıkrasında (mad. 16) “İlköğretim ve ortaöğretim müfredatına, kadının insan hakları ve kadın erkek eşitliği konusunda eğitime yönelik dersler konulur” ifadesiyle de MEB ile “kadının insan hakları” ve “kadın erkek eşitliği” konularında koordinasyonun sağlanacağı ve 12 yıllık zorunlu eğitimin içeriğine bunlarla ilgili dersler konulacağı hükmü geçmektedir.

2.1.2.2. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile İlgili Kanun'da Cinsiyet Eşitliği

27.10.2004 tarihinde kabul edilen 5251 no.lu Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un "Görevler" bölümünde Genel Müdürlüğün görevleri şu şekilde belirtilmektedir (mad. 3):

- a) Kadına karşı her türlü ayrımcılığı önlemek, kadının insan haklarını geliştirmek, kadını ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda etkin hale getirmek ve eğitim düzeyini yükseltmek amacıyla yapılacak her türlü çalışmaya destek vermek, bu konularda stratejiler geliştirmek, plan ve programları oluşturmak ve temel politikaların belirlenmesine katkıda bulunmak.
- b) Kanunları ve idari düzenlemeleri görev alanı çerçevesinde izleyerek kadınların eşit hak ve fırsatlara ulaşmasını sağlayacak çalışmalar yapmak.
- c) Kadına yönelik her türlü şiddet, taciz ve istismarın önlenmesi için çalışmalarda bulunmak; kadının aile ve sosyal yaşamdan kaynaklanan sorunlarının çözümüne destek oluşturmak.
- d) Kadınlara kanunlarla verilen hakların tam ve eşit kullanılabilmesi ve kadın-erkek eşitliğinin toplumsal kalkınma sorunu olarak algılanması amacıyla kamuoyunu bilgilendirmek.
- e) Sağlık, eğitim, kültür, çalışma ve sosyal güvenlik başta olmak üzere bütün alanlarda kadınların ilerlemesini sağlayıcı ve karar mekanizmalarına katılımını artırıcı çalışmalarda bulunmak.
- f) Görev alanına giren konularda bilgi sistemleri, kütüphane ve/veya dokümantasyon merkezi kurmak, istatistikleri derlemek, görsel ve basılı yayınlar yapmak veya yaptırmak, eğitim amaçlı faaliyetlerde bulunmak, yurt içi ve yurt dışı kongre, seminer, toplantı ve benzeri etkinlikler düzenlemek.
- g) Görev alanına giren konularda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile işbirliği yapmak, koordinasyonu sağlamak.
- h) İnceleme, araştırma ile uluslararası girişimlerden elde edilen bilgileri kamu politikalarının oluşumuna katkıda bulunması amacıyla uygulayıcı kurum ve

kuruluşlara aktararak kuruluşların hizmetlerinin geliştirilmesine ve yeni hizmet modelleri oluşturulmasına katkıda bulunmak.

- 1) 05.05.1969 tarihli ve 1173 sayılı Kanun çerçevesinde, görev alanı ile ilgili kuruluş ve organizasyonlara üye olmak, gerçekleştirilecek her türlü çalışma ve etkinliğe katılmak, uluslararası sözleşmeler ile kararların getirdiği yükümlülükler doğrultusunda faaliyette bulunmak ve bu konuda gerekli raporları hazırlamak, kanunî düzenlemelerin yapılmasını sağlamaya yönelik çalışmalar yapmak.
- i) Görev alanına giren konularda çalışmalarda bulunan uluslararası kuruluşların faaliyetlerini izlemek, alınan kararları ilgili kuruluşlara iletmek.
- j) Çalışma alanı ile ilgili konularda yurt içi ve yurt dışında bilimsel araştırmalar yapmak ve yaptırmak, projeler geliştirmek, desteklemek, bunların uygulamaya konulmasını sağlamak ve uluslararası kuruluşlarla ortak projeler yürütmek.

Yukarıda geçen on bir maddede kadının statüsünün ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitim alanında iyileştirilmesi; kadınların bu alanlarda etkin hale sokulması; kadının insan haklarını geliştirilmesi ve kadına karşı her türlü cinsiyet ayrımının engellenmesi için TBMM tarafından milli irade ile konulmuş bir kanun olarak dikkat çekmektedir.

Bu kanunda Kadının Ekonomik Statüsünü Güçlendirme Daire Başkanlığının görevleri de şu şekilde belirtilmektedir (mad. 7):

- a) Sürdürülebilir kalkınma politika, plân ve programlarını genel müdürlüğün görevleri çerçevesinde izlemek ve değerlendirmek.
- b) Kadının istihdamını ve ekonomik kapasitesini artırıcı, ticarî faaliyetlerini güçlendirici ve kadın girişimciliğini özendirici çalışmalar yapmak.
- c) Kadının kaynaklara ulaşımını, kalkınma sürecine ve çalışma hayatına etkin katılımını, kalkınmanın fırsat ve imkânlarından eşit biçimde yararlanmasını sağlayacak, ekonomik açıdan güçlendirecek çalışmalar yapmak.
- d) Kadının ekonomik potansiyelini ortaya çıkarıcı çalışmalar yapmak.
- e) Genel müdürün vereceği benzeri görevleri yapmak.

Kanundaki yedinci madde ile kadınların ekonomik hayata daha etkin katılımını sağlayarak kalkınmada kadınların ekonomik potansiyelini ortaya çıkarmak hedeflenmiş; toplumsal cinsiyet eşitliğinde, kadının ekonomik statüsü güçlendirilmek istenmiştir.

Bu kanunda Kadının Sosyal Statüsünü Geliştirme Daire Başkanlığının görevleri şu şekilde yer almıştır (mad. 8):

- a) Kadın ve kız çocuklarına yönelik olumsuz kültürel tutum ve uygulamaları ortadan kaldıracak, aile ve toplumda güçlenmesini sağlayacak çalışmalar yapmak.
- b) Kadın ve kız çocuklarının örgün ve yaygın eğitimin tüm aşamalarına katılımını sağlamak üzere çalışmalar yapmak, bu çalışmaları desteklemek ve eğitim programlarının fırsat eşitliği sağlayacak şekilde hazırlanmasına katkıda bulunmak veya katılmak.
- c) Kadın sağlığı ve anne çocuk sağlığı hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesine katkıda bulunmak.
- d) Kadınlara yönelik her türlü şiddet, taciz ve istismarın önlenmesi ve ortadan kaldırılmasına ilişkin çalışmalar yapmak, gerekli sosyal destek sistemlerinin oluşturulması ve güçlendirilmesini desteklemek.
- e) Kadınların karar alma süreçlerine eşit katılımlarını sağlayacak çalışmalar yapmak.
- f) Genel müdürün vereceği benzeri görevleri yapmak.

Bu kanunun sekizinci maddesinde geçen “Kadın ve kız çocuklarının örgün ve yaygın eğitimin tüm aşamalarına katılımını sağlamak” “Eğitim programlarının fırsat eşitliği sağlayacak şekilde hazırlanmasına katkıda bulunmak veya katılmak” görevleriyle Kadının Sosyal Statüsünü Geliştirme Daire Başkanlığı:

- Kadınların ve kız çocuklarının eğitimden en üst seviyede yararlanmalarını sağlamaya,
- Eğitim programlarının ve bunların uygulama aracı olan ders programlarının ve kitaplarının fırsat eşitliği sağlayacak şekilde düzenlenmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Bu kanun kapsamında Kadının Statüsü Danışma Kurulu üyeleri, genel müdürlükçe belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde sivil toplum kuruluşu temsilcileri tarafından üç yıl için seçilmekte, bu kurul yılda en az bir kez toplanmaktadır. Kadının Statüsü Danışma Kurulunun görevleri bu kanunda şu şekilde yer almıştır (mad. 16):

- a) Devletin ekonomik, sosyal, kültürel ve kadına ilişkin politikaları çerçevesinde kadının statüsü ile ilgili sorunları inceleyerek genel politikalar oluşturulmasına yardımcı olmak, plan ve programların uygulanması hususunda görüş bildirmek.
- b) Devletin ekonomik, sosyal, kültürel ve kadın politikaları çerçevesinde plân ve yıllık programlara göre Genel Müdürlüğün görevlerini geliştirici tedbirleri belirlemek ve önerilerde bulunmak.
- c) Başbakan veya görevlendireceği Bakan tarafından istenen, Genel Müdürlüğün veya Kurul üyelerinin teklif ettiği kadının statüsüne ilişkin konuları incelemek, değerlendirmek ve bu konularda görüş oluşturmak ve önerilerde bulunmak.

Kadının Statüsü Danışma Kurulu devletin çeşitli alanlardaki politikaları çerçevesinde kadının statüsü ile ilgili problemleri inceleyerek genel politikalar yapılması için yardımcı olmak gibi görevlerle toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamada katkıda bulunmuştur.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında 633 no.lu Kanun Hükmünde Kararname'nin Resmi Gazete'de yayımlandığı ve yürürlüğe girdiği 08.06.2011 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının hizmet birimi olarak görevine devam etmiştir. Bu kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün ve birimlerinin görevleri yönerge ile tekrar belirlenmiştir.

2.1.2.3. Türk Medeni Kanunu'nda Cinsiyet Eşitliği

08.12.2001 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 4721 no.lu Türk Medeni Kanunu'nda (mad. 187) “Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruya kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir” hükmü geçmektedir. Bu hüküm ile kadınların eşleriyle birlikte kendi soyadlarını da alma hakları kadınların sosyal statüsünde büyük bir kazanım olarak görülebilir.

Bu kanunda “Evliliğin Genel Hükümleri” bölümünde (mad. 185) “Evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Eşler, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler. Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar” hükmü yer almaktadır. Bu ifade ile evlilik birliğinin mutluluğunu sağlamada; çocukların her türlü bakım, eğitim ve gözetiminde kadın ve erkeğin eşit derecede sorumlu olduğu açıklanmıştır.

Bu kanunun aynı bölümünde (mad. 186) “Konutun Seçimi, Birliğin Yönetimi ve Giderlere Katılma” başlığı altında “Eşler oturacakları konutu birlikte seçerler. Birliği eşler beraberce yönetirler. Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılırlar” hükmüyle kadın ve erkeğin evlilik kurumunu beraber yönetmesi yasayla güvence altına alınmıştır.

Bu kanunun aynı bölümünde (mad. 187) “Eşlerin Temsil Yetkisi” başlığı altında “Eşlerden her biri, ortak yaşamın devamı süresince ailenin sürekli ihtiyaçları için evlilik birliğini temsil eder” hükmüyle eşlerin aile birliğini temsilde eşit oldukları belirtilmiştir.

Bu kanunun aynı bölümünde (mad. 192) “Eşlerin Meslek ve İşi” başlığı altında “Eşlerden her biri, meslek veya iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda değildir. Ancak, meslek ve iş seçiminde ve bunların yürütülmesinde evlilik birliğinin huzur ve

yararı göz önünde tutulur.” hükmüyle kadınların da erkekler gibi aile birliğini ve huzurunu bozmamak kaydıyla istedikleri iş ve mesleği seçmelerine olanak sağlanmıştır.

Bu kanunun (mad. 68) “Dernekler” bölümünde “Dernek üyeleri eşit haklara sahiptirler. Dernek, üyeleri arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, din ve mezhep, aile, zümre ve sınıf farkı gözetemez; eşitliği bozan veya bazı üyelere bu sebeplerle ayrıcalık tanıyan uygulamalar yapamaz” hükmüyle dernek faaliyetlerinde görev alan üyelerin eşit olduğu ve aralarında cinsiyet ayrımı gibi ayrımlar yapılamayacağı yer almaktadır.

Bu kanunun (mad. 649) maddesinde “Mirasçıların Eşitliği” başlığı altında “Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça mirasçılar, paylaşmada terekenin bütün malları üzerinde eşit hakka sahiptirler” ifadesiyle mirasçının malı üzerinde varislerin -kadın ve erkek ayrımı olmaksızın- eşit haklara sahip olduğu hükmü geçmektedir.

2.1.2.4. Birleşmiş Milletler ile Yapılan Anlaşmayı Onaylayan Kanun

01.07.2014 tarihinde kabul edilen 6548 no.lu Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Birleşmiş Milletler Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi (BM Kadın) Arasında BM Kadın Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisinin İstanbul’da Kurulmasına İlişkin Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun 10.07.2014 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yayımlandığı tarihte yürürlüğe girmiştir.

Bu kanun ile her alanda cinsiyet eşitliğinin sağlanması, karşı cinse karşı kadın haklarının güçlendirilmesi amaçlanmış ve T.C. devleti ile BM Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi (BM Kadın) Arasında BM Kadın Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi İstanbul’da kurularak devletimizle bu alanda ortak çalışmalar ve anlaşmalar yapmasının yolu açılmıştır.

2.1.2.5. Engelliler Hakkındaki Kanun'da Cinsiyet Eşitliği

01.07.2005 tarihinde kabul edilen 5378 no.lu Engelliler Hakkında Kanun'un (mad. 4) "Genel Esaslar" başlığı altında kanun kapsamında bulunan hizmetlerin yerine getirilmesinde "Engeli olan kadın ve kız çocuklarının çok yönlü ayrımcılığa maruz kalmaları önlenerek hak ve özgürlüklerden yararlanmalarının sağlanması esastır" hükmü geçmektedir. Engellilere ve kadınlarla kız çocuklarına yapılan cinsiyet ayrımcılığı "Çok yönlü ayrımcılık" olarak ifade edilmektedir. Bu gibi kişilerin hem engelli olmasıyla hem de kadın veya kız olmasıyla beraber başkaları tarafından çok yönlü ayrımcılığa maruz kalmamaları bu kanunla güvence altına alınmıştır.

2.1.2.6. İş Kanunu'nda Cinsiyet Eşitliği

22.05.2003 tarihinde kabul edilen 4857 no.lu İş Kanunu'nun (mad. 5) "Eşit Davranma İlkesi" başlığı altında "İş ilişkisinde dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz" "İşveren, biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartlarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapamaz" ve "Aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılmaz. İşçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanması, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmaz" hükümleri geçmektedir. Bu ifadeler ile iş yerlerinde, iş ilişkilerinde, iş sözleşmesinin oluşturulmasında ve o işten kazanılan kazançlarda cinsiyete dayalı ayrımcılık önlenmeye çalışılmıştır.

2.1.2.7. Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Cinsiyet Eşitliği

14.06.1973 tarihinde kabul edilen 1739 no.lu Milli Eğitim Temel Kanunu'nun "Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri" bölümünde (mad. 4) "Genellik ve Eşitlik" başlığı altında "Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayrımı

gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz” ifadesi yer almaktadır. Burada Türkiye Cumhuriyeti’nde eğitimin kadın erkek herkesi kapsadığı ve eğitimde cinsiyet ayrımcılığı dâhil kimseye ayrıcalık tanınmayacağı kanunla garanti altına alınmak istenmiştir.

“Fırsat ve İmkân Eşitliği” başlığı altında (mad. 8) “Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır” ifadesi yer almaktadır. Yine bu hüküm ile de eğitim olanaklarından yararlanmada kadın erkek eşitliği sağlanmaya çalışılmıştır.

2.1.2.8. Türk Ceza Kanunu’nda Cinsiyet Eşitliği

26.09.2004 tarihinde kabul edilen 5237 no.lu Türk Ceza Kanunu’nun “Temel İlkeler ve Tanımlar” bölümünde (mad. 3) “Adalet ve Kanun Önünde Eşitlik İlkesi” başlığı altında “Ceza Kanunu’nun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasi veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konuları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaz” hükmü geçmektedir. Görüldüğü üzere adalet mekanizmasının uygulama aracı olan Ceza Kanunu’nda da “cinsiyet” ayrımı ve diğer ayrımların hiçbirinin olmayacağı ifadesi yer almaktadır. Toplumsal yaşamdaki adalet alanında cinsiyet eşitliği de bu kanun ile güvence altına alınmıştır.

Bu kanunun (mad. 122) “Nefret ve Ayrımcılık” başlığı altında “Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle;

- a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini,
- b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,
- c) Bir kişinin işe alınmasını,
- d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını,

Engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” hükmü geçmektedir. Bu maddede de görüldüğü üzere “cinsiyet” vb. farklılıklardan dolayı kişilere nefret duyulmasının ve o kişinin herhangi bir durumdan yararlanmasının engellenmesinin cezası belirtilmiştir.

Bu kanunun (mad. 215) “Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik veya Aşağılama” başlığı altında “Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” hükmü geçmektedir. Bu hükümlerle halkın bir kesimini “cinsiyet” vb. nedenlerle aşağılayan ve küçümseyerek ayrımcılık yapanlara verilecek ceza belirtilmiştir.

2.1.2.9. Devlet Memurları Kanunu’nda Cinsiyet Eşitliği

14.07.1965 tarihinde kabul edilen 657 no.lu Devlet Memurları Kanunu’nun “Ödevler ve Sorumluluklar bölümünde (mad. 7) “Tarafsızlık ve Devlete Bağlılık” başlığı altında “Devlet memurları siyasi partiye üye olamazlar, herhangi bir siyasi parti, kişi veya zümrenin yararını veya zararını hedef tutan bir davranışta bulunamazlar; görevlerini yerine getirirken dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep gibi ayırım yapamazlar” hükmü altında devlet memurlarının görevlerini ifa ederken “cinsiyet” vb. ayırım yapmamaları ifade edilmektedir. Bu kanunla devlet işleri yürütülürken memurların toplumsal cinsiyet eşitliğine uymaları istenmektedir.

Bu kanunun “Disiplin” bölümünde (mad. 125) “Disiplin Cezalarının Çeşitleri ile Ceza Uygulanacak Fiil ve Haller” başlığı altında kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren fiil ve hâller içinde şöyle denilir: “Görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı yapmak, kişilerin yarar veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak” bu hükümlerle “cinsiyet” vb. ayırım yapan memurlara verilecek ceza belirtilmiştir.

2.1.2.10. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu

25.02.2009 tarihinde kabul edilen 5840 no.lu Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu'nun amacı (mad. 1) şöyle açıklanır:

“Bu kanunun amacı, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak ülkemizde ve uluslararası alandaki gelişmeleri izlemek, bu gelişmeler konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisini bilgilendirmek, kendisine esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek, istenildiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan kanun tasarı ve teklifleriyle kanun hükmünde kararnameler hakkında ihtisas komisyonlarına görüş sunmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisinde Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun kuruluş, görev, yetki, çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir.”

Bu kanunda Kadın Erkek Fırsat Eşitliği komisyonun görevleri şöyle sıralanır (mad. 3):

- a) Kendisine esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek, Başkanlığın talebi üzerine ya da istenildiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan kanun tasarı ve teklifleri ile kanun hükmünde kararnamelerin kadın erkek eşitliği konusunda T.C. Anayasasına, uluslararası gelişmelere ve yükümlülöklere uygunluğunu inceleyerek ihtisas komisyonlarına görüş sunmak.
- b) Her yasama yılının sonunda Türkiye'deki kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik gelişmelere ve Komisyonun o yılki faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme raporu hazırlamak ve bunu Türkiye Büyük Millet Meclisine sunmak.
- c) Kadın hakları ile kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik olarak diğer ölkelerdeki ve uluslararası kuruluşlardaki gelişmeleri takip etmek, gerektiğinde yurt dışında incelemelerde bulunmak ve bu gelişmeler konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisini bilgilendirmek.
- ç) Kadın erkek eşitliği konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarına ilişkin gerekli bilgi ve dokümanları temin etmek.

- d) Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası anlaşmaların kadın erkek eşitliği ve kadın hakları konusundaki hükümleri ile T.C. Anayasası ve diğer ulusal mevzuat arasında uyum sağlamak için yapılması gereken değişiklikleri ve düzenlemeleri belirlemek.
- e) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca havale edilen kadın erkek eşitliğinin ihlaline ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek ve gerekli gördüğu hallerde ilgili mercilere iletmek.
- f) Kadın erkek eşitliği konusunda kamuyu bilgilendirici etkinlikler yapmak.

Yukarıdaki maddelerde görüldüğu gibi kadın erkek fırsat eşitliğini sağlamak üzere komisyona; kanun ve kanun hükmünde kararname tasarılarını incelemek, kadın erkek eşitliğinin ihlaline ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa dair iddiaları incelemek ilgili mercilere iletmek, kamuyu bilgilendirmek, diğer ülkelerdeki ve uluslararası kuruluşlardaki gelişmeleri takip etmek ve TBMM'yi bilgilendirmek, her yasama yılının sonunda Türkiye'deki kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik değerlendirme raporunu TBMM'ye sunmak gibi çeşitli, kapsamlı yetkiler verilmiştir.

2.1.2.11. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da Cinsiyet Eşitliği

15.02.2011 tarihinde kabul edilen 6112 no.lu Radyo Ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'unun "Yayın Hizmeti İlkeleri" bölümünde (mad. 8) medya hizmet sağlayıcılarının yayınlarını sunarken uyacakları ilkeler içinde birinci fıkrada sırasıyla (b), (d), (e) ve (s) bentlerinde şu hükümler bulunur:

- Irk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz.
- Kadınların istismarına yönelik olmamak.

- İrk, renk, dil, din, tabiiyet, cinsiyet, engellilik, siyasî ve felsefî düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınları içeremez ve teşvik edemez.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadınlara yönelik baskıları teşvik eden ve kadını istismar eden programlar içeremez.

Yayın hizmetleri kuruluşlarının toplumda “cinsiyet” vb. ayrımcılık yapacak programlar yapması ve toplumu bu yönde yönlendirmesi kanunla engellenmek istenmiştir. Bu kuruluşların yayınlarında “toplumsal cinsiyet eşitliği” ilkesinin olması kanun ile istenmiş ve zorunlu kılınmıştır.

Bu kanunun “Yayın Hizmetlerinde Ticarî İletişim” bölümünde (mad. 9) “Genel Esaslar” başlığı altında altıncı fıkrada ticarî iletişim esas ve ilkelerinde (b) bendinde “Cinsiyet, ırk, renk veya etnik köken, tabiiyet, din, felsefî inanç veya siyasî düşünce, engellilik, yaş ve herhangi bir ayrımcılığı içermemek veya teşvik etmemek” hükmü yer almaktadır. Ticari bir iletişim yayını olan reklamların da içeriğinde cinsiyet vb. ayrımcılıklardan uzak olması kanunla istenmektedir.

2.1.3. Kanun Hükmünde Kararname’lerde Cinsiyet Eşitliği

Burada toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili KHK’lere yer verilmiştir.

2.1.3.1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de Cinsiyet Eşitliği

03.06.2011 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri hakkında 633 no.lu Kanun Hükmünde Kararname’nin “Amaç, Kapsam ve Görevler” bölümünde (mad. 2) “Kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek, kadının insan haklarını korumak ve geliştirmek, kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak üzere; ulusal politika ve

stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, kadınlara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak” ifadeleri yer almaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına verilen bu yükümlülükler her alanda özellikle eğitim alanında cinsiyet eşitliğini sağlamak için diğer kamu kuruluşları (MEB, YÖK vb.) ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği yapmasına imkân tanımaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlaması için ilk ve ortaokul dönemlerinde kazanılan cinsiyet rollerini bilerek hareket etmesi ve eğitim alanında faaliyet gösteren MEB ve öğretmen yetiştiren YÖK ile işbirliği yapması gerekmektedir.

Aynı kanun hükmünde kararnamenin “Hizmet Birimleri” bölümünde Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Görevleri arasında şu ifadeler vardır (mad. 9):

- a) Bakanlığın kadınlara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek.
- b) Kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi, kadının insan haklarının ve toplumsal statüsünün korunması ve geliştirilmesi, kadının toplumsal hayatın tüm alanlarında etkin hale getirilmesine yönelik ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek.
- c) Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilerce kadınlara yönelik yürütülen sosyal hizmetlere ilişkin ilke, usûl ve standartları belirlemek ve bunlara uyulmasını sağlamak.
- ç) Kadına karşı her türlü ayrımcılığı önlemek ve kadının insan haklarını geliştirmek amacıyla faaliyet ve projeler yürütmek, bu alanda yapılan çalışmalara destek vermek.
- d) Kadının insan hakları konusunda kamuoyunu bilgilendirmek ve aydınlatmak suretiyle toplumsal bilinçlenmeyi geliştirmek.
- e) Kadına yönelik her türlü şiddet, taciz ve istismarın önlenmesi için çalışmalarda bulunmak, kadının aile ve sosyal yaşamdan kaynaklanan sorunlarının çözümüne destek oluşturmak.

- f) Sağlık, eğitim, kültür, çalışma ve sosyal güvenlik başla olmak üzere bütün alanlarda kadınların ilerlemesini sağlayıcı ve karar mekanizmalarına katılımını artırıcı çalışmalarda bulunmak.
- g) Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü hizmet birimi, 03.06.2011 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlanmıştır. Bu kanun ile kadına karşı her türlü ayrımcılığı önlemesi ve kadının insan haklarını geliştirmesi, kadının insan hakları konusunda kamuoyunu bilgilendirmesi, kadının insan hakları konusunda toplumsal bilinçlenmeyi geliştirmesi, kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi, kadının insan haklarının ve toplumsal statüsünün korunması ve geliştirilmesi, kadının toplumsal hayatın tüm alanlarında etkin hale getirilmesi gibi görevler bu birime verilmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne verilen bu gibi görevlerle toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak ulusal politika ve stratejileri belirleme, uygulama, izleme ve değerlendirme halkası oluşturulmuştur.

2.1.4. Yönetmeliklerde Cinsiyet Eşitliği

Burada toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili yönetmeliklere yer verilmiştir.

2.1.4.1. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği'nde Cinsiyet Eşitliği

Bu yönetmeliğin (mad. 36) “Kolluk Görevleri” başlığı altında ikinci fıkrada “Bu görevliler, özellikle çocuk ve kadının insan hakları ile kadın erkek eşitliği konusunda eğitim almış personel arasından belirlenir” ifadesi geçmektedir. “Tanımlar ve Kısaltmalar” (mad. 3) başlığı altında “kolluk” kelimesinden kastın polis, jandarma ve sahil güvenlik birimleri olduğu yer almaktadır. Bu birimlerdeki personelin “kadının

insan hakları” ve “kadın erkek eşitliği” konularında eğitim almış olmaları şartı aranmaktadır.

Bu yönetmeliğin (mad. 40) “Kurumlar Arası Koordinasyon” başlığı altında üçüncü fıkrada “Kadınların çalışma yaşamına katılımı, özellikle kadın ve çocukla ilgili olmak üzere şiddetle mücadele mekanizmaları ve benzeri politikalar konusunda, Bakanlık tarafından üniversiteler, ilgili meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının da görüşleri alınarak bilgilendirme materyalleri hazırlanır veya hazırlatılır” mevcut bu materyaller “Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ile ulusal, bölgesel ve yerel yayın yapan özel televizyon kuruluşları ve radyolar tarafından ayda en az doksan dakika yayınlanır” ifadesi yer almaktadır. Görüldüğü gibi bu ifadelerle kadın erkek eşitliği ve kadınların sosyal statülerinin iyileştirilmesi için kitle iletişim araçlarına belirli sorumluluklar yüklenmiştir.

Bu yönetmeliğin (mad. 41) “Eğitim” başlığı altında birinci fıkrada “Kanunun etkin bir biçimde uygulanması amacıyla tüm kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, personel ve üyelerinin Bakanlığın hazırlayıp koordine edeceği, kadının insan hakları ile kadın erkek eşitliği konusunda eğitim programlarına katılmasını sağlar” hükmüyle, ASPB’nin hazırlayacağı kadının insan hakları ile kadın erkek eşitliği konusunda eğitim programlarına tüm kamu kurum ve kuruluşlarının, tüm kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının katılması zorunluluğu getirilmektedir. Aynı maddenin (mad. 41) ikinci fıkrasında “İlköğretim ve ortaöğretim müfredatına, kadının insan hakları ve kadın erkek eşitliği konusunda eğitime yönelik dersler konulur. Müfredata eklenen derslerin içeriği Milli Eğitim Bakanlığının ilgili birimi ile genel müdürlük tarafından birlikte hazırlanır” hükmü geçmektedir. Bu hükümlerle de on iki yıllık zorunlu eğitim müfredatına “Kadının İnsan Hakları ve Kadın Erkek Eşitliği” konuları hakkında dersler konulması şartı getirilmiştir.

2.1.4.2. Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik'te Cinsiyet Eşitliği

Bu yönetmeliğin “Konukevinin Çalışma Esasları, Açılışı ve Fiziki Özellikleri” bölümünde “Konukevinin Çalışma Esasları ve Temel İlkeler” başlığı altında (mad. 4) üçüncü fıkrada konukevlerinin işleyişinde, konukevlerindeki kadınlara verilecek destek ve hizmetlerde uyulması gereken hususlarda (a) bendinde şu ifade geçmektedir: “İnsan haklarına dayalı, insan onuruna yaraşır, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı ve sosyal devlet ilkesine uygunluk esas alınır.”

Bu yönetmeliğin “Çalışanlara İlişkin Hükümler” kısmında (mad. 34) “Çalışanların Eğitimi” başlığı altında birinci fıkrada çalışanların eğitimi ile ilgili uyulması gereken kurallarda (a) bendinde şu hükme yer verilmiştir: “Çalışanlara, çalışmaya başlamadan önce ve başladıktan sonra düzenli aralıklarla tekrarlamak suretiyle toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet gibi ihtiyaç duyulan konularda, genel müdürlükçe belirlenen eğitimler düzenlenir.” Burada çalışanlara yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet vb. konularda belli periyotlarla eğitimlerin yinelenmesi dikkat çekmektedir.

2.1.4.3. Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği'nde Cinsiyet Eşitliği

Bu yönetmeliğin “Merkezlerin Kuruluş Esasları, Hizmet İlkeleri ve Görevleri” bölümünde (mad. 5), her ilde en az bir Sosyal Hizmet Merkezinin bulunması gerektiği belirtilir. Aynı bölümde (mad. 7) “Merkezlerin Görevleri” başlığı altında birinci fıkranın (c) bendinde “Kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak üzere; kadınlara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak” ifadesi yer almaktadır.

Bu yönetmeliğin “Hizmet Birimleri ve Görevleri” bölümünde (mad. 14) “Eğitim ve Danışmanlık Biriminin Görevleri” başlığı altında birinci fıkranın (ç)

bendinde “Kadının sosyal ve ekonomik statüsünün yükseltilmesine yönelik programların geliştirilmesini ve uygulanmasını sağlamak” ifadesi yer almaktadır.

Bu yönetmelik maddelerinden anlaşılacağı üzere toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadının toplumsal hayatın her alanında statüsünün yükselmesi için sahada faaliyet göstermede Sosyal Hizmet Merkezlerine büyük görevler düşmektedir.

2.1.5. Yönergelerde Cinsiyet Eşitliği

Burada toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili yönergelere yer verilmiştir.

2.1.5.1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevlerine İlişkin Yönerge’de Cinsiyet Eşitliği

Bu yönergenin “Teşkilat ve Görevler” bölümünde (mad. 6) birinci fıkrada Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün görevleri şu şekilde belirtilir:

- a) Bakanlığın kadınlara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek.
- b) Kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi, kadının insan haklarının ve toplumsal statüsünün korunması ve geliştirilmesi, kadının toplumsal hayatın tüm alanlarında etkin hâle getirilmesine yönelik ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek.
- c) Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilerce kadınlara yönelik yürütülen sosyal hizmetlere ilişkin ilke, usûl ve standartları belirlemek ve bunlara uyulmasını sağlamak.
- ç) Kadına karşı her türlü ayrımcılığı önlemek ve kadının insan haklarını geliştirmek amacıyla faaliyet ve projeler yürütmek, bu alanda yapılan çalışmalara destek vermek.

- d) Kadının insan hakları konusunda kamuoyunu bilgilendirmek ve aydınlatmak suretiyle toplumsal bilinçlenmeyi geliştirmek.
- e) Kadına yönelik her türlü şiddet, taciz ve istismarın önlenmesi için çalışmalarda bulunmak, kadının aile ve sosyal yaşamdan kaynaklanan sorunlarının çözümüne destek oluşturmak.
- f) Sağlık, eğitim, kültür, çalışma ve sosyal güvenlik başta olmak üzere bütün alanlarda kadınların ilerlemesini sağlayıcı ve karar mekanizmalarına katılımını artırıcı çalışmalarda bulunmak.
- g) Ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel etkinlikler düzenlemek, toplumu aydınlatıcı yayınlar hazırlamak, eğitsel faaliyet ve projeler yürütmek, ulusal ve uluslararası kongre, seminer, şûra ve benzeri etkinlikler düzenlemek.
- ğ) Kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sosyal amaçlı vakıf, dernek ve diğer sivil toplum kuruluşları ve özel sektör arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, müşterek projeler hazırlamak ve uygulamak.
- h) Uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak, proje geliştirmek ve yürütmek, gerçekleştirilecek çalışma ve etkinliklere katılmak; ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile kararların ulusal düzeyde uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek.
- ı) İnceleme ve araştırma alanlarında elde edilen bilgileri değerlendirmek ve bunları uygulayıcı kurum ve kuruluşlara aktararak hizmetlerin geliştirilmesini ve yeni hizmet modellerinin oluşturulmasını sağlamak.
- i) Görev alanına giren konulara ilişkin mevzuatı ve uygulanmasını izlemek, bu konuda yürütülen mevzuat yenileme çalışmalarına katkıda bulunmak.
- j) Sorumluluk alanına ilişkin sorunlar ve yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerine ilişkin bilgileri veri tabanı aracılığıyla izlemek, güncellemek ve yapılacak çalışmalarda değerlendirmek.
- k) Kadın haklarına ilişkin konularda ülkemizin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar uyarınca Bakanlık temsilcileri, diğer bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile konuyla ilgili uzmanlardan teşkil edilecek ulusal takip ve danışma kurullarının sekretarya işlerini yürütmek.

1) Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

Bu yönergede görüldüğü gibi, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlaması ve kadın haklarını geliştirmesi için;

- Kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi, kadının insan haklarının ve toplumsal statüsünün korunması ve geliştirilmesi, kadının toplumsal hayatın tüm alanlarında etkin hâle getirilmesi,
- Kadına karşı her türlü ayrımcılığı önlemek ve kadının insan haklarını geliştirmek, kadının insan hakları konusunda kamuoyunu bilgilendirmek ve kamuyu bilinçlendirmek,
- Sosyal yaşamdan kaynaklanan sorunlarının çözümüne destek oluşturmak,
- Sağlık, eğitim, kültür, çalışma ve sosyal güvenlik başta olmak üzere bütün alanlarda kadınların ilerlemesini sağlamak ve karar mekanizmalarına katılımını arttırmak,
- Ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel etkinlikler düzenlemek, toplumu aydınlatıcı yayınlar hazırlamak,
- Kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sosyal amaçlı vakıf, dernek ve diğer sivil toplum kuruluşları ve özel sektör arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak,
- Uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak, proje geliştirmek ve yürütmek, gerçekleştirilecek çalışma ve etkinliklere katılmak gibi bir dizi yükümlülükler verilmiştir.

Bu yönergenin “Daire Başkanlıklarının Görevleri” bölümünde birinci fıkrada Ekonomik Statü Daire Başkanlığının görevleri şu şekilde geçmektedir (mad. 25):

- a) Sürdürülebilir kalkınma politika, plan ve programlarını genel müdürlüğün görevleri çerçevesinde izlemek ve değerlendirmek.
- b) Kadın istihdamının artırılması, kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi, kadın yoksulluğu ile mücadele edilmesi ve kadınların sosyal güvenlik sistemine dâhil edilmelerinin sağlanması, iş ve aile yaşamının uyumlaştırılması gibi konularda ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde politikalar oluşturmak ve çalışmalar yapmak.

- c) Kadının kaynaklara ulaşımını, kalkınma sürecine ve çalışma hayatına etkin katılımını, kalkınmanın fırsat ve imkânlarından eşit biçimde yararlanmasını sağlayacak çalışmalar yapmak.
- ç) Çalışma hayatında kadın erkek eşitliğini sağlamak, cinsiyet ayrımcılığını engellemek amacıyla ilgili tüm taraflara yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinçlendirme ve farkındalık çalışmaları yapmak.
- d) İklim değişikliği ve doğal afetlerin kadınlar üzerindeki etkileri ile kadın ve çevre konularında çalışmalar yapmak.
- e) Görev alanı ile ilgili konularda eğitim faaliyetlerinde bulunmak.
- f) Görev alanına giren konulara ilişkin mevzuatı ve uygulanmasını izlemek, bu konuda yürütülen mevzuat yenileme çalışmalarına katkıda bulunmak.
- g) Genel müdür tarafından verilecek diğer görevleri yapmak.

Ekonomik Statü Daire Başkanlığına toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada kadının ekonomik statüsünü iyileştirmesi için;

- Kadın istihdamının artırılması, kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi,
- İş ve aile yaşamının uyumlaştırılması,
- Kadının çalışma hayatına etkin katılımını, kalkınmanın fırsat ve imkânlarından eşit biçimde yararlanmasını sağlamak,
- Çalışma hayatında kadın erkek eşitliğini sağlamak, cinsiyet ayrımcılığını engellemek amacıyla ilgili tüm taraflara yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinçlendirme ve farkındalık çalışmaları yapmak,
- Görev alanı ile ilgili konularda eğitim faaliyetlerinde bulunmak gibi görevler verilmiştir.

Bu yönergede “Daire Başkanlıklarının Görevleri” bölümünde birinci fıkrada Sosyal Statü Daire Başkanlığının görevleri şu şekilde yer almaktadır (mad. 26):

- a) Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinç artırmak, farkındalık yaratmak ve toplumsal cinsiyet bakış açısının tüm plan ve programlara yerleştirilmesi konularında çalışmalar yapmak.
- b) Kadınların yaygın eğitim programlarına katılımlarını destekleyici çalışmalar yapmak.

- c) Kız çocuklarının örgün eğitim, öğretim, bilim ve teknolojiye erişimleri ve katılımlarının artırılması konusunda çalışmalar yapmak.
- ç) Kadın sağlığı alanında bilgi ve bilinç düzeyini yükseltici çalışmalar yürütmek.
- d) Kadının aile ve sosyal yaşamdan kaynaklanan sorunlarının çözümüne destek oluşturmak.
- e) Kadınların karar alma mekanizmalarına katılımını artırıcı çalışmalarda bulunmak.
- f) Kadın ve medya konusunda çalışmalar yapmak.
- f) Görev alanı ile ilgili konularda eğitim faaliyetlerinde bulunmak.
- g) Görev alanına giren konulara ilişkin mevzuatı ve uygulanmasını izlemek, bu konuda yürütülen mevzuat yenileme çalışmalarına katkıda bulunmak.
- h) Sivil Toplum Kuruluşlarıyla iletişim konusunda çalışmalar yapmak.
- i) Genel müdür tarafından verilecek diğer görevleri yapmak.

Sosyal Statü Daire Başkanlığı toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada ve kadının sosyal statüsünü geliştirmede;

- Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinç artırmak, farkındalık yaratmak ve toplumsal cinsiyet bakış açısının tüm plan ve programlara yerleştirilmesi konularında çalışmalar yapmak,
- Kadınların yaygın eğitim programlarına katılımlarını destekleyici çalışmalar yapmak,
- Kız çocuklarının örgün eğitim, öğretim, bilim ve teknolojiye erişimleri ve katılımlarının artırılması konusunda çalışmalar yapmak,
- Kadının aile ve sosyal yaşamdan kaynaklanan sorunlarının çözümüne destek oluşturmak,
- Kadınların karar alma mekanizmalarına katılımını artırıcı çalışmalarda bulunmak,
- İlgili konularda eğitim faaliyetlerinde bulunmak gibi görevler almıştır.

2.1.6. Uluslararası Sözleşmelerde Cinsiyet Eşitliği

Burada toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili uluslararası sözleşmelere yer verilmiştir.

2.1.6.1. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 18 Aralık 1979 tarihli ve 34/180 sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve 01 Mart 1980 tarihinde devletlerin imzasına, onayına ve katılmasına açılmıştır. 03 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe giren sözleşme Türkiye tarafından, 11 Haziran 1985 tarihinde 3232 sayılı Kanun'la uygun bulunmuş ve Bakanlar Kurulunca 24.07.1985 tarihinde 85/9722 sayılı kararla onaylanmış ve bu sözleşme 14 Ekim 1985 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. 8 Eylül 2000'de ek İhtiyari Protokol Türkiye tarafından imzalanmış, 30 Temmuz 2002'de onaylanarak 29 Ocak 2003'te yürürlüğe girmiştir. Bu protokol ile kadınların, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesine kişisel başvuru yapmasına ve Komite'nin taraf ülkelerde inceleme yapmasına olanak sağlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti bu protokolü kabul ederek CEDAW'a tam uyum sağlamayı yükümlenmiştir (Çayır, 2014).

Bu sözleşme ile sözleşmeye taraf olan devletler ve Türkiye kadınlara karşı ayrımcılığı önlemede diğer devletlerle birlikte ortak hareket etmiş ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada önemli ve büyük bir adım atılmıştır. CEDAW siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel, kişisel ve diğer alanlarda kadınların erkeklerle eşit oldukları gerçeği temelli, kadınların insan haklarından eşit şekilde yararlanmasını garanti altına alan uluslararası bir sözleşmedir. CEDAW kadın haklarını sosyal, kültürel, siyasi gibi tüm alanlarda kapsamlı bir biçimde ele alan tek sözleşmedir. Yine CEDAW kadınlara karşı yapılan her türlü toplumsal cinsiyet ayrımcılığını dile getiren kapsamlı bir belge niteliğini taşımaktadır (Erşen, 2006). Gün geçtikçe CEDAW'a üye olan ülke sayısı artmakta; dünyada ve ülkemizde CEDAW'ın ve cinsiyet eşitliğinin önem kazandığı görülmektedir (Gaudart, 2007).

2.2. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında Cinsiyet Eşitliği

Öğretim programı “Bireye kazandırılması düşünülen davranışlar; bu davranışların nasıl kazandırılacağını, kazandırılıp kazandırılmadığının nasıl anlaşılacağını gösteren dokümana” denir (Kılıç, Seven, 2005, 17).

Her iki programda, 1-5. ve 6-8. sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda geçen Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ile başlamaktadır. Bu kanunda geçen genel amaçlar şunlardır:

“Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik; laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır” (mad. 2). Görüldüğü üzere bu kanunda geçen genel amaçlardaki nitelikler Türk milletinin bütün fertlerini

kapsamaktadır. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programları dâhil, Milli Eğitimin tüm ders programları bu genel amaçları kız erkek tüm cinsiyetlerde gerçekleştirmek için hazırlanmıştır.

Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarında bütün fertleri “İnsan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan” ve “verimli kişiler olarak yetiştirmek” ifadesi geçmektedir. İnsan haklarına saygı duyan ve ülkemize yararlı kız ve erkek bireyler yetiştirmek Milli Eğitimimizin hedefleri arasında yer almaktadır.

Yine Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarında, kız ve erkek tüm fertlerin ilgi ve yeteneklerini geliştirerek “Onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak” ifadesiyle; kız-erkek tüm bireylerin, kendileri ve topluma katkı sağlamaları için yararlı bir meslek edinmelerini sağlama görevinin Milli Eğitimimizin genel hedefleri içinde yer aldığı görülür.

2.2.1. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (1- 5. Sınıflar)

Programa bakıldığında, ders kitaplarındaki metinlerde bulunması gereken niteliklerden bazıları şunlardır (İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı [İTDÖP], 2009, 169):

- Metinler, Türk millî eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
- Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, demokratik değerlere ve hukukun üstünlüğüne aykırı öğeler yer almamalıdır.
- Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel ve psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. içeren öğeler yer almamalıdır.

Görüldüğü üzere ders kitaplarındaki metinlerin, yukarıda geçen Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına; genellik ve eşitlik, eğitim hakkı, fırsat ve imkân eşitliği gibi Türk Milli Eğitiminin temel ilkelerine uygun olması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca bu metinlerin insan haklarına, demokratik değerlere ve hukuk üstünlüğüne de aykırı olmaması istenmekle beraber; bu metinlerde öğrencileri her türlü olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik vb. içeren öğelerin, çağrışımların bulunmaması vurgulanmıştır.

Programın yapısı tanıtılırken Atatürkçülük, 1-5. sınıflarda dört temel başlık altında ele alınmıştır. Bunlar (İTDÖP, 2009, 19):

1. Atatürk'ün Hayatı ve Eserleri
2. Atatürk'ün Kişilik Özellikleri
3. Atatürkçü Düşünce Sisteminde Yer Alan Konular
4. Atatürk ve Cumhuriyet Eğitimi

Üçüncü başlıkta “Atatürkçü Düşünce Sisteminde Yer Alan Konular” içinde “Türk Kadını” konusu da yer almıştır. Programın üçüncü bölümünde kazanımlar başlığı altında bu konuyla ilgili kazanım beşinci sınıflarda şu şekilde ele alınmıştır (İTDÖP, 2009, 136):

“Atatürk'ün Türk kadınının toplumdaki yeri hakkındaki görüşlerine ilişkin bilgi almak amacıyla bu konuda uzman kişilerle görüşme yapar.

Konu: Türk kadını toplumdaki yeri.

5. Sınıf: Atatürk'ün Türk toplumu içinde kadına verdiği önem, Türk kadınının çalışma hayatındaki yeri.”

Programda Cumhuriyet'imizin kurucusu Atatürk'ün Türk kadınına verdiği değer ve önem, Türk kadınının çalışma hayatında olması gerektiği beşinci sınıfta öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır. 2014 yılında yapılan 19. Milli Eğitim Şurası'na Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında gelen bir katılımcı, ilkokullarda ve ortaokullarda toplumsal cinsiyet eşitliği dersinin zorunlu olmasını önermiştir. Fakat bu önerisi komisyonda 3. sınıftan itibaren mevcut bir ders içinde toplumsal cinsiyet eşitliği

konusunun bir ünite olarak işlenmesi şeklinde değiştirilerek kabul edilmiştir (Koca, 2014). Gelecek yıllarda, toplumsal cinsiyet eşitliği bilincinin eğitimle olan güçlü ilişkisi öngörüldüğünde ilkokul müfredatına ayrı bir ders olarak girmesi önem arz edebilir.

2.2.2. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (6- 8. Sınıflar)

Programa bakıldığında, açıklamalar bölümünde ders kitaplarındaki okuma metinlerinde bulunması gereken özelliklerden bir kısmı şunlardır (İTDÖP, 2006, 56):

- Metinler, Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
- Metinlerde ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.
- Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.
- Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, demokratik değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.

1-5. sınıflar ilköğretim Türkçe dersi öğretim programından farklı olarak burada ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadelerin olmaması açıkça belirtilmiştir. Söz konusu ayrımcılığa cinsiyet ayrımcılığı da girmektedir. Yine ders kitaplarındaki metinlerde, “Öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini kötü etkileyebilecek ve cinsellikle ilgili öğeler bulunmamalıdır” ifadesi yer almaktadır.

Programda açıklamalar bölümünde, dinlenecek/izlenecek materyallerin içeriğinde bulunması gereken özelliklerden bir kısmı da şöyledir (İTDÖP, 2006, 57):

- Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
- Öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.
- İnsan hak ve özgürlüklerine, insanî değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.

2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programına göre, Türkçe ders kitaplarında yer alan altı temanın her birinde bir dinleme metni bulunmaktadır. Bu metinler yalnızca öğretmen kılavuz kitabında yer almaktadır; fakat cd. vb. materyallerle öğretmen tarafından öğrencilere dinletilmektedir. Bu yüzden bu metinlerde olması gereken özellikler ayrı olarak ele alınmıştır. Dinleme metinlerinde de öğrencileri sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz şekilde etkileyebilecek cinsellik vb. öğelerin bulunmaması istenmiştir.

2.3. Ders Kitapları

Yalınkılıç (2011, 5) ders kitaplarını “Ders programlarının hedef kitlelere ulaştırılabilmesi, istendik sonuçlar oluşturabilmesi için taşıyıcı ögeler” olarak tanımlamaktadır. Bu geniş kitlelere gerekli bilgi, beceri ve davranış biçimleri yazılı ve nesnel olarak ders kitapları aracılığıyla sunulduğunu belirtir. Öncül (2000, 308) ise ders kitaplarını “Sistemli bir biçimde düzenlenmiş ve belli bir derste kullanılmak üzere hazırlanmış ve belli bir ders için kaynak görevi gören kitap” olarak tanımlamıştır.

Toprak (1993; akt. Bayrakçı, 2005, 7) ders kitaplarını “Ders kitapları, eğitim programlarında belirlenen amaçlar doğrultusunda; öğretim programlarındaki derslerin içeriği ile ilgili bilgileri öğrencilere sunan, pekiştirme, sınava hazırlama ve öğrenme hızlarına uygun çalışma olanağı sağlayan kullanışlı bir öğretim materyalidir” şeklinde tanımlamıştır. Bayrakçı (2005, 7) ise “Ders kitapları öğretim amacıyla kullanılan temel kaynaklardır” şeklinde tanımlar. Ders kitapları için derslerde mesajların öğrenciye gönderimi sürecinde öğrencinin bilgi ve yaş düzeylerine uygun ve öğretim programları temel alınarak hazırlanan basılı eğitim materyalleridir, denilebilir. Hali hazırda ders kitapları en yaygın öğretim araçları olarak görülmektedir (Bayrakçı, 2005; Kılıç ve Seven, 2005).

Esen (2003, 5) öğretmen ve öğrenci açısından ders kitabını şu şekilde tanımlar: “Öğretmen açısından ders kitabı, izlenmesi öngörülen eğitim programının hem bir tamamlayıcısıdır; hem de sınıf içi uygulamalara kılavuzluk eden temel bir kaynaktır.

Öğrenci açısından ise ders kitabı, öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eder ve dolayısıyla doğrudan ilişki kurduğu en temel araçtır.” Buradan hareketle öğrencinin öğrenme yaşantılarını ve toplumsal cinsiyetini öğrendiği en temel kaynak ders kitaplarıdır, denilebilir.

Yıldırım (2007)’a göre; ders kitabı, bir dersin öğretimiyle ilişkili olarak hazırlanan veya seçilen bir kitaptır. Benzer bir anlamda belirli ölçülere göre incelendikten sonra belli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak önerilen bir kitaptır. Kılıç ve Seven (2005)’e göre öğretim programlarının bütün öğelerini kapsayabilme özelliğine sahip ders kitaplarının, bu özellikleri sebebiyle öğretim programlarının uygulanmasında en çok başvurulan ders araçları olmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği’nin birinci bölümünde “Tanımlar” başlığı altında (mad. 4) eğitim aracı “Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı ile öğretmen ve öğrencilere kaynak ve yardımcı olacak basılı ve elektronik ortamdaki eğitim materyali, Millî Eğitimin genel amaçlarının gerçekleşmesine yararlı olacak diğer eserler” şeklinde tanımlanmıştır. Taslak ders kitabı ise “Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılmak üzere, içeriği eğitim ve öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, gerektiğinde fasikül hâlinde de üretilen, elektronik ortamda kayıtlı ders kitabı ya da öğrenci çalışma kitabı ile öğretmen kılavuz kitabı taslaklarından oluşan eser” olarak yönetmelikte ifade edilmiştir.

2.3.1. Ders Kitaplarının Önemi

Eğitim programları ile öğrenci arasında geçiş sağlayan en temel materyalin ders kitapları olduğu görülmektedir. Ayrıca eğitim programlarının başarılı olup olmamasını da etkileyen en önemli etkenlerden biri olarak ders kitapları görülmektedir. Ders kitapları sadece bilgi veren bir araç olmaktan ziyade öğretici bir nitelik de taşıması gerekmektedir. Öğrenciye öğrenmede rehberlik etmesi gerekmektedir. Ders kitapları öğretimi kolaylaştırmada öğretmene ve evde yalnız çalışırken öğrenciye en büyük

yardımcıdır ve birinci derecede başvuru kaynağı olarak görülmektedir (Duman ve Çakmak, 2004). Günümüzde ders kitaplarına teknolojik gelişmelerle beraber internet ve zenginleştirilmiş kitaplar da eşlik etmektedir. MEB Fatih Projesi kapsamında ortaöğretim kurumlarının akıllı tahtaya geçmeleri ve yakında ilköğretim kurumlarının da akıllı tahtaya geçecekleri gerçeği bu materyallerinde günümüzde önemini arttıracaktır.

Kılıç (2008, 42) ders kitapları için “Eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenmesine kaynaklık eden en önemli öğretim aracıdır” der. Ders kitapları eğitim aracı olarak birçok işlevi yerine getirirken aynı zamanda öğretimin daha kaliteli olmasına katkıda bulunur. Ders kitaplarının temel amaçları içinde, bilgi vermenin yanında öğrenciye toplumsal tecrübeler kazanmasında rehberlik etmesi de bulunmaktadır. Ders kitapları sayesinde öğrencilere öğretim programı doğrultusunda toplumun istediği davranışlar kazandırılmaktadır (Kılıç, 2008).

Ders kitapları öğretmene, amaçları yerine getirmede ve uygulamada yardımcı olmakta ve ona yol göstermektedir. Ders kitaplarıyla bilgiye ulaşmak kolay olup ve içerik basit ve anlaşılırdır. Bu kitaplar için görsel unsurlar da bilgiyi somut ve anlamlı bir duruma getirmek için önemlidir. Bu özellikleriyle ders kitapları eğitimin amaçlarını gerçekleştirmede ve öğrencinin öğrenmesine kaynaklık etmede en önemli materyallerdir (Ceyhan ve Yiğit, 2005).

2003-2004 eğitim öğretim yılından itibaren ders kitapları devlet tarafından ücretsiz dağıtılmaya başlanmıştır. Gelişmiş toplumların yaptığı gibi ülkemizde de zorunlu eğitim 12 yıla çıkartılmış ve eğitime ayrılan gayri safi milli hâsıla diğer sektörlere göre en fazla payı almış bulunmaktadır. Ücretsiz ders kitabı dağıtımını ve eğitime verilen destekler ne kadar önem arz ediyorsa ders kitaplarının kaliteli olması da çok büyük önem arz etmektedir (Kılıç, 2008). Ders kitaplarının önemi, her geçen gün daha çok anlaşılmaktadır. Eğitim sisteminin en temel sorunlarından görülen ders kitaplarının kalitesini geliştirme konusunda, eğitim sisteminde kullanılan ders kitaplarının sürekli güncelleştirilmesi gerektiği ve Avrupa Birliği eğitim sistemine, değişen ve gelişen dünyaya uyumlu hale getirilmesi önem kazanmaktadır (Demirel ve

Kıroğlu, 2008). Özellikle her geçen gün önem kazanan insan hakları, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında ders kitaplarının daha dikkatli ve özenli hazırlanması gerekmektedir.

2.3.2. Ders Kitaplarında Olması Gereken Nitelikler

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde ders kitaplarının nitelikleri şu belirlemeyi yapar (mad. 6):

- a) Anayasa ve kanunlara aykırı hususları içermez.
- b) Bilimsel hata içermez.
- c) Temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunar.
- ) Reklam niteliğinde ögeler içermez.
- d) Eğitim ve ğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar.
- e) Görsel tasarım ve içerik tasarımı, öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak yapılır.

Görüldüğü üzere ders kitapları ilgili yönetmeliğe göre anayasa ve kanunlara aykırı olmamalı, içeriğinde cinsiyet ayrımcılığı sayılabilecek durumlar bulunmamalıdır. Aynı husus yönetmelikte geçen (c) bendinde “Temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunar” ifadesiyle açık bir şekilde yinelenmiştir.

Eğitim bireyleri toplumsal hayata hazırladığı gibi, ders kitaplarının içindeki gizilgüç sayesinde bireylere toplumsal cinsiyet rollerini de kadın-erkek eşitliği temelinde kazandırmaktadır. Ders kitapları, açık ya da gizil bir biçimde mesajlarını bireylere sunmaktadır. Bu mesajlar bizlerde toplumsal bir gerçeklik imajı oluşturur. rnek verilecek olunursa; aile denilince zihinde anne, baba ve çocuktan oluşan çekirdek aile kalıbı belirlemektedir. Bunun gibi toplumsal cinsiyet kimliğini bireylere, bilgi ve değerlerle beraber ders kitapları sunmaktadır (Severge, 1998). Böylece zihinde kadın denilince beliren cinsiyet kimliği, kadının toplumda neler yapması gerektiği ve kadına

biçilen rol; ders kitaplarında sunulan öğelerle birlikte zamanla insanların belleklerine yerleşmektedir.

Tüm bu nitelikleri ders kitaplarında arayan ve uygunluğuna karar veren birim MEB Talim ve Terbiye Kuruludur. Yine aynı şekilde okullarda okutulacak ders kitaplarının seçimini de aynı kurul yapmaktadır. MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği 12 Eylül 2012 tarih ve 28409 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak Ders Kitapları ve Eğitim Araçları İnceleme ve Değerlendirme veri tabanı oluşturulmuştur. Bu veri tabanı ile akademisyenler, öğretmenler ve uzmanların katılımı ile inceleme ve değerlendirme panelleri oluşturulmuştur (Çakmakçı, 2014). Bu panelin değerlendirme ölçütleri ise Talim ve Terbiye Kurulu tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

- İçeriğin Anayasa ve kanunlara uygunluğu,
- İçeriğin bilimsel olarak yeterliliği,
- İçeriğin eğitim ve öğretim programının kazanımlarını gerçekleştirme yeterliliği,
- Görsel tasarımın ve içerik tasarımının, öğrenmeyi destekleyecek nitelikte olması ve öğrencilerin gelişim özelliklerine uygunluğu, olmak üzere dört kriter kullanılır (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB], 2013).

Taslak ders kitaplarının incelenmesinde ve değerlendirilmesinde yukarıda belirtilen kriterler esas alınmıştır. Bu paneller sayesinde inceleme ve değerlendirme sürecinin şeffaf, tarafsız, katılımcı olması ve her türlü ihmal ve istismardan uzak olması hedeflenmektedir.

2.3.3. Ders Kitaplarında İçerik

Kıbrıs (2010) çocuklar için hazırlanan kitaplarda; aile, yurt, ulus, doğa ve yaşama sevgisi, özveri ve dayanışmanın önemi, kişiler arası davranışlarda hoşgörü ve sempati, doğruluğun, dürüstlüğün değeri, çalışkanlık ve görev duygusu, iyi bir vatandaş olmak, demokratik toplum yaşayışıyla ilgili davranışları hayata geçirmek gibi temalara yer verilmesi gerektiğini belirtir. Devamla, çocuk kitabını hazırlayan yazarların yalnızca

“Sanat, sanat içindir” anlayışıyla hareket edemeyeceğini fakat öğreticiliğin de sınırlarının iyi çizilmesi gerektiğini vurgular.

Tema çocuklara kazandırılmak istenen genel davranışlar, konu ise bu davranışı kazandırmak için kullanılan araç gereç olarak belirtilebilir. Ders kitaplarında seçilen konular belirlenen temalarla ilgili davranışları öğrencilere kazandırmaya hizmet etmelidir. Bu nedenle; hem ulusal düzeyde, hem de evrensel düzeyde öğrencilere bir kişilik kazandırılması gerektiği unutulmamalıdır (Kıbrıs, 2010).

Çocuklar için hazırlanan kitaplarda çocuğun ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınmadığında, çocukta okuma isteksizliğinin olacağı belirtilir (Karatay, 2011). Dilidüzgün (2004) çocukların hayal dünyasının yetişkinlerden çok farklı olduğunu; masalsı, olağanüstü, sıra dışı olaylar okumaktan zevk aldıklarını ve onların hayal kurmaya yetişkinlerden daha çok ihtiyaçları olduğunu belirtir. Bu sebeple ders kitaplarında bulunan edebi metinler seçilirken bunlara dikkat edilmesi gerekir.

Karatay (2011, 97) çocuklar için hazırlanan kitaplarda ele alınan konuların taşınması gereken özellikleri şu şekilde sıralar:

1. Çocukların okul öncesi dönemden başlayarak farklılaşan bireysel ilgi ve gereksinimlerine yanıt vermeli,
2. Çocukların yüreklerinde ve belleklerinde sevgi, dostluk ve barış anlayışının gelişmesine katkı sağlamalı,
3. Çocukların mantığını geliştirici, eski bilgilerini pekiştirici, yeni deneyimlere dikkat çekici olmalı ve şaşırtıcı sürprizler içermeli,
4. Çocukların hayal dünyalarını ve yaratıcılıklarını geliştirmeli,
5. Çocuklara sevgi, çalışkanlık, doğruluk, adalet, yardımseverlik, şefkat gibi evrensel ve ahlaki değerleri işlemeli, ideolojik fikirleri dayatmamalıdır.

Karatay (2011) işlenen konularda din, dil ve cins ayrımcılığına dayalı önyargılar yerine aklın ve bilimin üstünlüğünün öne çıkarılması gerektiğinin de altını çizer.

2.3.4. Ders Kitaplarında Görsellik

Hazırlanan ders kitaplarındaki tüm metinlerde, kitabı hazırlayanlarca “Acaba çocuğun ilgisini nasıl çekebilirim?” sorusu dikkate alınmalıdır. Metinle resim uyum içinde, resimler açık ve anlaşılır olmalı; görsellikte kurguya ve estetiğe özen gösterilmelidir (Sever, 2003). Çocuk kitaplarındaki görseller, metindeki kelimelerin soyut dünyasını görselleştirerek somutlaştırmada araç olmalıdırlar (Kaya, 2011).

Şimşek (2007, 27) çocuk kitaplarındaki görsellerin üç işlevde kullanıldığını belirtir:

- Süsleme amacıyla yapılanlar, kitabı çekici hâle getirir. Sembolik anlatımlı, yer yer masal tadı veren resimlerdir.
- Metni açıklamaya yönelik resimler, okumayı öğrenme aşamasında, anlatımı somutlaştırmaya yarar. Düşünceyi, kavramı ve nesneyi sözcüklerle birlikte açıklama görevi üstlenir, böylece öğrenmeyi hızlandırır.
- Metni tamamlayan resimler ise, yazıyla anlatılması zor olan konuları çizgi yardımıyla açıklamaya yarar. Gergedanı görmemiş bir çocuğa, onu yazıyla anlatmak güçtür. Ancak yazının yanına bir gergedan resmi koymak yeterlidir. Çocuğun söz dağarcığı sınırlı ise, bu tür resimlemelerden hoşlanması doğaldır.

Kıbrıs (2010, 40) “Çocuk kitaplarındaki resimlerin metinle ilgili olarak süsleyici, açıklayıcı, bütünleyici resimler olması gerekir” der. Bununla birlikte süsleyici resimlerin metni daha hoş bir biçimde yansıtmak amaçlı olduğunu, açıklayıcı ve yorumlayıcı resimlerin ise metnin daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağladığını belirtir. Tamamlayıcı ve bütünleyici resimlerin ise metinde işlenen konunun daha iyi anlaşılacak, belirgin bir duruma gelmesine destek olduğunu ifade eder.

Karatay’a göre (2011, 79) “Resimler, çocuk edebiyatı ürünlerinde işlenen konu, olay ve ana fikri algılama ve kavramaya yardımcı, tamamlayıcı öğeler olduğu kadar okuma alışkanlığı edinmek için eserlerin albenisidir. Onları tekdüzelikten

kurtararak ilgi çekici ve eğlenceli öğrenme, nitelikli zaman geçirme aracı olmalarını sağlar.” Ders kitaplarında konuya uygun resimlemeler, ders kitaplarını sıkıcılıktan kurtararak onları ilgi çekici ve eğlenceli hale getirir.

2.3.5. Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik

Eğitim sistemi bireylere toplumsal cinsiyet rollerini kazandırmada önemli bir unsurdur. Bunun kazanılmasında genel olarak okullar, materyal olarak da ders kitapları önemli bir rol oynar. Ders kitapları devletin ve toplumun öğrencilere vermek istediği mesajları açık veya gizli bir biçimde içeriğinde barındırır (Kırbaşoğlu ve Eyüp, 2011). Bu mesajlar eğitim programlarında bir kazanıma dönüşür ve böylece öğrencilere kazandırılacak istendik davranışlar, düşünceler ve görüşler olarak ders kitaplarında yer alır.

Arslan (2000), kadınlarımızın belli alanlarda yetersiz olmalarını toplumsal cinsiyete bağlamakta ve bunun yansımalarının ailede, toplumda, çocuklarımızda ve ders kitaplarında görüldüğünü belirtmektedir. Severge (1998) ataerkil olan cinsiyetçi düşüncelerin kadınlara ikincil bir konum vermek istediğini ve kadını kendi özel hayatına hapsedme güdüsünü kültürel bir değer olarak nesillere, ders kitapları aracılığıyla dayattığını belirtmektedir.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme'nin (CEDAW) (mad. 5) (c) bendinde “Erkeklerin ve kadınların kalıplaşmış rolleriyle ilgili kavramların eğitimin her düzeyinden ve biçiminden tasfiye edilmesi için (...) özellikle okul kitapları ve ders programların gözden geçirilir ve bu öğretim metoduna göre uyarlanır” maddesi geçmektedir. Bu hükümde özellikle okul kitaplarına dikkat çekilmekte; okul ders kitaplarının toplumsal cinsiyet rolleri kazandırmasındaki önemi bilinerek ders kitaplarının tekrar gözden geçirilmesi, cinsiyetçiliğin bu materyallerden giderilmesi istenmektedir.

Ders kitapları genelde görsel ve metinsel öğelerden oluşmaktadır. Bunların her ikisinde de toplumsal cinsiyet rollerine ait unsurlar bulunmaktadır. Birey ders kitaplarındaki resimlerle, metinlerdeki kişilerle kendisini karşılaştırmaktadır. Buralardan toplumsal cinsiyete ait çıkarımlarda bulunup kendi kişiliğiyle kıyaslamalar yapmaktadır (Kırbaçoğlu ve Eyüp, 2011). Örneğin kadının ders kitapları görsellerinde mutfak önlüğü ile gösterilmesi kadınların her daim ev işleri ile uğraşmaları gerektiği izlenimini vermektedir. Bu kitaplar hazırlanırken verilecek gizli ve açık mesajların toplumsal cinsiyet eşitliği için ne kadar önem arz ettiği bilinmemektedir.

Helvacıoğlu, (1994) 1928-1994 arası ders kitaplarında cinsiyetçiliği araştırdığı çalışmasında Cumhuriyet'in kuruluşuyla kadınlara verilen geniş haklarla beraber kadın-erkek eşitliğini sağlamak için kadınları kamusal yaşama çeken söylemlerin 1945'e kadar sürdüğünü, 1945'lere kadar ders kitaplarında bu yönde olumlu bir tutumun var olduğunu söylemiştir. 1945-1950 yıllarını ise cinsiyetçiliğe geçişte ara bir dönem olarak; 1950'den sonrasını ise kadınların ve erkeklerin nasıl olmaları gerektiğini açıkça belirten, erkekleri aktif, kadınları pasif bir konumda sunan cinsiyetçi öğelerle dolu ders kitaplarının olduğunu belirtmektedir. Günümüz ders kitaplarındaki durum ise araştırmalara hala konu olmakta, ders kitaplarındaki cinsiyetçi etkilerin devam edip etmediği makale ve tezlerle incelenmektedir.

2.4. İlgili Araştırmalar

Konuyla ilgili alanyazın taranmış ve incelenmiş, bu çalışmayla ilgili olan araştırmalara bu bölümde yer verilmiştir.

Helvacıoğlu'nun (1994) "1928'den 1994'e Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik" başlıklı yüksek lisans tezi altı bölümden oluşmaktadır. Çalışmada 1928'den 1994'e kadar ilköğretim ve ortaokullarda okutulan Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Aile Bilgisi, Ev Ekonomisi ve Uygulaması, Yurt Bilgisi, Yurttaşlık Bilgisi, Vatandaşlık Bilgisi, Alfabe, Okuma Kitabı, Türkçe, Tarım Bilgisi, Fen Bilgisi kitapları incelenmiş ve bu kitaplardaki cinsiyet rollerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Tezin bulgularında 1945-

1950 yıllarının cinsiyetçiliğe geçişte ara dönemi oluşturduğu, 1950’den itibaren ise hızla artan bir şekilde cinsiyetçi öğelerin ders kitaplarına girdiği bulunmuştur. Araştırmada 2000’lere doğru Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı, cinsiyete dayalı iş bölümünü ortadan kaldıran eğitim politikaları uygulamayı hedeflemesi gerektiği vurgulanmıştır.

Esen Severge (1998) “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik” başlıklı yüksek lisans tezinde 1992-1993 öğretim yılında ilköğretim birinci kademedeki okutulan Türkçe ders kitaplarını incelemiştir. Çalışmada Türkçe ders kitaplarında yer alan resimlerdeki yetişkin ve çocuk figürlerinin kimlerle birlikte gösterildikleri, eylemleri, içinde buldukları mekânlar, bağlantıda oldukları nesnelere incelenmiştir. Aynı kitapların metinleri de ana karakter ve yan karakterler açısından incelenmiştir. Araştırmada incelenen ders kitaplarının resimlerindeki çocuk ve yetişkin figürlerin, toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılara uygun mekânlarda, kişilerle, nesnelere ve eylemlerle gösterildiği sonucuna varılmıştır. Kitaplarda metinlerde yer alan ana karakterin çoğunlukla erkek cinsiyetinde olduğu bulunmuştur. Metinlerdeki söylemlerin cinsiyete ilişkin kalıp yargıları yansıttığı, kadınları yalnızca eş ve anne rolleriyle ev içerisinde; erkekleri ise daha geniş roller içerisinde dış mekânlarda sunmakta olduğu ortaya konmuştur.

Acar, Ayata ve Varoğlu (1999) “Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık: Türkiye’de Eğitim Sektörü Örneği” başlıklı çalışmalarının amacının eğitim sektörünü örnek olay olarak kullanıp, kadının kamu yaşamına eşit birey ve vatandaş olarak katılmasının cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yeterli olmadığı gerçeğinden hareketle bunu değiştirmenin yollarını aramak olduğunu belirtmektedirler. Araştırmada, Türkiye’de eğitim sektöründe cinsiyete dayalı ayrımcılık ve kadın çalışanlara karşı tutumlar incelenmektedir. Araştırma için Ankara’da üç farklı ortaöğretim kurumu seçilmiştir. Bunlar sırasıyla devlet lisesi, özel lise ve imam-hatip lisesidir. Araştırmanın sonucunda öğretmenler arasında cinsiyete dayalı alt kültürlerin varlığı saptanmış; kadın ve erkek öğretmenlerin aynı ortamları paylaşıp, oldukça eşitlikçi bir dünya görüşü perspektifinde meslek rollerinin gereklerini yerine getirirken aslında cinsiyete dayalı olarak farklılaşmış dünyalarda yaşadıkları gözlenmiştir.

Altan Arslan (2000) “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik” başlıklı uzmanlık tezindeki amacın toplum içinde kadın ve erkeklere ait kalıp yargıların oluşturulması ile okul kitaplarını ilişkilendirmek ve bunun yansıması olarak kadınların toplumdaki profilini çizmek olduğunu söyler. Araştırmanın örneklemini 1996-1997 eğitim öğretim yıllarında okutulan ilköğretim birinci ve ikinci kademe ders kitapları (337 adet) oluşturmaktadır. Çalışmada yer alan metinlerde cinsiyet temel karakter ilişkisi, temel karakterlere göre kategori dağılımı, cinsiyete göre önerilen meslekler, ders türü cinsiyet ilişkisi, ders kitaplarında sınıflara ait bulgular, cinsiyet mekân ilişkisi, metin başlıkları cinsiyet ilişkisi, kadın-erkek isimlerinin metinlerde anılması ve ders kitaplarının yazarları incelenmiştir. Görsellerde ise cinsiyet dağılımı, cinsiyetle birlikte düşünülen meslekler, kategori cinsiyet ilişkisi, derslere ilişkin bulgular, mekâna ilişkin bulgular ve yazarlara ait bulgular incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda kadınlara uygun görülen kimlikle, erkeklere uygun görülen kimliğin birbirine zıt anlamlar içerdiği; daha ilköğretime başlarken çocuklara sistematik olarak nasıl kadın ve erkek olacaklarının öğretildiği görülmüştür. İncelenen ders kitaplarında kadınlara toplumsal yaşamda edilgen, erkeklere etken kimlikler verildiği; erkeklerin kamusal alanda üretken olmaya, kadınların ise ev işlerine, eşlerine ve çocuklarına yönlendirildiği görülmüştür. Çalışmada kadınlar kocalarına ve çocuklarına bağımlı kişiler olarak gösterilirken, erkekler ise karar alan otoriteler olarak ders kitaplarında yer aldığı sonucuna varılmıştır.

Esen Severge ve Bağlı (2002) “İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme” adlı makalelerinin amacı ilköğretim birinci sınıf Abece ve Türkçe ders kitaplarında yer alan yetişkin figürlerinin, cinsiyetlerine göre, kimlerle birlikte gösterildiklerini, eylemlerini, içinde buldukları mekânları ve bağlantıda oldukları nesnelere, araştırma için oluşturulmuş kategorileri kullanarak belirlemek ve değerlendirmektir. Araştırmada elde edilen bulgularından bazıları şunlardır: Hem kadın hem erkek figürler en çok çocuklarla, ikinci olarak da aileleri ile birlikte gösterilmektedir. Kadın figürler, en çok ev ve ev çevresinde; erkek figürler, en çok dış mekânlarda sergilenmektedir. Kadın figürler, en çok çocuğa yönelik; erkek figürlerse, en çok kamu ve iş yaşamıyla ilgili etkinlikler içinde resmedilmektedir. Kadın figürler, özel; erkek figürlerse, kamusal nesnelere daha fazla gösterilmektedir. Sonuç

olarak geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların kitaplara da yansıdığı bulunmuştur.

Asan'ın (2006) “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması” başlıklı yüksek lisans tezinin amacını ilköğretim birinci kademedeki okutulan ders kitaplarını cinsiyetçilik açısından incelemek ve bu okullarda görev yapan öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarını saptamak oluşturmaktadır. Ders kitaplarındaki resim ve metinler değerlendirilirken kız ve erkek çocukları sayısal değerleri, buldukları mekânlar, iletişim halinde gösterildikleri bireyler ve cinsiyetlere önerilen meslekler açısından ele alınmıştır. Yapılan araştırma sonucunda öğretmenlerin toplumsal yapıda, okul ortamında, sınıf içi değer ve uygulamalarında ve ders kitaplarında cinsiyetçilik algısına sahip oldukları görülmüştür. Ders kitaplarının resim ve metin analizlerinde de cinsiyetçi tutumlar saptanmıştır.

Yorgancı'nın (2008) “İlköğretim Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İnşası” başlıklı yüksek lisans tezinin amacı ilköğretim birinci kademe okutulan ders kitapları incelenerek bireylerin toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda eğitimin etkisinin olup olmadığını bulmak oluşturmaktadır. Ders kitaplarındaki resimler incelenirken kız ve erkek çocukları sayısal değerleri, buldukları mekânlar, ilişkide gösterildikleri bireyler ve cinsiyetlere önerilen meslekler açısından; metinler ise cinsiyetçi söylemler açısından ele alınarak incelenmiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre ilköğretim birinci kademedeki okutulan ders kitaplarında yer alan resim ve metinler cinsiyetçiliği barındırmaktadır.

Gümüšoğlu'nun (2008) “Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet” adlı makalesinin amacı Cumhuriyet'in ilk yıllarından bugüne ders kitaplarında kadın ve erkek modellerinin nasıl yaratıldığı ele alınmasıdır. Bu makalesinde Gümüšoğlu “1928'den 1994'e Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik” başlıklı yüksek lisans tezini 2008 yılına kadar olan ilköğretim birinci kademe ders kitaplarını inceleyerek güncellemiştir. Çalışmada 1920'lerden 1945'e dek ders kitaplarında kadınlar, çocuklara ya da yeni kuşağa ülkeyi ve uygarlığı öğreten öğretmen olarak resmedildiği, 1950'den itibaren ise ailenin hizmetçisi haline geldiği; fakat bugün kadınların ders kitaplarındaki yerinin

1950'lerden daha kötü bir durumda olduğu belirtilmiştir. Ders kitaplarındaki küçük değişimlere karşın, toplumsal yaşamda erkeği etken kadını edilgen olarak tanımlayan örneklerin, hem metinlerde hem de görsel anlatılarda sürmekte olduğu sonucuna varılmıştır.

Kırbaşoğlu Kılıç ve Eyüp'ün (2011) "İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir İnceleme" konulu makalelerinde ilköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan toplumsal cinsiyet rollerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla MEB ve Koza yayınları tarafından hazırlanan 6. sınıf Türkçe ders kitapları örneklem olarak seçilmiş ve belirlenen kategoriler içerisinde karşılaştırılmıştır. Yayınlarının ikisinde de kadın ve erkeklere sunulan toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel anlayışın etkisinde kaldığı, erkeklerin kadınlardan daha fazla yer aldığı, meslek rollerinde erkeklerin kadınlara oranla daha farklı ve çeşitli meslek grupları içerisinde sunulduğu, aile içi rollerde kadınların daha fazla temsil edildiği, ev işleriyle ilgili rollerde kadın evin içinde erkek ise evin dışında ve evin geçimini sağlayan aile bireyi olarak sunulduğu, kişilik ile ilgili cinsiyet rollerinde ise kadınların zayıf ve pasif, erkeklerinse güçlü ve zeki bireyler olarak gösterildiği tespit edilmiştir.

Özkan'ın (2013) "İlköğretim Ders Kitaplarında Kadın Figürü" başlıklı makalesinde ilköğretim birinci kademe ders kitaplarında yer alan resimlerde kadın figürlerin yer alma sayısı, konuların içeriğine göre kadın ve erkek figürlerin nasıl bir konumda ve rolde yer aldığının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma Niğde ili ilköğretim okullarında birinci kademe okutulan ders kitaplarıyla sınırlandırılmış ve yirmi iki kitap incelenmiştir. Araştırmada görseller incelenirken kadın ve erkek figürlerinin yer alma oranına, kadın figürlerinin konu içerikleriyle tutarlı olup olmamasına ve resimlerde cinsiyet ayrımcılığı yapıp yapılmadığına bakılmıştır. Sonuç olarak üç ders kitabı hariç geri kalan tüm kitaplarda erkek figürlerin kadın figürlerden fazla olduğu, görsellerde cinsiyet ayrımcılığının gözlemlendiği, mesleklerin sunumunda da ayrımcılığa gidildiği, kitaplarda yer alan kadın figürlerin konu içerikleriyle tutarlı olup olmamasına fazla dikkat edilmediği ve sporla ilgili konularda daha fazla ayrımcılığın dikkati çektiği bulunmuştur.

Çınar Kitiş'in (2013) "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet" başlıklı yüksek lisans tezinin amacı ortaokullarda okutulan Türkçe ders kitaplarının ve öğrenci çalışma kitaplarının, görsellerinin ve içeriğinin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesidir. 2012-2013 eğitim öğretim yılında MEB tarafından okullarda ders kitabı olarak kullanılmasına izin verilen yirmi adet Türkçe ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Çınar'ın tezinde 1998 yılında Esen'in yazdığı "Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik" yüksek lisans tezindeki aynı yöntem ve kategorileri kullanılarak Türkçe ders kitaplarındaki çocuk ve yetişkin figürlerin "kimlerle, hangi eylemler içinde, hangi mekânlarda ve hangi tür nesnelere" birlikte gösterildiği, metinlerdeyse yaş ve cinsiyet bakımından "ana karakter/yan karakter" dağılımına bakılmıştır. Bu kategoriler dışında metinlerin içeriğinde toplumsal cinsiyet açısından dikkat çeken hususlar ayrıca ele alınarak incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda incelenen kitapların görsellerinde ve metinlerinde daha çok erkeklerin ve oğlanların görünür kılındığı, cinsiyete göre karakterlerin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarıyla uyum içinde resmedildiği; metinlerdeki ana karakter dağılımına bakıldığında da en çok yetişkin erkek ve oğlanların ana karakter olduğu görülmektedir. Kadınların daha çok "anne, öğretmen, hemşire" gibi rollerde gösterilmesi de bu araştırmada dikkat çekmektedir. Buna göre araştırmada Türkçe ders kitaplarında öğrencilere geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin sunulduğu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiği sonucuna varılmıştır.

Çayır'ın (2013) "Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet" başlıklı çalışmasında 2012-2013 eğitim-öğretim yılına ait ilkököl, ortaokul ve lise ders kitapları "Ders Kitaplarında İnsan Hakları III Projesi" kapsamında incelenmiştir. İncelenen ders kitaplarında "Ders Kitaplarında İnsan Hakları II Projesi"nde bulunan temel sorunların devam etmekte olduğu belirtilmekle birlikte, cinsiyetçi kalıp yargıları ve dili kırarak iyi örneklerin sayısının arttığı vurgulanmıştır. Buna göre araştırma bulgularında toplumsal cinsiyet konusunun ele alınışı konusunda iyi örneklerle rastlanmakla birlikte ataerkil rejimi destekleyen temel zihniyetin de devam ettiği sonucuna varılmıştır. Çalışmanın sonunda ders kitaplarında cinsiyetçi rejimi destekleyen örneklerin çıkarılması ve iyi örneklerin sayısının artmasıyla, bu konuyu insan hakları ve eşitlik bağlamında ele alabilme fırsat alanlarının eğitimcilerle açılacağı belirtilmiştir.

III. BÖLÜM

3. Yöntem

Bu bölümde araştırmada kullanılan yöntem ve tekniklere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, betimsel nitelikte bir içerik çözümlemesidir. Çalışmada doküman incelemesi yoluyla veri toplanmıştır. Verilerin analizi de içerik çözümlemesi yoluyla yapılmıştır.

3.1.1. İçerik Çözümlemesi

Betimsel olarak ilk analiz, Speed (1893) tarafından New York gazetelerindeki haber içerikleri ile ilgili yaptığı çalışma kabul edilmektedir. İçerik çözümlemesinin ilk önemli kişisi de Harold D. Lasswell kabul edilmektedir. Çünkü onun “Prusya Okul Kitaplarındaki İdeolojik Sterötipier” adlı doktora çalışması içerik çözümlemesinde ilk sistemli analizler olarak kabul edilmektedir. İçerik çözümlemesinin kuramsal temellerini ilk atan kişi olan Bernard Berelson’un ortaya koyduğu tanım, çözümleme kuralları ve koşulları ise halen birçok çalışmanın temel devinimini oluşturmaktadır. Bu nedenle Berelson’un içerik çözümlemesi tanımını burada yer vermek gerekmektedir. Berelson (1952; akt. Gökçe, 2001, 7)’a göre “İçerik çözümlemesi, iletişimin belirgin (yazılı/açık) içeriğinin objektif, sistematik ve niceliksel tanımlarını yapan bir araştırma tekniğidir.”

Berger (1996; akt. Severage, 1998, 43) ise içerik çözümlemesi tanımlamasında “Bazı şeylerin miktarını (şiddet, zencilerin oranları, kadınlar, meslek türleri vd.)

herhangi bir iletişim biçimi örnekleminde (çizgi filmlerde, haberlerde, gazete, dergi, kitap vb. iletişim araçlarında) ve belirli kategoriler içerisinde ölçmeye (saymaya) dayanan bir araştırma tekniğidir” ifadesini kullanmaktadır.

İçerik analizinin sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanıldığını belirten Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, (2013) içerik analizini şu şekilde tanımlamaktadırlar:

“İçerik analizi belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır. Bir mesajın belli özelliklerinin objektif ve sistematik bir şekilde tanınmasına yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir. İçerik analizi metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılır. Araştırmacılar bu kelime ve kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirler ve analiz ederek metinlerdeki mesaja ilişkin çıkarımlarda bulunurlar. İçerik analizi yalnızca metinler üzerinde kullanılan bir teknik değildir. (sf. 240)”

Yukarıda da belirtildiği gibi içerik analizi sadece metinlerde değil, resimler, televizyon programları vb. gibi materyaller üzerinde de yapılabilmektedir.

Merten’in tanımı ise şöyledir: “İçerik çözümlemesi, sosyal gerçeğin (manifest) içeriklerinin özelliklerinden, içeriğin belirgin (manifest) olmayan özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yöntemdir” (1983; akt. Gökçe, 2001, 25).

Bilgin (2006), içerik analizi tekniklerinin bir söylemi veya ögeyi okurken nesnel olunması gerektiğini belirtmektedir. Bu teknikte söylemin ilk bakışta, açıkça anlaşılabilir içeriği yerine gizli ve üstü kapalı içeriğini meydana çıkarmanın asıl amaç olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenden dolayı içerik analizini, iletideki, bireyi

görünmeden etkileyen öğelerin belirlenmesi için yapılan ikinci bir okumaya benzetmektedir.

Gökçe (2001) içerik çözümlemede betimleme ile birlikte çıkarımında temel amaç olduğunu şu sözleriyle anlatmaktadır:

“İçerik çözümleme yöntemi, bir takım nicel ve nitel göstergelerden (özelliklerden) hareketle, mantıksal bir biçimde tümdengelim, eşdeyişle çıkarım (inference) sayesinde, iletinin/içeriğin nedenleri veya iletiye/içeriğe yol açan etkenler ve durum (ortam) ile iletinin/içeriğin muhtemel sonuçları ve etkinlikleri hakkında sonuçlara ulaşmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla çıkarım, içerik/metin ile kaynak, hedef ve durum/ortam arasında bir ilişki veya bağlantı kurmayı ifade etmektedir. Daha da açık söylemek istersek çıkarım, kaynak, hedef ve durum üstünde odaklaşan bir etkinliktir. (sf. 26)”

İçerik analizinde temel amaç, birbiriyle aynı olan veya yakın olan ya da birbirine benzeyen verileri belirli kategoriler altında bir araya getirip bunları okuyucuların anlayabileceği şekilde düzenleyerek yorum yapılabilmesidir. İçerik analizindeki aşamalar şunlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, 228):

1. Verilerin kodlanması
2. Temaların bulunması
3. Verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve tanımlanması
4. Bulguların yorumlanması.

İçerik çözümleme tekniğinin belli başlı temel öğeleri ise şunlardır (Aziz, 1994, 122):

1. Veri toplama
2. Birimleştirme (Kodlayıcılar)
3. Örneklem
4. Kayıtlama Yönergesi (Sorular)
5. Çıkarıma yapmak ve metnin yazılmasıdır.

Araştırmalarda içerik analizi kullanmanın farklı nedenleri şunlardır:

- Bir konu hakkında betimleyici bilgi sağlamak.
- Betimleyici bilgilerin düzenlenmesine ve anlaşılır hale gelmesine yardımcı olarak temaları ortaya çıkarmak.
- Diğer araştırma sonuçlarını kontrol etmek.
- Eğitimle ya da ilgilenilen herhangi bir konu ile ilgili problemlerle baş etmeye yönelik bilgiler toplamak (Büyüköztürk ve diğerleri, 2013, 241).

3.2. Evren ve rneklem

Araştırmanın evrenini Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun ortaokullarda okutulmasına izin verdiği Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Örneklemini ise 2013-2014 eğitim ğretim yılında ülkemizde okutulan özel yayınevlerine ait Türkçe ders kitapları ve CEDAW sözleşmesini Türkiye kabul etmeden önce okutulmuş -1985 öncesi- ortaokul Türkçe ders kitaplarından seçilen, aşağıdaki tabloda (Tablo 3.2.) gösterilen kitaplar oluşturmaktadır.

Tablo 3.2 Araştırmada incelenen Türkçe ders kitapları.

Ders Kitabı	Yazar	Yayın Yılı	Yayınevi
İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Fatma Karabıyık	2013	Evren Yayıncılık
İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Banu Yangın Ayşegül Celepoğlu Fatma Türkyılmaz	2013	Pasifik Yayınları
İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Derya Şahin	2013	Ada Yayıncılık
Güzel Türkçemiz 6	Kemal Demiray	1976	İnkılap ve Aka Kitapevleri
Güzel Türkçemiz 7	Kemal Demiray	1979	İnkılap ve Aka Kitapevleri
Güzel Türkçemiz 8	Kemal Demiray	1979	İnkılap ve Aka Kitapevleri

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışmaya başlamadan önce konuyla ilgili makaleler ve tezler incelenerek taranmıştır. Ders kitaplarındaki cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rollerine ait bulguları sağlıklı belirleyebilmek için Arslan (2000) ve Esen Sevrge (1998)'nin kategorilerinden yola çıkılmıştır. Bu doğrultuda uzman görüşleri de alınmış, sonuç olarak Türkçe ders kitaplarındaki görsellerde ve metinlerde kodlamalar yapmak üzere altışar kategori belirlenmiştir. Elde edilen veriler sayısal analizle değerlendirilip frekans ve yüzdelik değerlerle sunulmuştur. Daha sonra da bu değerler -geçmiş yıllara ait ve günümüze ait- karşılaştırılmıştır.

Belirlenen ders kitapları incelenirken, kız-kadın ve oğlan-erkek figürleri tek sınıf olarak düşünülerek yaş gruplarına göre ayırım yapılmamış, bu figürler görseller ve metinlerde altı ana kategori altında incelenmiştir. Belirsiz olan ve seçilemeyen görsellerdeki kişiler ve mekânlar “belirsiz” olarak nitelendirilmiştir. Yine metnin

içeriğinden kesin olarak belirlenemeyen kişi ve mekânlar da “belirsiz” olarak sınıflandırılmıştır. Daha sonra bu figürlerin belirlenen ana kategorilere göre frekans ve yüzdelik dağılımları bulunarak ilgili veriler tablolastırılmıştır.

3.3.1. Resimlerin İncelenmesinde Kullanılan Kategoriler

Kitapların görsellerindeki erkek ve kadın cinsiyetleri altı ana kategori altında değerlendirilmiş ve sunulmuştur. Erkek ve kız çocukları da erkek ve kadın cinsiyetlerine dâhil edilmiş, çocuk veya yetişkin gibi ayırım yapılmamıştır.

3.3.1.1. Kişilerin Cinsiyete Göre Kullanım Sıklığı

Kadın, yetişkin kız ve kız çocuğu kadın figürü altında ele alınmış; yetişkin erkek, erkek çocuğu ise erkek figürü altında ele alınarak incelenmiştir. Seçilemeyen ve belirsiz olan görseller belirsiz olarak sınıflandırılmıştır.

3.3.1.2. Cinsiyetlere Yüklene Meslekler

Bu kısımda kadın ve erkek kişilerinin görsellerde hangi meslek dallarıyla sunulduğu belirlenmiştir.

3.3.1.3. Cinsiyetlerin Gösterdiği Tutumlar

Bu kategorinin altındaki sınıflandırmalarda kadınların ve erkeklerin görsellerde ne tür tutumlar sergiledikleri incelenmiştir.

3.3.1.4. Cinsiyetlerin Buldukları Alanlara Göre Dağılımı

Görsellerde kişilerin cinsiyetlerine göre kamuya açık (herkesin girip çıkabileceği veya açık alanlar) ve özel yaşam alanı (kişilerin evi gibi herkesin girip çıkamayacağı alanlar) olarak nerelerde hangi sıklıkla gösterildikleri belirlenmiştir. Resimlerde seçilemeyen ve net anlaşılamayan görseller belirsiz olarak sınıflandırılmıştır.

3.3.1.5. Cinsiyetlerin Birlikte Gösteriliği Nesnelere Göre Dağılımı

Görsellerdeki kişiler iş hayatı (genel hayat) ile ilgili nesnelere incelenmiştir. Örneğin memurun elindeki kalemi ile yazı yazması, avcının tüfeği ile avlanması, hemşirenin elindeki şırınga ile iğne yapması vb. gibi cinsiyetleri mesleğiyle ilgili gösteren nesnelere incelenmiştir. Özel hayat (kişisel hayat) ile ilgili olarak da örnek verecek olursak annenin elinde kaşıkla yemek yapması, babanın jiletle tıraş olması gibi nesnelere temel alınmıştır. Eski kitaplarda görseller genellikle yazarların portresi şeklindedir ve portrelerde yazarlar kravatla ve takım elbiseyle gösterilmişlerdir. Bu görsellerde kravat ve takım elbise de iş hayatı (genel hayat) sınıflandırılmasına dâhil edilmiştir.

3.3.1.6. Cinsiyetlerin Aile İçi ve Aile Dışı Rollerde Dağılımı

Görsellerdeki aile içi aile dışı rollerden kastedilen, cinsiyetlerin aile bireyi rolüyle veya evin dışındaki rolleriyle mi temsil edildiklerinin belirlenmesidir. Örnek verilecek olunursa annenin veya kız çocuğunun evi temizlemesi veya babanın evde çocuk bakması aile içi rol olarak, kişilerin arkadaşlarıyla sosyal bir ortamda buluşmaları veya iş hayatlarındaki rolleri ise aile dışı rol olarak sınıflandırılmıştır.

3.3.2. Metinlerin İncelenmesinde Kullanılan Kategoriler

Kitapların metinlerindeki erkek ve kadın cinsiyetleri altı ana kategori altında değerlendirilmiş ve sunulmuştur. Görsellerdeki gibi metinlerde de erkek ve kız çocukları, erkek ve kadın cinsiyetlerine dâhil edilmiş, çocuk veya yetişkin gibi ayırım yapılmamıştır.

3.3.2.1. Kişilerin Cinsiyete Göre Kullanım Sıklığı

Metinlerde de görsellerdeki gibi kadın, yetişkin kız ve kız çocuğu kadın figürü altında ele alınmış; yetişkin erkek, erkek çocuğu ise erkek figürü altında ele alınarak incelenmiştir. Anlaşılamayan ve belirsiz olan metinlerdeki kişiler ise belirsiz olarak sınıflandırılmıştır.

3.3.2.2. Cinsiyetlere Yüklenen Meslekler

Bu kısımda kadın ve erkek kişilerinin metinlerde hangi meslek dallarıyla sunulduğu belirlenmiştir.

3.3.2.3. Cinsiyetlerin Gösterdiği Tutumlar

Bu kategorinin altındaki sınıflandırmalarda kadınların ve erkeklerin metinlerde ne tür tutumlar sergiledikleri incelenmiştir.

3.3.2.4. Cinsiyetlerin Buldukları Alanlara Göre Dağılımı

Metinlerde kişilerin cinsiyetlerine göre kamuya açık (herkesin girip çıkabileceği veya açık alanlar) ve özel yaşam alanı (kişilerin evi gibi herkesin girip

çıkamayacağı özel mülk alanları) olarak nerelerde hangi sıklıkla gösterildikleri belirlenmiştir. Metinlerdeki söylemlerden net anlaşılamayan yerler belirsiz olarak sınıflandırılmıştır.

3.3.2.5. Yazarların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Bu kategoride, belirlenen kitaplardaki metinlerin yazarları cinsiyetlerine göre kadın ve erkek olarak, bazı metinlerin yazarları anonim olduğu için belirsiz olarak sınıflandırılmıştır.

3.3.2.6. Cinsiyetlerin Aile İçi ve Aile Dışı Rollerde Dağılımı

Metinlerde cinsiyetlerin aile içi, aile dışı rolleri incelenirken, figürlerin aile bireyi rolüyle mi yoksa evin dışındaki rollüyle mi temsil edildikleri belirlenmiştir.

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Tanımlanan kategori başlıkları altında, belirtilen ders kitaplarının görselleri ve metinleri incelenmiş; elde edilen verilerin frekans ve yüzdeler dağılımları verilerek çözümlenmiştir.

IV. BÖLÜM

4. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde veri toplama süreci sonucunda elde edilen bulgulara ve bunlara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Görsellerdeki Bulgular

Görsellerden elde edilen bulgular, tablolarda sayısal olarak frekans ve yüzdelerle dağılımı verilerek yorumlanmıştır.

4.1.1. Görsellerdeki Kişilerin Cinsiyete Göre Kullanım Sıklığı

Tablo 4.1. Kişilerin cinsiyete göre kullanım sıklıkları ile ilgili dağılımı.

	Erkek		Kadın		Belirsiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Eski Kitaplar	101	93,5	6	5,6	1	0,9	108	100
Yeni Kitaplar	757	58,3	308	23,7	234	18	1299	100

Tabloya bakıldığında (Tablo 4.1.) eski ders kitaplarında erkeklerin 101 (%93,5), kadınların 6 (%5,6) ve seçilemeyen belirsiz karakterlerin ise 1 kez (%0,9)

sunulduğu görülmektedir. nceki ders kitaplarında %93,5 oranında erkeklerin yer alması ve kadın kişiler arasında %87,9 gibi belirgin bir farkın olması ile eski ders kitaplarında erkeklerin daha ön planda tutulduğu tespit edilmiştir.

Tabloda yeni ders kitaplarına bakıldığında (Tablo 4.1.) erkeklerin 757 (%58,3), kadınların 308 (%23,7) ve belirsiz karakterlerin ise 234 kez (%18) sunulduğu görülmektedir. Yeni ders kitaplarında da üstünlük erkek karakterlerde bulunmaktadır. Kadınlarla erkekler arasındaki yüzdelik fark ise %34,6'dır.

Eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 4.1.) nceki kitaplarda toplamda 108 kişi, yeni kitaplarda ise 1299 kişi bulunmuştur. Görsellerin günümüz ders kitaplarında belirgin bir şekilde arttığı görülmektedir. Bunun sebebi olarak yeni programda ders kitaplarında görselliğin ön plana çıkması olduğu söylenebilir. Erkeklerin eski ders kitaplarındaki görsellerde gösterimi %93,5 iken yeni ders kitaplarında gösterimi %58,3'e düştüğü görülmüştür. Buna göre erkeklerin yeni ders kitaplarında gösteriminde %35,2'lik bir düşüş olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında ders kitaplarında kadın karakterlerin gösterimi %5,6'dan %23,7'ye yükselmiştir. Yani kadın karakterlerin gösterimi yeni ders kitaplarında %18,1'lik bir yükselme göstermiştir. Bu durum olumlu gözükse de kadın erkek karakterleri arasında, sayısal olarak eşitliğin sağlanması hususunda önemle durulmasına rağmen yeni ders kitaplarında bu eşitliğin tam olarak sağlanamadığı görülmektedir. İncelenen günümüz ders kitaplarında da erkek karakterlerin sayısal olarak üstünlüğünün devam ettiği görülmüştür.

4.1.2. Görsellerdeki Cinsiyetlere Yüklenen Mesleklerin Dağılımı

Tablo 4.2. Cinsiyetlere yüklenen farklı meslek rolü dağılımı.

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Eski Kitaplar	13	92,9	1	7,1	14	100
Yeni Kitaplar	34	66,7	17	33,3	51	100

Eski ders kitaplarında (Tablo 4.2.) erkekler 13 (%92,9), kadınlar 1 (%7,1) farklı meslek rolü ile gösterilmiştir. Burada önceki ders kitaplarında görsel malzemelerin azlığının büyük payı olduğu söylenebilir. Eski ders kitaplarında kadınların yalnızca bir meslek rolüyle ilişkilendirilmesi (ev hanımlığı), görsellerde cinsiyetçi tutumun var olduğunu açıkça göstermektedir.

Yeni ders kitaplarında (Tablo 4.2.) erkekler 34 (%66,7), kadınlar ise 17 (%33,3) farklı mesleklerde sunulmuştur. Yeni ders kitaplarında kadınların gösterildiği meslek çeşitliliği %33,3 olmasına rağmen erkeklerle karşılaştığımızda arada %33,1'lik bir fark olduğu görülmektedir. Günümüzde kadınların sosyal yaşama ve iş hayatına daha çok katılmasının sağlanmaya çalışıldığı düşünüldüğünde kadınlara sunulan farklı meslek rollerinin erkeklere göre neredeyse yarı yarıya olması düşündürücüdür. Toplumsal cinsiyet eşitliği düşünüldüğünde bu oranın birbirine yakın olması gerekmektedir. Buna göre incelenen günümüz ders kitaplarında erkeklere yönelik üstünlüğün devam ettiği söylenebilir.

Eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 4.2.) eski ders kitaplarında toplamda 14 farklı mesleğin, yeni ders kitaplarında ise toplamda 51 farklı

mesleğin görsellerde sunulduğu görülmektedir. Bu sayının yeni ders kitaplarında artması; değişen dünya şartları, gereksinim duyulan mesleklerin çoğalması ve yeni ders kitaplarında görsel öğelerin artmasına bağlanabilir. Eski ve yeni ders kitaplarını karşılaştırdığımızda erkeklere biçilen farklı meslek rolleri 13'ten 34'e yükselmesine rağmen yüzdelik olarak bu oran %92,9'dan %66,7'ye düştüğü görülmüştür. Buna göre erkeklere biçilen farklı meslek grupları %26,2'lik bir düşüş gösterdiği görülmektedir. Bunun sebebinin yeni ders kitaplarında kadınlara farklı meslek rolleri sunulmasının olduğu söylenebilir. Kadınlar eski ders kitaplarında 1 (%7,1), yeni ders kitaplarında 17 (%33,3) farklı meslek rolü ile sunulmuştur. Buna göre kadınlara sunulan farklı meslek rollerinde %26,2'lik bir artış görülmektedir. Eski ders kitaplarına oranla kadınlara yönelik farklı meslek rolleri açısından bir artış görülmekte ise de kadınların iş hayatına daha çok katılması için yapılan tüm çalışmaların yanında incelenen günümüz ders kitaplarına bunun belirgin bir şekilde yansıtılmadığı görülmektedir.

Tablo 4.3. Cinsiyetlerin görsellerde temsil ettiği meslekler.

Eski Kitaplar		Yeni Kitaplar	
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Marangoz	Ev hanımı	Kuklacı, Çoban	Dokumacı
Asker		Balıkçı, <u>Öğrenci</u>	Ev hanımı
Pehlivan		Asker, Sporcu	Müziyen
Müziyen		Milletvekili	<u>Dansçı</u>
İmam		Devlet Adamı	<u>Çiftçi</u>
Balıkçı		Halk Ozanı	<u>Ressam</u>
Avcı		<u>Çiftçi</u> , Gemici	Oyuncu
Korucu(Ormancı)		<u>Dansçı</u> , Sunucu	<u>Heykeltıraş</u>
Memur		Memur, Komutan	<u>Yazar</u>
Hizmetçi		Siyasetçi, <u>Esnaf</u>	Laborant
Börekçi		Tezgâhtar, Kâtip	<u>Öğrenci</u>
Yazar		İş Adamı, İşçi	<u>Akademisyen</u>
Çiftçi		<u>Ressam</u> , <u>Yazar</u>	Hemşire
		Oyuncu, Doktor	<u>Öğretmen</u>
		<u>Heykeltıraş</u>	Seyyar Satıcı
		Çini Ustası	<u>Esnaf</u>
		Fotoğrafçı	Terzi
		Okul Müdür Yrd.	
		Avcı, <u>Öğretmen</u>	
		Padişah,	
		<u>Akademisyen</u>	
		Okul Müdürü	

Not: Altı çizili meslekler kadın-erkek cinsiyetlerinde ortak olan mesleklerdir.

Eski ders kitaplarında (Tablo 4.3.) asker, marangoz, balıkçı, pehlivan, müzisyen, imam, avcı, korucu(ormancı), memur, hizmetçi, börekçi, yazar, çiftçi gibi bilinen mesleklerin tümü erkekler mesleği olarak düşünülmüştür. Tabloda (Tablo 4-3) görüldüğü gibi kadınlara yalnızca ev hanımlığı uygun görülür. Bu da kadına bakış açısında cinsiyet ayrımcılığının var olduğunu düşündürmektedir.

Yeni ders kitaplarında (Tablo 4.3.) ise görsel öğelerin artmasıyla meslek grupları çeşitliliğinin de arttığı görülmektedir. Erkekler kuklacı, çoban, balıkçı, öğrenci, asker, sporcu, milletvekili, devlet adamı, halk ozanı, çiftçi, gemici, dansçı, sunucu, memur, komutan, siyasetçi, esnaf, tezgâhtar, kâtip, iş adamı, işçi, ressam, yazar, oyuncu, doktor, heykeltıraş, çini ustası, fotoğrafçı, okul müdür yardımcısı, avcı, öğretmen, padişah, akademisyen ve okul müdürlüğü gibi 34 farklı meslekle sunulmuştur. Kadınlar ise dokumacı, ev hanımı, müzisyen, dansçı, çiftçi, ressam, oyuncu, heykeltıraş, yazar, laborant, öğrenci, akademisyen, hemşire, öğretmen, seyyar satıcı, esnaf ve terzi gibi 17 farklı meslekle sunulmuştur. Erkeklerle gücü temsil eden devlet adamı, padişah, milletvekili, okul müdürlüğü ve iş adamı gibi meslekler yüklenmiştir. Bu meslekler kadınlarda hiç sunulmamıştır. Geleneksel olarak kadınlara ait düşünülen dokumacılık, terzilik, ev hanımlığı ve hemşirelik mesleğine erkeklerde hiç yer verilmemiştir. Yeni ders kitaplarında dansçılık, öğrencilik, öğretmenlik, çiftçilik, ressamlık, yazarlık, heykeltıraşlık, esnaflık ve akademisyenlik her iki cinsiyete de yüklenen meslek gruplarıdır. Tabloya (Tablo 4.3.) bakıldığında kadınların yeni ders kitaplarında daha çok sanatsal mesleklerle sunulduğu (çiftçilik, ressamlık, yazarlık, heykeltıraşlık, dansçılık, müzisyen ve oyuncu) görülmektedir. Bilgi gücüne sahip görülen akademisyen ve öğretmenlik her iki cinsiyet içinde söz konusudur.

Eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 4.3.) önceki ders kitaplarında sınırlı görülen meslek yelpazesinin, yeni ders kitaplarında arttığı görülmektedir. Eski ders kitaplarında kadınlar sadece ev hanımı olarak gösterilirken, yeni ders kitaplarında kadınların geleneksel olan (öğretmen, terzi, dokumacı, hemşire) ve geleneksel olmayan (seyyar satıcı vb.) çok farklı mesleklerle ilişkilendirildiği görülmektedir. Bunda yeni ders kitaplarında görselliğin artması ve günümüzde farklı meslek dallarında kadınların da yer almasının etkisi olduğu söylenebilir.

4.1.3. Görsellerdeki Kişilerin Cinsiyetlere Göre Gösterdiği Tutumların Dağılımı

Tablo 4.4. Cinsiyetlerin gösterdiği farklı tutumların sayısal dağılımı.

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Eski Kitaplar	8	72,7	3	27,3	11	100
Yeni Kitaplar	31	57,4	23	42,6	54	100

Cinsiyetlerin gösterdiği farklı tutumların sayısal olarak dağılımına bakıldığında (Tablo 4.4.), eski kitapların görsellerinde erkeklerin 8 (%72,7), kadınların ise 3 (%27,3) farklı tutumlarla sunulduğu görülmektedir. Eski kitaplarda farklı erkek tutumlarının farklı kadın tutumlarına göre %45,4 fazla olduğu tespit edilmiştir. Önceki ders kitaplarında erkeklerin daha fazla farklı tutum ve davranışla sunulmaları, görsellerde erkeklerin kadınlardan daha fazla olması ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Yeni kitaplara bakıldığında (Tablo 4.4.) erkeklerin 31 (%57,4), kadınların ise 23 (%42,6) farklı tutumla sunulduğu görülmektedir. Yeni kitaplarda kadın ve erkek farklı tutumlarının sayısal olarak birbirine yakın olduğu görülmektedir. Kadın ve erkeklerin farklı tutumları arasında ise yüzdelik olarak erkekler lehinde %14,8'lik bir üstünlük olduğu görülmektedir.

Eski ve yeni ders kitaplarındaki cinsiyetlerin farklı tutumları karşılaştırıldığında (Tablo 4.4.) eski kitaplarda erkekler 8, yeni kitaplarda 31 farklı tutumla sunulmuştur. Buna rağmen erkeklerin farklı tutumlarla sunulmasıyla ilgili sayısal durum da %72,7'den %57,4'ye düşmüştür. Erkeklerin farklı tutumla sunulduğu görsellerde bu oranda kadınlara göre %15,3'lük bir azalma olmuştur. Kadınların ise eski

kitaplarda 3, yeni kitaplarda 23 farklı tutum ile sunulduğu görülmüştür. Buna göre kadınların farklı tutumla sergilendiği figürler %27,3'ten %42,6'ya yükselmiştir. Farklı tutumlarla kadınların sunumu yeni ders kitaplarında %15,3 oranında bir artış gösterdiği tespit edilmiştir. Bu durum kadınların yeni ders kitaplarında daha çok yer alması ve ders kitaplarındaki görselleşmenin artması yönündeki gelişmelerle yorumlanabilir.

Tablo 4.5. Cinsiyetlerin gösterdiği tutumlar ve davranışlar.

Eski Kitaplar		Yeni Kitaplar	
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
<i>Düzenli</i>	*Güçlü	Rahat, Kızgın	<u>Sempatik</u>
* <i>Güçlü</i>	*Vatansever	Ciddi, Şakacı	Endişeli, <u>Vefalı</u>
*Vatansever	* <i>Meraklı</i>	<u>Hayvansever</u>	<u>Konuşkan</u>
<i>Meraklı</i>		<u>Zayıf, Hırslı</u>	<u>Yardımsever</u>
* <i>Hayvansever</i>		<u>Çalışkan, Güçlü</u>	<u>Yorgun, Cömert</u>
Cesur		<u>Şaşkın, Neşeli</u>	<u>Merhametli</u>
Heybetli		<u>Meraklı, Yorgun</u>	<u>Zayıf, Çalışkan</u>
Saygılı		<u>Sempatik, Dertli</u>	<u>Müziksever</u>
		<u>Yardımsever</u>	<u>Lider, Bilgili</u>
		<u>Telaşlı, Bilgili</u>	<u>Düzenli, Şaşkın</u>
		<u>Müziksever</u>	<u>Dertli, Neşeli</u>
		<u>Düzenli, Dalgın</u>	<u>Sanatsever</u>
		<u>Sanatsever</u>	Dikkatli
		<u>Konuşkan, Vefalı</u>	<u>Araştırmacı</u>
		<u>Cömert, Utangaç</u>	Başarılı, <u>Meraklı</u>
		<u>Araştırmacı</u>	<u>Hayvansever</u>
		<u>Doğasever</u>	
		<u>Düşünceli</u>	
		<u>Merhametli</u>	
		<u>Bilgi veren</u>	

Not: “*” olan tutumlar eski ders kitaplarında, altı çizili olan tutumlar yeni ders kitaplarında ortak olarak gösterilmiştir. İtalik yazılan tutumlar eski ve yeni ders kitaplarında aynı cinsiyetlerde ortak olarak sunulmuştur.

Eski ders kitaplarında (Tablo 4.5.) erkekler düzenli, güçlü, vatansever, saygılı, cesur, hayvansever, meraklı ve heybetli gibi tutumlarla gösterilirken kadınlar yalnızca güçlü, vatansever ve meraklı tutumlarıyla sunulmuştur. Kadınların sunulduğu her üç tutumun erkeklerde de olduğu görülmektedir. Kadın ve erkeklerin vatansever ve güçlü gibi tutumlarla sunulmaları eski ders kitaplarında Kurtuluş Savaşı ile ilgili metinlerin ve bunlarla ilgili görsellerin yer almasıyla ilişkilendirilebilir.

Yeni ders kitaplarında (Tablo 4.5.) erkekler; rahat, kızgın, ciddi, şakacı, hayvansever, zayıf, hırslı, çalışkan, güçlü, şaşkın, neşeli, meraklı, yorgun sempatik, dertli, yardımsever, telaşlı, bilgili, müziksever, düzenli, dalgın, sanatsever, ciddi, konuşkan, vefalı, cömert, utangaç, araştırmacı, doğasever, düşünceli, merhametli ve bilgi veren tutumlarıyla gösterilmiştir. Kadınlar ise sempatik, endişeli, vefalı, konuşkan, yardımsever, yorgun, cömert, merhametli, zayıf, çalışkan, müziksever, lider, bilgili, düzenli, şaşkın, dertli, neşeli, sanatsever, dikkatli, araştırmacı, başarılı, meraklı ve hayvansever tutumlarıyla gösterilmiştir. Erkekler kadınlardan farklı olarak rahat, kızgın, ciddi, şakacı, hırslı, telaşlı, güçlü, dalgın, doğasever, utangaç, düşünceli ve bilgi veren gibi tutum ve davranışlarla sunulmuştur. Kadınlar ise erkeklerden farklı olarak lider, endişeli, dikkatli ve başarılı gibi tutum ve davranışlarla sunulmuştur. Erkek ve kadınların yeni ders kitaplarında ortak sunulduğu tutum ve davranışlar ise şunlardır: sempatik, vefalı, konuşkan, yardımsever, yorgun, cömert, merhametli, zayıf, çalışkan, müziksever, bilgili, düzenli, şaşkın, dertli, neşeli, sanatsever, araştırmacı, meraklı ve hayvansever. Görüldüğü üzere 19 tutum kadın ve erkek cinsiyetlerinde ortak sunulmuştur. Yeni ders kitaplarındaki görsellerde yer alan tutumların kadın ve erkek cinsiyetleri arasında eşit bir şekilde dağıtıldığı söylenebilir.

Eski ders kitapları ile yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 4.5.), önceki ders kitaplarında sınırlı sayıda olan farklı tutumların yeni ders kitaplarında sayısal olarak arttığı görülmektedir. Bununla ilgili olarak yine yeni ders kitaplarında görselliğin artmasının etkili olduğu söylenebilir. Eski ders kitaplarında erkeklerde yer alan düzenli, güçlü, hayvansever ve meraklı tutumları, incelenen günümüz ders kitaplarında yer alan erkeklerde de bulunmaktadır. Buna göre 4 farklı tutumun erkek cinsiyetinde her iki grup ders kitabında da yer aldığı görülmektedir. Önceki ders kitaplarında kadınlar için söz konusu olan meraklılık özelliği yeni ders kitaplarının kadınlarında da bulunmaktadır. Buna göre bir farklı tutum kadın cinsiyetinde eski ve yeni ders kitaplarında ortak olarak görülmektedir. Eski ders kitaplarında 3 farklı tutum iki cinsiyette de ortak iken, yeni ders kitaplarında 19 farklı tutum ortak olarak belirlenmiştir. Bu durum bize yeni ders kitaplarında farklı tutumları göstermede cinsiyet ayrımının azaldığını göstermektedir. Yeni ders kitaplarında eski kitaplara göre kadın ve

erkekler arasında farklı tutumların dağılımında bir yakınlaşmanın olduğu da tabloda görülmektedir.

4.1.4. Görsellerdeki Cinsiyetlerin Buldukları Alanlara Göre Dağılımı

Tablo 4.6. Cinsiyetlerin buldukları alanlara göre dağılımı.

	Eski Kitaplar						Yeni Kitaplar					
	Erkek		Kadın		Toplam		Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kamu	101	94,4	6	5,6	107	100	440	69,6	192	30,4	632	100
Özel	0	0	0	0	0	0	98	63,2	57	36,8	155	100
Belirsiz	0	0	0	0	0	0	219	78,8	59	21,2	278	100

Cinsiyetlerin buldukları alanlara göre dağılımına bakıldığında (Tablo 4.6.) eski ders kitaplarında erkeklerin kamuya açık alanlarda 101 (%94,4), kadınların 6 (%5,6) kez gösterildiği görülmektedir. Erkek ve kadın cinsiyetlerinin hiçbiri özel yaşam alanlarında gösterilmemiştir. Erkekler kamuya açık alanlarda kadınlara göre %78,8 oranında daha fazla görülmektedir. Bu durumun erkeklerin eski ders kitaplarında kadınlara göre sayısal olarak daha fazla olmasıyla da ilişkili olduğu bilinmektedir. Eski ders kitaplarında kişilerin cinsiyetlere göre kullanım sıklıklarındaki erkek ve kadınlar arasındaki yüzdeler ile burada tespit edilen yüzdeler hemen hemen aynı olduğu görülmüştür. Eski ders kitaplarında cinsiyetlerin mekânlara göre dağılımına bakılarak erkekler lehinde bir ayrımcılık yapıldığı rahatlıkla söylenebilir.

İncelenen günümüz ders kitaplarına bakıldığında (Tablo 4.6.) erkeklerin kamuya açık alanlarda 440 (%69,6), kadınların 192 (%30,4) kez sunulduğu görülmüştür. Erkeklerin özel yaşam alanlarında 98 (%63,2), kadınların 57 (%36,8) kez sunulduğu görülmektedir. Bu iki alana da girmeyen belirsiz alanlarda ise erkekler 219 (%78,8), kadınlar 59 (%21,2) kez sunulmuştur. Erkeklerin kamuya açık alanlarda gösterimi kadınlara oranla %39,2 daha fazla olduğu, erkeklerin özel yaşam alanlarında

gösterimi kadınlara oranla %26,4 daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Her iki alanda da erkeklerin sunumu kadınlara oranla yaklaşık iki katı olduğu görülmektedir. Bu durum erkeklerin daha çok kamusal alanlarda bulunduğu izlenimini vermektedir. Belirsiz alanlarda ise erkekler kadınlara oranla %57,6 daha fazla sunulmuştur. Erkeklerin tüm alanlarda da üstünlüğü bulunmaktadır. Kadınların özel yaşam alanlarında erkeklerden daha fazla gösterilmeyişi kadınlar lehine olumlu olarak değerlendirilebilir.

Eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 4-6) erkeklerin kamuya açık alanlarda eski ders kitaplarında 101, yeni ders kitaplarında ise 440 kez sunulduğu görülmektedir. Yüzdeler orana baktığımızda eski ders kitaplarında erkeklerin kamuya açık alanlarda sunumu %94,4 iken yeni ders kitaplarında %69,6'ya düştüğü görülmektedir. Buna göre erkeklerin kamuya açık alanlarda sunumunda %24,8'lik bir düşüş görülmüştür. Kamuya açık alanlarda kadınlar eski ders kitaplarında 6, yeni ders kitaplarında 192 kez sunulmuştur. Yüzdeler olarak bu orana baktığımızda eski ders kitaplarında, kadınların kamuya açık alanlarda sunumu %5,6 iken yeni ders kitaplarında %30,4'e çıktığı görülmektedir. Buna göre kadınların kamuya açık alanlarda sunumunda %24,8'lik bir artış görülmüştür. Bu artışın önceki ders kitaplarına göre yeni ders kitaplarında daha fazla olması gerektiği bilinmekte; fakat bu artış yeterli görülmemektedir. Kadınların sosyal hayata ve iş yaşamına daha çok katılmasının teşvik edildiği günümüzde kadınların yeni ders kitaplarında en az erkekler kadar kamuya açık alanlarda sunulması gerekebilirdi. Özel yaşam alanlarında eski ders kitaplarında erkek ve kadın cinsiyeti bulunmadığı için yeni ders kitaplarıyla ilgili bir karşılaştırma yapılmamıştır.

4.1.5. Görsellerdeki Cinsiyetlerin Birlikte Gösterildiği Nesnelere Göre Dağılımı

Tablo 4.7. Kişilerin birlikte gösterildiği nesnelere göre dağılımı.

	Eski Kitaplar						Yeni Kitaplar					
	Erkek		Kadın		Toplam		Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Genel Hayat	101	94,4	6	5,6	107	100	692	76,5	212	23,5	904	100
Özel Hayat	0	0	0	0	0	0	75	46,6	86	53,4	161	100

Eski ders kitaplarına bakıldığında (Tablo 4.7.) genel hayata ait nesnelere erkeklerin 101 (%94,4), kadınların 6 (%5,6) kez gösterildiği görülmektedir. Eski ders kitaplarında cinsiyetlerin özel hayata ait nesnelere gösterimi bulunmamaktadır. Erkeklerin genel hayata ait nesnelere sunumu, kadınlara göre %88,8 oranında fazla olduğu tespit edilmiştir. Açık bir şekilde, erkeklerin eski ders kitaplarında üstünlüğü görsellere ait beşinci kategoride de görülmektedir. Burada da erkeklerin sayısal olarak kadınlara oranla üstünlüğü ile genel hayata ait nesnelere gösterimi arasındaki yakın ilişkinin devam ettiği söylenebilir.

Yeni ders kitaplarına bakıldığında (Tablo 4.7.), genel hayata ait nesnelere erkeklerin 692 (%76,5), kadınların 212 (%23,5) kez sunulduğu görülmektedir. Erkeklerin genel hayata ait nesnelere gösterimi kadınlara göre %53 oranında daha fazla olduğu görülmektedir. Özel hayata ait nesnelere erkeklerin 75 (%46,6), kadınların 86 (%53,4) kez sunulduğu görülmektedir. Özel hayata ait nesnelere kadınların gösterimi erkeklere göre %6,8 oranında daha fazla olduğu görülmektedir. Buna göre yeni ders kitaplarında, erkeklerin kadınlara göre genel hayata ait nesnelere yüzdelik olarak %53 oranında daha fazla sunulmasıyla erkekler lehinde bir ayrımcılık yapıldığı söylenilebilir. Erkeklerin ve kadınların özel hayata ait nesnelere gösterilmesi rakamsal olarak her ne kadar birbirine yakın görünse de yüzdelik oran olarak bakıldığında, kadınların erkeklere göre %6,8 oranında daha fazla sunulması kadınlar aleyhine bir ayrımcılığın yapıldığı izlenimini vermektedir. Yeni ders kitaplarında erkek ve kadın cinsiyetlerinin genel ve özel hayata ait nesnelere gösteriminin birbirine yakın olması gerekmektedir.

Eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 4.7.) erkeklerin eski ders kitaplarında genel hayata ait nesnelere 101, yeni ders kitaplarında ise 692 kez sunulduğu görülmektedir. Yüzdeler orana bakıldığında eski ders kitaplarında erkeklerin genel hayata ait nesnelere sunumu %94,4 iken yeni ders kitaplarında %76,5'e düştüğü görülmektedir. Buna göre erkeklerin genel hayata ait nesnelere sunumunda %17,9'luk bir düşüş görülmüştür. Genel hayata ait nesnelere kadınlar eski ders kitaplarında 6, yeni ders kitaplarında 212 kez sunulmuştur. Yüzdeler orana bakıldığında eski ders kitaplarında kadınların genel hayata ait nesnelere sunumu %5,6 iken yeni ders kitaplarında bu oran %23,5'tir. Buna göre kadınların genel hayata ait nesnelere sunumu %17,9'luk bir artış göstermiştir. Burada kadınlar lehine bir artış görünse de günümüz dünyasında kadınların her alanda bulunduğu ve erkeklerle sosyal hayatta eşit olması gerektiği düşünüldüğünde, bu durumun yeterli olmadığı söylenebilir.

4.1.6. Görsellerdeki Cinsiyetlerin Aile İçi ve Aile Dışı Rollerde Dağılımı

Tablo 4.8. Kişilerin cinsiyete göre aile içi ve aile dışı rollerde dağılımı.

	Eski Kitaplar						Yeni Kitaplar					
	Erkek		Kadın		Toplam		Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Aile Dışı	101	94,4	6	5,6	107	100	739	73,7	264	26,3	1003	100
Aile İçi	0	0	0	0	0	0	18	29	44	71	62	100

Eski ders kitaplarına bakıldığında (Tablo 4.8.) aile dışı rollerle erkeklerin 101 (%94,4), kadınların 6 (%5,6) kez sunulduğu görülmektedir. Eski ders kitaplarında cinsiyetlerin aile içi rollerle gösterimi bulunmamaktadır. Erkeklerin aile dışı rollerle sunumunun kadınlara göre %88,8 oranında fazla olduğu görülmektedir. Bu son altıncı kategoride de eski ders kitaplarında erkeklerin üstünlüğü görülmektedir. Erkekler %88,8 oranında kadınlardan daha fazla aile dışı rollerle sunulmuş ve erkekler lehine eski ders kitaplarında belirgin bir ayrımcılık yapılmıştır.

Yeni ders kitaplarında (Tablo 4.8.) aile dışı rollerde erkeklerin 739 (%73,7), kadınların 264 (%26,3) kez sunulduğu görülmektedir. Erkeklerin aile dışı rollerle sunumunun kadınlardan %47,4 oranında daha fazladır. Bu oran erkeklerin kadınlardan yaklaşık üç kat daha fazla aile dışında sunulduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, erkekler lehine bir ayrımcılığın yapıldığını göstermektedir. Yeni ders kitaplarında erkekler 18 (%29), kadınlar 44 (%71) kez aile içi rollerle sunulmuştur. Kadınların aile içi rollerle sunumu erkeklerden %42 oranında daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar erkeklerden yaklaşık iki kat daha fazla aile içi rollerle sunulmuştur. Görsellerde, erkeklerin de aile içi rollerde kadınlara yakın değerlerde gösterilmesi gerekmekte iken kadınlar daha fazla (yaklaşık iki kat) aile içi rollerle sunulmuş ve yeni ders kitaplarında erkekler lehine ayrımcılık yapılmıştır.

Eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 4.8.) erkeklerin eski ders kitaplarında aile dışı rollerle sunumu 101, yeni ders kitaplarında sunumu 739'dur. Yüzdeler orana bakıldığında, eski ders kitaplarında erkeklerin aile dışı rollerle sunumu %94,4 iken yeni ders kitaplarında %73,7'ye düştüğü görülmüştür. Buna göre erkeklerin aile dışı rollerle sunumunda %20,7'lik bir düşüş söz konusudur. Aile dışı rollerle kadınlar eski ders kitaplarında 6, yeni ders kitaplarında 264 kez sunulmuştur. Yüzdeler orana bakıldığında, eski ders kitaplarında kadınların aile dışı rollerle sunumu %5,6 iken yeni ders kitaplarında %26,3'e çıktığı görülmektedir. Buna göre kadınların aile dışı rollerle sunumunda %20,7'lik bir artış görülmüştür. Bu orana bakıldığında, yeni ders kitaplarında kadınların aile dışı rollerle sunulmasında önemli bir artış görülmemektedir. Kadınlar günümüz dünyasında erkeklerle aile içi rolleri paylaşması gerekliliği topluma kazandırılmaya çalışıldığı ve aile dışı rollerde de devlet politikalarıyla kadın erkek dengesinin sağlanmaya çalışıldığı düşünüldüğünde, bu durumun yeni ders kitaplarının görsellerinde yeterli şekilde yer almadığı söylenebilir.

4.2. Metinlerdeki Bulgular

Metinlerden elde edilen bulgular, tablolarda sayısal olarak frekans ve yüzdeler dağılımı verilerek yorumlanmıştır.

4.2.1. Metinlerdeki Kişilerin Cinsiyete Göre Kullanım Sıklığı

Tablo 4.9. Kişilerin cinsiyete göre kullanım sıklıkları ile ilgili dağılımı.

	Erkek		Kadın		Belirsiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Eski Kitaplar	298	69,3	91	21,2	41	9,5	430	100
Yeni Kitaplar	317	68,2	106	22,8	42	9	465	100

Tabloya bakıldığında (Tablo 4.9.) eski ders kitaplarında erkeklerin 298 (%69,3), kadınların 91 (%21,2) ve seçilemeyen belirsiz karakterlerin ise 41 kez (%9,5) sunulduğu görülmektedir. Eski ders kitapları metinlerinde de görsellerdeki gibi erkek cinsiyetinin sayısal üstünlüğünün devam edildiği görülmüştür. Yüzdelik olarak bakıldığında erkek cinsiyeti kadınlara oranla %48,1 oranıyla metinlerde daha çok yer aldığı tespit edilmiştir.

Tabloda yeni ders kitaplarına bakıldığında (Tablo 4.9.) erkeklerin 317 (%68,2), kadınların 106 (%22,8) ve belirsiz karakterlerin ise 42 kez (%9) sunulduğu görülmektedir. Yüzdelik olarak yeni ders kitaplarında %68,2 erkekler yer almakta ve yine üstünlük erkek karakterlerde bulunmaktadır. Kadınlarla erkekler arasındaki yüzdelik fark ise %45,4 olarak bulunmuştur. Yeni ders kitaplarının metinlerinde de erkeklerin sayısal üstünlüğünün ve erkekler lehindeki ayrımcılığın devam ettiği görülmektedir.

Eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 4.9.) eski kitaplardaki metinlerde toplamda 430, yeni kitaplarda ise 465 kişi yer aldığı görülmüştür. Bu durumda eski ve yeni ders kitaplarındaki kişilerin toplam sayısının birbirlerine yaklaşık

olduğu söylenebilir. Erkeklerin önceki ders kitaplarındaki metinlerde yer alması yüzdelik olarak %69,3 iken, incelenen günümüz ders kitaplarında bu oran %68,2'dir. Buna göre erkeklerin sunumunda %1,1'lik bir düşüş olduğu görünmektedir. Bunun yanında ders kitaplarında kadın karakterlerin gösterimi %21,2'den %22,8'e yükselmiştir. Kısacası kadın karakterlerin gösteriminin %1,6'lık bir yükselme gösterdiği tespit edilmiştir. Bu oranlar kadınlar lehine yeni ders kitaplarında cinsiyet eşitliğine dair olumlu görünse de günümüzde kadın erkek karakterleri arasında sayısal olarak eşitliğin sağlanması hususunda önemle durulmasına rağmen hala yeni ders kitaplarındaki metinlerde, bu eşitliğin tam olarak sağlanamadığı görülmektedir.

4.2.2. Metinlerdeki Cinsiyetlere Yüklenen Mesleklerin Dağılımı

Tablo 4.10. Cinsiyetlere yüklenen farklı meslek rolü dağılımı.

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Eski Kitaplar	42	80,8	10	19,2	52	100
Yeni Kitaplar	44	80	11	20	55	100

Eski ders kitaplarındaki metinlerde (Tablo 4.10.) erkekler 42 (%80,8), kadınlar 10 (%19,2) farklı meslek rolü ile sunulmuştur. Erkekler kadınlara göre yaklaşık dört kat fazla meslek rolü sunulmuştur. Yüzdelik olarak bakıldığında ise erkeklerin farklı meslekler ile sunumu kadınlara göre %61,6 daha fazladır. Önceki ders kitaplarındaki metinlerde kadınlar erkekler kadar farklı mesleklerde sunulmamıştır. Buna göre kadınlar aleyhine bir cinsiyet ayrımı yapılmış denilebilir.

Yeni ders kitaplarında (Tablo 4.10.) erkeklere 44 (%80), kadınlara ise 11 (%20) farklı meslek rolü sunulmuştur. Yeni ders kitaplarında kadınlara sunulan meslek rolleri çeşitliliği %20 olmasına rağmen erkeklerle karşılaştırıldığında arada %60'lık bir fark görülmektedir. Günümüzde kadınların sosyal yaşama ve iş hayatına daha çok katılmasının sağlanmaya çalışıldığı düşünüldüğünde kadınlara sunulan farklı meslek rollerinin erkeklerin dörtte biri olması düşündürücüdür. Bu oranın birbirine yakın olması gerekmektedir. Burada yeni ders kitaplarındaki metinlerde de farklı meslek rolleri açısından erkeklere yönelik üstünlüğün sürdüğü belirlenmiştir.

Eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 4.10.) önceki ders kitaplarında toplamda 52, incelenen günümüz ders kitaplarında ise 55 farklı mesleğin metinlerde sunulduğu görülmektedir. Bu veriler birbirine yaklaşık görülmektedir. Bu karşılaştırmada erkeklere sunulan farklı meslek rolleri 42'den 44'e yükselmesine rağmen yüzdelik olarak bu oran %80,8'den %80'e düştüğü tespit edilmiştir. Buna göre erkeklere sunulan farklı meslek gruplarında %0,8'lik bir düşüş görülmüştür. Kadınlar eski ders kitaplarında 10 (%19,2), yeni ders kitaplarında 11 (%20) farklı meslek rolü ile sunulmuştur. Buna göre kadınlara sunulan farklı meslek rollerinde %0,8'lik bir artış görülmüştür. Eski ders kitaplarına oranla yeni ders kitaplarında, kadınlara yönelik farklı meslek rolleri açısından yüzdelik olarak çok az bir artış görülse de kadınların iş hayatına daha çok katılması için yapılan tüm çalışmaların yanında ders kitaplarındaki metinlere bunun yansımaları yeterli görünmemektedir. Günümüz ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadın-erkek meslek ayrımının giderilmesi için kadınların da erkekler gibi her çeşit meslek dalında sunulmasının toplumsal cinsiyet eşitliği için yararlı olacağı düşünülmektedir.

Tablo 4.11. Cinsiyetlerin metinlerde temsil ettiği meslekler.

Eski Kitaplar		Yeni Kitaplar	
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Marangoz, Terzi	Ev Hanımı	Kuklacı, Biletçi	Ev Hanımı
*Asker, Gemici	*Hizmetçi	Balıkçı, <u>Öğrenci</u>	<u>Çiftçi</u>
Pehlivan, Kaptan	Kitapçı	<u>Asker</u> , Sporcu	<u>Oyuncu</u>
Halk Ozanı, Aşçı	Çırak	Milletvekili, İşçi	<u>Yazar</u>
Filozof, Otelci	*Öğrenci	Devlet Adamı	<u>Asker</u>
İmam, Esnaf	*Öğretmen	Halk Ozanı, Bekçi	<u>Öğrenci</u>
Helvacı, Doktor	Oyuncu	Filozof	<u>Akademisyen</u>
Avcı, Kayıkçı	*Asker	<u>Çiftçi</u> , Muhtar	Hemşire
Korucu(Ormancı)	Pansiyoncu	Kitapçı, Sunucu	<u>Öğretmen</u>
Memur, Komutan	Yazmacı	Yaver, Komutan	<u>Okul Müdürü</u>
*Hizmetçi,		Gazeteci, <u>Esnaf</u>	<u>Esnaf</u>
Ressam Yazar		Fabrikatör, Kâtip	
Balıkçı, Seyis		İş Adamı, Kaptan	
*Öğretmen		Ressam, <u>Yazar</u>	
Çiftçi, *Öğrenci		<u>Oyuncu</u> , Doktor	
Hastabakıcı, İşçi		Belediye Başkanı	
Berber, Vali		İnşaat Ustası	
Hükümdar, Şair		Sobacı, İmam	
Dekorcu, Kahveci		Okul Müdür Yrd.	
Heykeltıraş, Arıcı		Avcı, <u>Öğretmen</u>	
Çocuk Bakıcısı		Hükümdar, Kaşif	
Arzuhalci, Mimar		<u>Akademisyen</u>	
Akademisyen		<u>Okul Müdürü</u>	
Fabrikatör		Hakim, Sinemacı	
		Muhasebeci, Şair	
		Heykeltıraş	

Not: “*” olanlar eski ders kitaplarında, altı çizili olanlar yeni ders kitaplarında ortak olan mesleklerdir.

Eski ders kitaplarındaki metinlerde erkekler (Tablo 4.11.) marangoz, terzi, asker, gemici, pehlivan, kaptan, halk ozanı, aşçı, filozof, otelci, imam, esnaf, helvacı, doktor, avcı, kayıkçı, korucu(ormancı), memur, komutan, hizmetçi, ressam, yazar, balıkçı, seyis, öğretmen, çiftçi, öğrenci, hastabakıcı, işçi, berber, vali, hükümdar, şair, dekorcu, kahveci, heykeltıraş, arıcı, çocuk bakıcısı, arzuhalci, mimar, akademisyen ve fabrikatör meslekleriyle sunulmuştur. Kadınlar ise ev hanımı, hizmetçi, kitapçı, çırak, öğrenci, öğretmen, oyuncu, asker, pansiyoncu ve yazmacı meslekleriyle sunulmuştur. Görüldüğü gibi kadınlar daha dar bir meslek çerçevesinde ve askerlik dışında kadınlara özgü görülen geleneksel mesleklerle sunulmuştur. Erkekler ise daha geniş meslek yelpazesıyla; içinde güç ve idarecilik barındıran kaptan, komutan, hükümdar, pehlivan, vali, fabrikatör gibi mesleklerle sunulmuştur. Kadınların bu tür mesleklerle sunulmaması önceki ders kitaplarındaki metinlerde cinsiyet ayrımcılığının varlığını

göstermektedir. Erkekler yine eski ders kitaplarındaki metinlerde toplumda aydın kesimi temsil eden doktor, filozof, öğretmen, akademisyen gibi mesleklerle sunulurken; kadınlar, geleneksel (kadına özgü) meslek anlayışıyla yalnızca öğretmenlik mesleğiyle sunulmuştur. Önceki ders kitaplarında erkekler sanatsal mesleklerden mimar, heykeltıraş, dekorcu, ressam, yazar gibi mesleklerle sunulurken kadınlar bu tür mesleklerden yalnızca oyunculuk mesleğiyle sunulmuştur. Eski ders kitaplarında kadın ve erkek cinsiyetlerinde ortak olan meslekler ise asker, hizmetçi, öğretmen ve öğrencilik meslekleridir.

Yeni ders kitaplarında (Tablo 4.11.) erkekler kuklacı, biletçi, balıkçı, öğrenci, asker, sporcu, milletvekili, işçi, devlet adamı, halk ozanı, bekçi, filozof, çiftçi, muhtar, kitapçı, sunucu, yaver, komutan, gazeteci, esnaf, fabrikatör, kâtip, iş adamı, kaptan, ressam, yazar, oyuncu, doktor, belediye başkanı, inşaat ustası, sobacı, imam, okul müdür yardımcılığı, avcı, öğretmen, hükümdar, kâşif, akademisyen, okul müdürü, hâkim, sinemacı, muhasebeci, şair ve heykeltıraş meslekleriyle sunulmuştur. Kadınlar ise ev hanımı, çiftçi, oyuncu, yazar, asker, öğrenci, akademisyen, hemşire, öğretmen, okul müdürü ve esnaf gibi mesleklerle sunulmuştur. Erkeklerle gücü ve otoriteyi temsil eden devlet adamı, komutanlık, milletvekilliği, muhtarlık, okul müdürlüğü ve okul müdür yardımcılığı, belediye başkanlığı, kaptanlık gibi meslekler yüklenmiştir. Bu mesleklerden yalnızca okul müdürlüğü kadınlarda da yer almıştır. İncelenen günümüz ders kitaplarında kadınlarla erkeklerin ortak sunulduğu meslekler çiftçi, oyuncu, yazar, asker, öğrenci, akademisyen, öğretmen, okul müdürü ve esnaf meslekleridir. Bunların içinde bilgi gücünü temsil eden öğretmen ve akademisyen meslekleri her iki cinsiyette de bulunmaktadır.

Tabloya (Tablo 4.11.) bakılarak eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında geniş meslek yelpazesinin her ikisinde de erkeklerde olduğu görülmektedir. Önceki ders kitaplarında kadınların sunulduğu öğretmen, öğrenci, oyuncu, ev hanımlığı ve askerlik meslekleri incelenen günümüz ders kitaplarında da yer almaktadır. Eski ders kitaplarından farklı olarak yeni ders kitaplarında geleneksel, kadına özgü sayılan meslek anlayışının dışına çıkılarak akademisyen ve okul müdürlüğü gibi mesleklere kadın cinsiyetinde yer verilmiştir.

4.2.3. Metinlerdeki Cinsiyetlerin Gösterdiği Tutumların Dağılımı

Tablo 4.12. Cinsiyetlerin gösterdiği farklı tutumların sayısal dağılımı.

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Eski Kitaplar	34	68	16	32	50	100
Yeni Kitaplar	43	58,9	30	41,1	73	100

Cinsiyetlerin gösterdiği farklı tutumların sayısal olarak dağılımına bakıldığında (Tablo 4.12.) eski kitapların görsellerinde 34 (%68), kadınların ise 16 (%32) farklı tutumla sunulduğu görülmektedir. Önceki ders kitaplarında yer alan erkeklerin farklı tutumlarının, kadınlarınkine göre yüzdeler olarak %36 oranında fazla olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin daha fazla farklı tutum ve davranışla sunulmaları ile erkeklerin eski ders kitaplarındaki metinlerde daha fazla yer almaları arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Yeni kitaplara bakıldığında (Tablo 4.12.) erkeklerin 43 (%58,9), kadınların ise 30 (%41,1) farklı tutumla sunulduğu görülmektedir. İncelenen günümüz ders kitaplarında cinsiyetlerin farklı tutumlarının sayısal verilerine bakıldığında yaklaşık olduğu görülmüştür. Erkek ve kadın cinsiyetlerinin farklı tutumları arasında ise yüzdeler olarak erkekler lehinde %17,8'lik bir üstünlük saptanmıştır.

Eski ve yeni ders kitaplarında erkek ve kadın cinsiyetlerinin farklı tutumları karşılaştırıldığında (Tablo 4.12.) önceki ders kitaplarında erkekler 34, incelenen günümüz ders kitaplarında 43 farklı tutumla sunulmuştur. Buna rağmen erkeklerin farklı tutumlarla sunulmaları yüzdeler olarak %68'den %58,9'a düşmüştür. Yani erkeklere

yüklenen farklı tutumlarda %9,1 oranında bir düşüş görülmüştür. Kadınların ise eski kitaplarda 16 farklı tutum ile sunulduğu görülürken yeni kitaplarda 30 farklı tutum ile sunulduğu görülmüştür. Yüzdeler olarak kadınların sunulduğu farklı tutumlar %32'den %41,1'e yükselmiştir. Farklı tutumlarla kadınların sunumunda yeni ders kitaplarında %9,1 oranında bir artış görülmüştür. Bu durumu, günümüzde yeni ders kitaplarındaki metinlerde kadınların daha çok yer edinmesi ve ders kitaplarındaki metinlerde her yönüyle kadın-erkek eşitliğini sağlanması yönündeki gelişmelerle yorumlanabilir.

Tablo 4.13. Cinsiyetlerin gösterdiği tutumlar ve davranışlar.

Eski Kitaplar		Yeni Kitaplar	
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
<i>Bilgili, *Meraklı</i>	<i>*Hüzünlü</i>	<i>Sert, Merhametli</i>	<i>Şaşkın, Umutlu</i>
<i>*Yardımseser</i>	<i>*Umutlu</i>	<i>Korkak, Neşeli</i>	<i>Hüzünlü, Heyecanlı</i>
<i>Sert, *Çalışkan</i>	<i>* Utangaç</i>	<i>Kararlı, Huzurlu</i>	<i>Umutsuz, Sabırlı</i>
<i>*Korkak, Hırslı</i>	<i>*Neşeli, *Meraklı</i>	<i>Yardımseser</i>	<i>Yardımseser</i>
<i>Kavgacı</i>	<i>Umutsuz</i>	<i>Utangaç, Cömert</i>	<i>Güçlü, Hayalci</i>
<i>*Duygusal</i>	<i>*Korkak</i>	<i>Hayvansever</i>	<i>Cömert, Hoşgörülü</i>
<i>Sakin, Cimri</i>	<i>*Çalışkan</i>	<i>Vatansever</i>	<i>Sert, Utangaç</i>
<i>Merhametli</i>	<i>*Yardımseser</i>	<i>Hırslı</i>	<i>Tembel, Umursamaz</i>
<i>Cesur, Vefalı</i>	<i>Şikâyetçi, Kararlı</i>	<i>Hüzünlü, Lider</i>	<i>İsyankâr, Duygusal</i>
<i>Vatansever</i>	<i>*Duygusal</i>	<i>Sanatsever, Güçlü</i>	<i>Meraklı, Cesur</i>
<i>*Utangaç</i>	<i>*Şaşkın</i>	<i>Duygusal</i>	<i>Hırslı, Çalışkan</i>
<i>*Umutlu</i>	<i>*Heyecanlı</i>	<i>Cesur, Çalışkan</i>	<i>Neşeli, Dürüst</i>
<i>Alçakgönüllü</i>	<i>*Güçlü, *Dikkatli</i>	<i>Heyecanlı, Şaşkın</i>	<i>Merhametli</i>
<i>Huzurlu,</i>		<i>Gururlu, Sabırsız</i>	<i>Bilgili, Adil</i>
<i>Gururlu</i>		<i>Şüpheli, Meraklı</i>	<i>Gururlu, Vefalı</i>
<i>Gösterişçi</i>		<i>Hayalci, Saygılı</i>	<i>Korkak, Şikâyetçi</i>
<i>*Neşeli, Tembel</i>		<i>Düzenli, Umutlu</i>	
<i>*Hüzünlü,</i>		<i>Hoşgörülü, Adil</i>	
<i>Saygılı</i>		<i>Dürüst, Laubali</i>	
<i>İnatçı, *Dikkatli</i>		<i>Sakin, Şikâyetçi</i>	
<i>*Güçlü, Hayalci</i>		<i>Fedakâr, Sabırlı</i>	
<i>Sabırlı, Girişken</i>		<i>Dikkatli, İnatçı</i>	
<i>*Heyecanlı</i>		<i>Bilgili, Bağnaz</i>	
<i>*Şaşkın, Şüpheli</i>		<i>Umutsuz, Başarılı</i>	

Not: “*” olan tutumlar eski ders kitaplarında, altı çizili olan tutumlar yeni ders kitaplarında ortaktır. İtalik yazılan tutumlar eski ve yeni ders kitaplarında aynı cinsiyetlerde ortaktır.

Eski ders kitaplarında (Tablo 4.13.) erkekler; bilgili, meraklı, yardımseser, sert, çalışkan, korkak, hırslı, kavgacı, duygusal, sakin, cimri, merhametli, cesur, vefalı, vatansever, utangaç, umutlu, alçakgönüllü, huzurlu, gururlu, gösterişçi, neşeli, tembel,

hüzünlü, saygılı, inatçı, dikkatli, güçlü, hayalci, sabırlı, girişken, heyecanlı, şaşkın, şüpheli tutumlarıyla sunulmuştur. Kadınlar ise hüzünlü, umutlu, utangaç, neşeli, meraklı, umutsuz, korkak, çalışkan, yardımsever, şikâyetçi, kararlı, duygusal, şaşkın, heyecanlı, güçlü, dikkatli gibi tutumlarla sunulmuştur. Kadın ve erkeklerin ortak sunulduğu tutumlar hüzünlü, umutlu, korkak, çalışkan, duygusal, şaşkın, heyecanlı, güçlü, dikkatli, yardımsever, utangaç, neşeli ve meraklı tutumlarıdır. Toplam 13 tutum eski ders kitaplarında kadın ve erkek cinsiyetlerinde ortak verilmiştir. Önceki ders kitaplarında erkek ve kadın cinsiyetlerinin her ikisinin de güçlü, duygusal, yardımsever, dikkatli ve çalışkan gösterilmesi toplumsal cinsiyet eşitliği açısından olumlu görülmektedir.

Eski ders kitaplarında (Tablo 4.13.) erkeklerin kadınlardan farklı gösterildiği tutumlar bilgili, sert, hırslı, kavgacı, sakin, cimri, merhametli, cesur, vefalı, vatansever, alçakgönüllü, huzurlu, gururlu, gösterişçi, tembel, saygılı, inatçı, hayalci, sabırlı, girişken ve şüphelidir. Görüldüğü üzere erkekler gururlu-alçakgönüllü, çalışkan-tembel, kavgacı-sakin gibi zıt tutumlarla da eski ders kitaplarındaki metinlerde sunulmuştur. Erkekler yine kadınlardan farklı olarak eski ders kitaplarındaki metinlerde bilgili, vatansever, cesur gibi olumlu tutumlarla sunulurken, kadınlara bu tutumlarla hiç yer verilmemiştir. Yine erkeklerin sunulduğu olumsuz tutumlardan cimri, tembel, kavgacı, sert ve inatçı gibi tutumlarla kadınlar önceki ders kitaplarındaki metinlerde hiç sunulmamıştır. Kadınların erkeklerden farklı gösterildiği tutumlar umutsuz, şikâyetçi ve karardır. Karardılık tutumu eski ders kitaplarında kadınlarda sunulmuş olumlu bir tutum olarak görülebilir.

Yeni ders kitaplarında (Tablo 4.13.) erkekler; sert, merhametli, korkak, neşeli, kararlı, huzurlu, yardımsever, utangaç, cömert, hayvansever, vatansever, hırslı, hüzünlü, lider, sanatsever, güçlü, duygusal, cesur, çalışkan, heyecanlı, şaşkın, gururlu, sabırsız, şüpheli, meraklı, hayalci, saygılı, düzenli, umutlu, hoşgörülü, adil, dürüst, laubali, sakin, şikâyetçi, fedakâr, sabırlı, dikkatli, inatçı, bilgili, bağınaz, umutsuz ve başarılı tutumlarıyla gösterilmiştir. Kadınlar ise şaşkın, umutlu, hüzünlü, heyecanlı, umutsuz, sabırlı, yardımsever, güçlü, hayalci, cömert, hoşgörülü, sert, utangaç, tembel,

umursamaz, isyankâr, duygusal, meraklı, cesur, hırslı, çalışkan, neşeli, dürüst, merhametli, bilgili, adil, gururlu, vefalı, korkak ve şikâyetçi tutumlarıyla gösterilmiştir.

Yeni ders kitaplarında (Tablo 4.13.) erkekler kadınlardan farklı olarak kararlı, huzurlu, hayvansever, lider, sabırsız, saygılı, düzenli, şüpheli, sanatsever, laubali, dikkatli, inatçı, başarılı, fedakâr, bağınaz, sakın, vatansever gibi tutum ve davranışlarla sunulmuştur. Buna göre erkekler kadınlardan 17 farklı tutumla sunulmuşlardır. Bunların içinde lider, sanatsever, hayvansever, vatansever, fedakâr gibi olumlu tutumlara yeni ders kitapları içinde kadınlarda hiç yer verilmemiştir. Yine erkeklere yüklenen sabırsız, laubali, inatçı ve bağınaz gibi olumsuz tutumlara yeni ders kitapları içinde kadınlarda yer verilmemiştir. Kadınlar ise erkeklerden farklı olarak tembel, umursamaz, isyankâr, vefalı gibi tutum ve davranışlarla sunulmuştur. Buna göre kadınlar erkeklerden 4 farklı tutumla sunulmuşlardır. Bunların içinde tembel, isyankâr ve umursamaz olumsuz tutumlar olarak kadın cinsiyetinde görülmektedir. Vefalı ise olumlu bir tutum olarak kadınlarda görülmektedir.

Yeni ders kitaplarında (Tablo 4.13.) erkek ve kadınların ortak sunulduğu tutum ve davranışlar ise şunlardır: şaşkın, umutlu, hüzünlü, heyecanlı, umutsuz, sabırlı, yardımsever, güçlü, hayalci, cömert, hoşgörülü, sert, utangaç, duygusal, meraklı, cesur, hırslı, çalışkan, neşeli, dürüst, merhametli, bilgili, adil, gururlu, korkak, şikâyetçi. Görüldüğü üzere 26 tutum kadın ve erkek cinsiyetlerinde ortak sunulmuştur. Bunların içinde dürüst, merhametli, bilgili, cesur, çalışkan, sabırlı, yardımsever, güçlü, cömert, adil ve hoşgörülü gibi tutumlara her iki cinsiyette de yer verilmesi olumlu görülmektedir.

Eski ders kitapları ile yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 4.13.) önceki ders kitaplarında 50 farklı tutumun yeni ders kitaplarında 73'e çıktığı ve sayısal olarak arttığı görülmektedir. Eski ders kitaplarında erkeklerde yer alan bilgili, meraklı, yardımsever, sert, çalışkan, korkak, hırslı, duygusal vatansever, utangaç, umutlu, merhametli, cesur, sakın, huzurlu, gururlu, neşeli, hüzünlü, saygılı, inatçı, dikkatli, güçlü, hayalci, sabırlı, heyecanlı, şaşkın, şüpheli tutumları yeni ders kitaplarının erkeklerinde de bulunmaktadır. Buna göre 27 farklı tutum erkek cinsiyetinde eski ve

yeni ders kitaplarında ortak bulunmaktadır. Yine önceki ders kitaplarında kadınlarda yer alan hüznü, umutlu, utangaç, neşeli, meraklı, umutsuz, korkak, çalışkan, yardımsever, şikâyetçi, duygusal, şaşkın, heyecanlı ve güçlü tutumu aynı şekilde yeni ders kitaplarının kadınlarda da bulunmaktadır. Buna göre toplam 14 farklı tutum kadın cinsiyetinde eski ve yeni ders kitaplarında ortaktır. Önceki ders kitaplarında 13 farklı tutum, incelenen günümüz ders kitaplarında 26 farklı tutum ortak olarak kadın erkek cinsiyetinde verilmiştir. Bu durum yeni ders kitaplarında farklı tutumların her iki cinsiyette de gösterilmesinde cinsiyet ayrımının azaldığı izlenimi vermektedir. Yeni ders kitaplarında erkeklerle kadınlar arasında eski ders kitaplarına oranla iki katı fazla ortak tutum yer almaktadır.

4.2.4. Metinlerdeki Cinsiyetlerin Buldukları Alanlara Göre Dağılımı

Tablo 4.14. Cinsiyetlerin buldukları alanlara göre dağılımı.

	Eski Kitaplar						Yeni Kitaplar					
	Erkek		Kadın		Toplam		Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kamu	191	82,7	40	17,3	231	100	99	80,5	24	19,5	123	100
Özel	48	53,3	42	46,7	90	100	63	61,2	40	38,8	103	100
Belirsiz	59	86,8	9	13,2	68	100	155	78,7	42	21,3	197	100

Cinsiyetlerin buldukları alanlara göre dağılımına bakıldığında (Tablo 4.14.) eski ders kitaplarında kamuya açık alanlarda erkekler 191 (%82,7), kadınlar 40 (%17,3) kez gösterilmiştir. Erkeklerin kamuya açık alanlarda sunumunun, kadınlara göre %65,4 fazla olduğu görülmüştür. Önceki ders kitaplarında erkeklerin özel yaşam alanlarında 48 (%53,3), kadınların 42 (%46,7) kez sunulduğu görülmektedir. Bu iki alana da girmeyen belirsiz alanlarda ise erkekler 59 (%86,8), kadınlar 9 (%13,2) kez sunulmuştur. Bu verilere bakıldığında erkeklerin eski ders kitaplarında kadınlara göre daha çok kamusal alanda gösterildiği ve eski ders kitaplarında erkekler lehinde bir ayrımcılık yapıldığı söylenebilir. Özel yaşam alanlarında erkeklerle kadınların sunumunun yakınlaştığı

(erkekler %53,3, kadınlar %46,7) görülmektedir. Belirsiz alanlarda ise erkeklerin kadınlara üstünlüğü yüzdeler olarak %73,6 oranıyla devam ettiği görülmektedir.

Yeni ders kitaplarına bakıldığında (Tablo 4.14.) erkeklerin kamuya açık alanlarda 99 (%80,5), kadınların 24 (%19,5) kez sunulduğu görülmektedir. Erkeklerin özel yaşam alanlarında 63 (%61,2), kadınlar 40 (%38,8) kez sunulmuştur. Bu iki alana da girmeyen belirsiz alanlarda ise erkekler 155 (%78,7), kadınlar 42 (%21,3) kez sunulmuştur. Erkeklerin kamuya açık alanlarda sunumu kadınlara oranla %61, yine erkeklerin özel yaşam alanlarında sunumu kadınlara oranla %22,4 fazladır. Bu durum erkeklerin daha çok kamusal alanlarda bulunduğu izlenimi vermektedir. Belirsiz alanlarda ise erkekler kadınlara oranla %57,4 daha fazla sunulmuştur. Buna göre erkeklerin tüm alanlarda da üstünlüğü bulunmaktadır. Kadınların özel yaşam alanlarında erkeklerden daha fazla gösterilmeyişi kadınlar lehine olumlu olarak algılanabilir.

Eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 4.14.) kamuya açık alanlarda önceki ders kitaplarında erkekler 191, incelenen günümüz ders kitaplarında ise 99 kez gösterilmiştir. Yüzdeler orana bakıldığında eski ders kitaplarında erkeklerin kamuya açık alanlarda sunumu %82,7 iken yeni ders kitaplarında %80,5'e düştüğü görülmüştür. Buna göre erkeklerin kamuya açık alanlarda sunumunda %2,2'lik bir düşüş görülmüştür. Kadınların kamuya açık alanlarda eski ders kitaplarında 40, yeni ders kitaplarında 24 kez sunulduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi, önceki ders kitaplarında kadınların kamuya açık alanlarda sunumu %17,3 iken incelenen günümüz ders kitaplarında %19,5'e çıkmıştır. Buna göre kadınların kamuya açık alanlarda sunumunda %2,2'lik bir artış görülmüştür. Eski ve yeni ders kitaplarının her ikisinde de kamuya açık alanlarda erkeklerin üstünlüğü bulunmaktadır. İncelenen günümüz ders kitaplarında kadınların kamuya açık alanlarda sunumundaki yüzdeler olarak %2,2 olan artışın çok düşük olduğu görülmektedir. Önceki ders kitaplarında olduğu gibi yeni ders kitaplarında da erkeklerin daha çok kamusal alanda sunumu, erkeklerin sosyal hayatta daha aktif oldukları izlenimini okuyuculara vermektedir. Bu durum günümüz ders kitaplarında da erkekler lehine cinsiyetçiliğe yol açmaktadır.

Eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 4.14.) özel yaşam alanlarında erkekler eski ders kitaplarında 48, yeni ders kitaplarında 63 kez sunulmuştur. Yüzdeler olarak bu orana bakıldığında önceki ders kitaplarında erkeklerin özel yaşam alanlarında sunumu %53,3 iken incelenen günümüz ders kitaplarında %61,2'ye çıktığı görülmüştür. Buna göre özel yaşam alanlarında erkeklerin sunumu %7,9'luk bir artış göstermiştir. Özel yaşam alanlarında kadınlar eski ders kitaplarında 42, yeni ders kitaplarında 40 kez sunulmuştur. Yüzdeler olarak bakıldığında eski ders kitaplarında kadınların özel yaşam alanlarında sunumu %46,7 iken yeni ders kitaplarında %38,8'e düştüğü görülmüştür. Buna göre kadınların özel yaşam alanlarında sunumunun %7,9'luk bir düşüş gösterdiği tespit edilmiştir. Erkeklerin özel yaşam alanlarında sunumunun incelenen günümüz ders kitaplarında arttığı görülmektedir. Fakat her iki cinsiyetin de toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun olarak kamusal ve özel yaşam alanlarında, yeni ders kitaplarındaki metinlerde eşit olarak dağıtılması gerektiğinin önemli olduğu düşünülmektedir.

4.2.5. Metinlerdeki Yazarların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Tablo 4.15. Yazarların cinsiyetlerine göre dağılımı.

	Erkek		Kadın		Belirsiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Eski Kitaplar	121	92,4	3	2,3	7	5,3	131	100
Yeni Kitaplar	79	80,6	16	16,3	3	3,1	98	100

Eski ders kitaplarındaki metinlerin yazarlarının cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında (Tablo 4.15.) 121 erkek yazarın, 3 kadın yazarın bulunduğu görülmektedir. Yüzdeler olarak metin yazarlarına bakıldığında %92,4 erkek, %2,3 kadın yazarın

kitaplarda yazılarıyla yer aldığı görülmektedir. Yazarı belirsiz olan metinler ise 7 (%5,3)'dir. Yüzelik olarak ifade edildiğinde erkek yazarların kadın yazarlardan %90,1 oranında fazla olduğu görünmektedir. Önceki ders kitaplarındaki metinleri yazan yazarların cinsiyet dağılımına bakıldığında erkek yazar üstünlüğü görülmektedir.

Yeni ders kitaplarındaki metinlerin yazarlarına bakıldığında (Tablo 4.15.) 79 erkek, 16 kadın yazarın bulunduğu görülmektedir. Yüzelik olarak metin yazarlarına bakıldığında %80,6 erkek, %16,3 kadın yazarın olduğu görülmektedir. Yazarı belirsiz olan metinler ise 3 (%3,1)'tür. Yüzelik olarak farka bakıldığında erkek yazarların kadın yazarlardan %64,3 oranında fazla olduğu görülmektedir. İncelenen günümüz ders kitaplarındaki metinlerde de cinsiyet olarak erkek yazar üstünlüğü görülmektedir.

Eski ve yeni ders kitaplarındaki metin yazarları sayısal olarak karşılaştırıldığında (Tablo 4.15.) eski ders kitaplarındaki metinlerde 121, yeni ders kitaplarında 79 erkek yazarın bulunduğu görülmektedir. Yüzelik olarak karşılaştırıldığında önceki ders kitaplarında erkek yazarların %92,4, incelenen günümüz ders kitaplarında erkek yazarların %80,6 oranında yer aldığı görülmektedir. Buna göre yeni ders kitaplarında erkek yazar oranının %9,8 düştüğü görülmektedir. Eski ve yeni ders kitaplarındaki kadın yazarlar karşılaştırıldığında eski ders kitaplarında 3, yeni ders kitaplarında 16 kadın yazarın bulunduğu görülmektedir. Yüzelik olarak karşılaştırıldığında önceki ders kitaplarında %2,3, incelenen günümüz ders kitaplarında %16,3 oranında kadın yazarın bulunduğu görülmektedir. Buna göre yeni ders kitaplarında kadın yazar oranının %14 arttığı tespit edilmiştir. Bu artış yeni ders kitaplarında olumlu görülse de yeterli bir artış olarak görülememektedir. Çünkü incelenen günümüz ders kitaplarında, kadın-erkek yazarlar arasındaki yüzelik fark %64,3 olarak devam etmektedir. Yeni ders kitaplarındaki metinlerde kadın yazarlara daha çok yer verilmesi, yazarlar açısından ders kitaplarındaki cinsiyet eşitliğine katkıda bulunabilir.

4.2.6. Metinlerdeki Cinsiyetlerin Aile İçi ve Aile Dışı Rollerde Dağılımı

Tablo 4.16. Kişilerin cinsiyete göre aile içi ve aile dışı rollerde dağılımı.

	Eski Kitaplar						Yeni Kitaplar					
	Erkek		Kadın		Toplam		Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Aile Dışı	277	83,9	53	16,1	330	100	298	81,6	67	18,4	365	100
Aile İçi	21	35,6	38	64,4	59	100	19	32,8	39	67,2	58	100

Eski ders kitaplarına bakıldığında (Tablo 4.16.) aile dışı rollerle erkeklerin 277 (%83,9), kadınların 53 (%16,1) kez sunulduğu görülmektedir. Tabloda, eski ders kitaplarında erkeklerin aile dışı rollerle sunumu kadınlara göre %67,8 oranında fazladır. Bu son altıncı kategoride de önceki ders kitaplarındaki metinlerde erkeklerin üstünlüğü görülmektedir. Erkekler %67,8 oranında kadınlardan daha fazla aile dışı rollerle sunulmuş ve erkekler lehine eski ders kitaplarında ayrımcılık yapılmıştır. Aile içi rollere bakıldığında erkekler 21 (%35,6), kadınlar 38 (%64,4) kez sunulmuştur. Kadınların aile içi rollerle sunumu erkeklerden %28,8 fazladır. Buna göre kadınlar erkeklerden yaklaşık iki kat daha fazla aile içi rollerle sunulmuştur.

Yeni ders kitaplarında (Tablo 4.16.) aile dışı rollerde erkekler 298 (%81,6), kadınlar 67 kez (%18,4) sunulmuştur. Erkeklerin aile dışı rollerle sunumu kadınlardan %63,2 oranında, yaklaşık beş kat daha fazladır. İncelenen günümüz ders kitaplarında erkeklerin kadınlardan beş kat daha fazla aile dışı rollerle sunulması erkekler lehine bir ayrımcılığın yapıldığı izlenimi vermektedir. Yeni ders kitaplarında erkekler aile içi rollerle 19 (%32,8), kadınlar 39 (%67,2) kez sunulmuştur. Kadınların aile içi rollerle sunumu erkeklerden yuzdelik olarak %34,4 oranında daha fazla olduğu görülmektedir. Kadınlar erkeklerden yaklaşık iki kat daha fazla aile içi rollerle sunulmuştur. Erkeklerin aile içi rollerde kadınlara yakın değerlerde gösterilmesi gerekirken, kadınlar daha fazla

(yaklaşık iki kat) aile içi rollerle sunulmuştur. Bu durum yeni ders kitaplarında erkekler lehine ayrımcılık yapıldığını göstermektedir.

Eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 4.16.) erkekler önceki ders kitaplarında aile dışı rollerle 277, incelenen günümüz ders kitaplarında 298 kez sunulmuştur. Yüzdeler orana bakıldığında eski ders kitaplarında erkeklerin aile dışı rollerle sunumu %83,9 iken yeni ders kitaplarında %81,6'ya düştüğü görülmüştür. Buna göre erkeklerin aile dışı rollerle sunumunda %2,3'lük bir düşüş görülmüştür. Bu durum yeni ders kitaplarında olması gereken yeterli bir düşüş olarak görülmemektedir. Her iki ders kitabındaki sayısal veriler birbirine çok yakın ve yüzdeler oranlarda neredeyse aynı görülmektedir. Aile dışı rollerle kadınlar önceki ders kitaplarında 53, incelenen günümüz ders kitaplarında 67 kez sunulmuştur. Yüzdeler orana bakıldığında eski ders kitaplarında kadınların aile dışı rollerle sunumu %16,1 iken yeni ders kitaplarında %18,4'e çıktığı görülmektedir. Buna göre kadınların aile dışı rollerle sunumunda %2,3'lük bir artış görülmüştür. Bu yüzdeler oran da yeni ders kitaplarında kadınların aile dışı rollerle sunulmasında olması gereken yeterli bir artış olarak görülememektedir. Kadınlar için günümüz dünyasında erkekler gibi aile dışı rollerde etkin olması gerekliliği görüşü savunulmakta iken ve aile dışı rollerde devlet politikalarıyla kadın-erkek dengesinin sağlanmaya çalışıldığı düşünüldüğünde, bu durumun yeni ders kitaplarının metinlerinde yeterli ve dengeli bir şekilde yer almadığı görülmektedir.

Eski ders kitaplarında (Tablo 4.16.) erkekler aile içi rollerle 21, yeni ders kitaplarında 19 kez sunulmuştur. Yüzdeler orana bakıldığında önceki ders kitaplarında erkeklerin aile içi rollerle sunumu %35,6 iken incelenen günümüz ders kitaplarında %32,8'e düştüğü görülmektedir. Buna göre erkeklerin aile içi rollerle sunumunda %2,8'lik bir düşüş görülmüştür. Her iki ders kitabındaki veriler birbirine çok yakın gözükmemektedir. Aile içi rollerle kadınlar eski ders kitaplarında 38, yeni ders kitaplarında 39 kez sunulmuştur. Yüzdeler olarak ifade edildiğinde eski ders kitaplarında kadınların aile içi rollerle sunumu %64,4 iken yeni ders kitaplarında %67,2'ye çıktığı tespit edilmiştir. Buna göre kadınların aile içi rollerle sunumunda %2,8'lik bir artış görülmüştür.

Aile içi rollerde erkekler gibi kadın cinsiyetinde de eski ve yeni ders kitaplarındaki sayısal veriler birbirine çok yakın görünmektedir. Kadın ve erkek cinsiyetleri arasındaki toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için ders kitaplarındaki metinlerde, aile içi ve aile dışı rollerde kadın erkek cinsiyetlerinin her ikisinin de eşit bir biçimde bulunması gerekir. Bununla kadınların toplumda sadece aile içi rollerde değil, aile dışı rollerde de etkin olabilmesinin yolu açılabilir. Bunun gibi, erkeklerin de aile içi rollerde kadınlarla eşit bir şekilde rol paylaşabilmesinin önü açılmış olur.

V. BÖLÜM

5. Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde araştırmanın bulgularından çıkarılan sonuçlara ve bu sonuçlardan hareketle ulaşılan önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Araştırmanın bulgularından hareketle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- İncelenen ders kitaplarında, görsellerin ve metinlerin hepsinde erkekler kadınlara oranla daha fazla yer almaktadır. Günümüz ders kitaplarıyla eski ders kitaplarının görselleri karşılaştırıldığında, kadın karakterlerin gösterimi yeni ders kitaplarında %18,1'lik (%5,6-%23,7) bir yükselme göstermiş; erkeklerin yeni ders kitaplarında gösteriminde ise %35,2'lik (%93,5-%58,3) bir düşüş görülmüştür. Günümüz ders kitaplarıyla eski ders kitaplarının metinleri karşılaştırıldığında, erkeklerin sunumunda %1,1'lik (%69,3-%68,2) bir düşüş olduğu; kadın karakterlerin gösteriminde %1,6'lık (%21,2-%22,8) bir yükselme olduğu tespit edilmiştir. Buradan yola çıkarak incelenen günümüz ders kitaplarında metinlere göre görsellerde kadın karakterlerin daha fazla arttığı söylenebilir.
- İncelenen ders kitaplarındaki görsellerde ve metinlerde erkeklere kadınlardan daha fazla farklı meslek rolleri sunulmuştur. Buna rağmen eski ders kitaplarındaki görsellerde kadınlar yalnızca ev hanımlığı ile sunulurken, yeni ders kitaplarında kadınlara 17 farklı meslek yüklenmiştir. İncelenen ders kitaplarındaki görsellerin tümünde erkekler daha fazla meslek yelpazesi ile sunulmuş, kadınlar daha sınırlı meslek rolleri ile sunulmuştur. Yeni ders kitaplarında dansçılık, öğrencilik, öğretmenlik, çiftçilik, ressamlık, yazarlık, heykeltıraşlık, esnafılık ve akademisyenlik her

iki cinsiyete de yüklenen ortak meslek grupları olarak tespit edilmiştir. Yeni ders kitaplarındaki görsellerin tümünde geleneksel olarak kadınlara ait düşünülen dokumacılık, terzilik, ev hanımlığı ve hemşirelik mesleği kadınlara yüklenmiş ve bu mesleklerle erkekler hiç sunulmamıştır.

- İncelenen eski ders kitaplarındaki metinlerde kadınlar 10, yeni ders kitaplarında 11 farklı meslek rolüyle sunulmuş; aralarında kadınlara farklı meslek rolü yüklenmesi açısından sayısal olarak büyük bir fark olmadığı görülmüştür. Metinlerde de görsellerdeki gibi erkeklere daha fazla farklı meslek sunulduğu tespit edilmiştir. Eski ders kitaplarında kadın ve erkek cinsiyetlerinde ortak olan meslekler asker, hizmetçi, öğretmen ve öğrencilik meslekleri olarak bulunmuştur. Yeni ders kitaplarında kadınlarla erkeklerin ortak sunulduğu meslekler çiftçi, oyuncu, yazar, asker, öğrenci, akademisyen, öğretmen, okul müdürü ve esnaf meslekleridir. Ortak meslek gruplarının incelenen günümüz ders kitaplarında arttığı görülmüştür. Bunların içinde bilgi gücünü temsil eden öğretmen ve akademisyen meslekleri her iki cinsiyette de bulunmaktadır. Günümüz yeni ders kitaplarında erkeklere gücü ve otoriteyi temsil eden devlet adamı, komutanlık, milletvekilliği, muhtarlık, okul müdürlüğü ve müdür yardımcılığı, belediye başkanlığı, kaptanlık gibi meslekler yüklenmiş, fakat bu mesleklerden yalnızca okul müdürlüğü kadınlarda da yer almıştır.
- İncelenen ders kitaplarındaki görsellerin ve metinlerin tümünde erkekler kadınlardan daha fazla farklı tutum ile gösterilmiştir. İncelenen yeni ders kitaplarındaki görsellerin tümünde her iki cinsiyet sempatik, vefalı, konuşkan, yardımsever, yorgun, cömert, merhametli, zayıf, çalışkan, müziksever, bilgili, düzenli, şaşkın, dertli, neşeli, sanatsever, araştırmacı, meraklı ve hayvansever tutumlarında ortak gösterilmiştir. Toplam 19 tutumda kadın ve erkek cinsiyeti ortaktır. Kadınların erkeklerden farklı olarak lider, dikkatli ve başarılı gibi tutum ve davranışlarla sunulmuş olmaları yeni ders kitaplarında kısmen pozitif ayrımcılık yapıldığını göstermektedir.
- İncelenen yeni ders kitaplarındaki metinlerin tümünde kadın ve erkek cinsiyetinin ortak sunulduğu tutumlar şunlardır: şaşkın, umutlu, hüzünlü,

heyecanlı, umutsuz, sabırlı, yardımsever, güçlü, hayalci, cömert, hoşgörülü, sert, utangaç, duygusal, meraklı, cesur, hırslı, çalışkan, neşeli, dürüst, merhametli, bilgili, adil, gururlu, korkak, şikâyetçi. Toplam 26 tutum kadın ve erkek cinsiyetlerinde ortak sunulmuştur. Bunların içinde dürüst, merhametli, bilgili, cesur, çalışkan, sabırlı, yardımsever, güçlü, cömert, adil ve hoşgörülü gibi tutumlara her iki cinsiyette de yer verilmesi olumlu görülmektedir. Erkeklerin sunulduğu lider, sanatsever, hayvansever, vatansever, fedakâr gibi olumlu tutumlara; sabırsız, laubali, inatçı ve bağınaz gibi olumsuz tutumlara yeni ders kitapları içinde kadınlarda yer verilmemiştir. Yeni ders kitaplarında kadınlar erkeklerden farklı olarak tembel, umursamaz, isyankâr, vefalı gibi tutum ve davranışlarla sunulmuştur. Bunların içinde tembel, isyankâr ve umursamaz olumsuz tutumlar; vefalı ise olumlu bir tutum olarak kadınlarda görülmektedir. Eski ders kitaplarında 13 farklı tutum iki cinsiyette de ortak iken yeni ders kitaplarında 26 farklı tutum ortak yer almaktadır. Bu durum yeni ders kitaplarında farklı tutumların her iki cinsiyette de gösterilmesinde cinsiyet ayrımının azaldığı izlenimi vermekte, cinsiyetlerin daha çok ortak tutumu paylaştığını göstermektedir.

- İncelenen ders kitaplarındaki görsellerde ve metinlerde kamuya açık, belirsiz alanların ve özel yaşam alanlarının tümünde erkekler kadınlardan sayısal olarak üstün görülmektedir. Erkekler kamusal alanda çok daha fazla görünmektedir. Yeni ders kitaplarındaki görsellerde ve metinlerde kadınların özel yaşam alanlarında erkeklerden daha fazla gösterilmeyişi kadınlar lehine olumlu olarak algılanabilir. İncelenen günümüz ders kitaplarıyla eski ders kitaplarının görselleri karşılaştırıldığında, kadınların kamuya açık alanlarda sunumunda %24,8'lik (%5,6-%30,4) bir artış görülmüştür. İncelenen ders kitaplarının metinleri karşılaştırıldığında ise kadınların kamuya açık alanlarda sunumunda günümüz yeni ders kitaplarında %2,2'lik (%17,3-%19,5) bir artış görülmüştür. İncelenen günümüz ders kitaplarında kamusal alanlarda kadın cinsiyetinin sunumunda görsellerde ve metinlerde artış görülmekle beraber,

görsellerdeki artışın (%23,2) metinlerden (%2,2) daha fazla olduğu saptanmıştır.

- İncelenen ders kitaplarındaki görsellere bakıldığında genel hayata ait nesnelere erkeklerin daha fazla sunulduğu görülmüştür. İncelenen günümüz ders kitaplarındaki görsellerde kadınların özel hayata ait nesnelere daha fazla sunulduğu belirlenmiştir. İncelenen ders kitapları karşılaştırıldığında yeni ders kitaplarındaki görsellerde kadınların genel hayata ait nesnelere sunumunda %17,9'luk (%5,6-%23,5) bir artış görülmüştür.
- İncelenen ders kitaplarındaki metinleri yazan yazarlara bakıldığında erkek yazarların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Eski ve yeni ders kitaplarındaki metin yazarları sayısal olarak karşılaştırıldığında eski ders kitaplarındaki metinlerde 121, yeni ders kitaplarında 79 erkek yazarın bulunduğu görülmektedir. Buna göre yeni ders kitaplarında erkek yazar oranının %11,8 (92,4-80,6) düştüğü görülmektedir. Eski ve yeni ders kitaplarındaki kadın yazarlar karşılaştırıldığında eski ders kitaplarında 3, yeni ders kitaplarında 16 kadın yazarın bulunduğu görülmektedir. Buna göre yeni ders kitaplarında kadın yazar oranının %14 (%2,3-%16,3) arttığı tespit edilmiştir. Bu artış ders kitaplarındaki metin yazarlarının cinsiyet eşitliği açısından olumlu görülmektedir; fakat yeni ders kitaplarında, kadın-erkek yazarlar arasındaki yüzdelerdeki fark %64,3 (%80,6-%16,3) olarak erkek yazar üstünlüğü ile devam etmektedir.
- İncelenen ders kitaplarındaki görsellerin ve metinlerin tümünde kadın ve erkek cinsiyetlerinin aile içi rollerden çok aile dışı rollerle sunulduğu görülmüştür, ayrıca erkeklerin aile dışı rollerle daha fazla temsil edildiği görülmüştür. İncelenen günümüz ders kitaplarındaki görsellerde ve metinlerde kadınların daha çok aile içi rollerle sunulduğu görülmüştür. Eski ve yeni ders kitaplarındaki görseller karşılaştırıldığında erkeklerin eski ders kitaplarında aile dışı rollerle sunumunun 101, yeni ders kitaplarında sunumunun 739 kez olduğu tespit edilmiştir. Buna göre erkeklerin aile dışı rollerle sunumunda %20,7'lik (%94,4-%73,7) bir düşüş görülmüştür. Aile dışı rollerle kadınlar eski ders kitaplarındaki görsellerde 6, yeni ders

kitaplarında 264 kez sunulmuştur. Buna göre kadınların aile dışı rollerle sunumunda %20,7'lik (%5,6-%26,3) bir artış görülmüştür. Yeni ders kitaplarındaki görsellerde erkeklerin daha çok aile dışı, kadınların ise daha çok aile içi rollerle sunulması cinsiyetçi etkilerin devam ettiğini; fakat eskiyle karşılaştırıldığında kadınların aile dışı rollerle sunumundaki artış bunun bir ölçüde azaldığını göstermektedir.

- Eski ve yeni ders kitaplarındaki metinler aile içi ve dışı roller yönünden karşılaştırıldığında; erkekler eski ders kitaplarında aile dışı rollerle 277, yeni ders kitaplarında 298 kez sunulmuştur. Buna göre erkeklerin aile dışı rollerle sunumunda %2,3'lük (%83,9-%81,6) bir düşüş görülmüştür. Metinlerde aile dışı rollerle kadınlar eski ders kitaplarında 53, yeni ders kitaplarında 67 kez sunulmuştur. Buna göre kadınların aile dışı rollerle sunumunda %2,3'lük (%16,1-%18,4) bir artış görülmüştür. Eski ders kitaplarındaki metinlerde erkekler aile içi rollerle 21, yeni ders kitaplarında 19 kez sunulmuştur. Buna göre erkeklerin aile içi rollerle sunumunda %2,8'lik (%35,6-%32,8) bir düşüş görülmüştür. Aile içi rollerle kadınlar eski ders kitaplarındaki metinlerde 38, yeni ders kitaplarında 39 kez sunulmuştur. Buna göre kadınların aile içi rollerle sunumunda %2,8'lik (%64,4-%67,2) bir artış görülmüştür. Yeni ders kitaplarındaki metinlerde, eski ders kitaplarına göre aile dışı rollerle kadınların sunumunda artış görülmesine rağmen (%2,3) bu artış çok az görülmektedir. Bu durum metinlerde aile dışı rollerde erkeklerin daha çok temsil edilmesinin giderilmediğini veya giderilmek için bu zamana kadar kayda değer bir çalışma yapılmadığı izlenimi vermektedir. Yine yeni ders kitaplarındaki metinlerde, eski ders kitaplarına göre aile içi rollerle kadınların sunumunda artış görülmesi (%2,8) çok ilginç bulunmuştur. Genel olarak her iki döneme ait ders kitaplarında aile içi rol dağılımında geleneksel anlayışın devam ettiği söylenebilir.

Genel olarak bakıldığında incelenen günümüz ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliğine zıt öğeler bulunduğu ve cinsiyetçi kalıp yargılar içerdiği görülmektedir. CEDAW öncesi ortaokul Türkçe ders kitaplarıyla karşılaştırmalarda

genel olarak günümüz ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından gelişme gösterdiği söylenebilir. Bu da çalışma öncesi doğruluğuna inanılan varsayımı desteklemektedir. Fakat zaman olarak 30-35 yıllık bir ara olması ve o zamandan bu zamana dek toplumsal cinsiyet eşitliği için yapılan çalışmalara rağmen bunun tam olarak ders kitaplarına yansımaması olumsuz bir durum olarak dikkat çekmektedir.

Ülkemizde kızların okullaşması ve sosyal hayata katılması için yapılan olumlu çalışmaların, eğitim alanında cinsiyet rollerinin öğrenildiği ders kitaplarında da yer alması gerekmektedir. Çünkü bireylerin aile dışında en çok vakit geçirdikleri yer olan okulda, bireyler sosyal kimliklerini kazanmaktadırlar. Burada ders kitapları aracılığıyla bireylere, toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı kazandırılırsa; bireylerin tüm hayatı boyunca bunun olumlu yansımalarının görüleceği bilinmektedir. Böylece kadın erkek tüm bireyler özgür davranabilecek ve toplumda cinsiyetçi kısıtlamalar görülmeyecektir.

5.2. Öneriler

Burada çalışmadan yola çıkılarak ilgili kişilere önerilerde bulunulacaktır.

5.2.1. Ders Kitabı Hazırlayanlara Öneriler

1. Ders kitapları hazırlanırken görsellerde ve metinlerde kadın erkek eşitliğine dikkat edilmelidir.
2. Erkekler gibi kadın cinsiyetine de ders kitaplarında, gelenekselin dışında daha geniş bir meslek yelpazesi sunulmalı; ayrıca kadınlara yöneticilik ve idarecilik gibi liderlik gerektiren meslekler daha fazla sunularak bu gibi mesleklere kadınların ders kitapları aracılığıyla teşvik edilmesi faydalı olacaktır.
3. Ders kitaplarında kadın ve erkek cinsiyeti eşit bir biçimde kamusal alanda ve özel yaşam alanlarında gösterilerek, kadınların sosyal yaşama daha çok özendirilmesinin olumlu olacağı düşünülmektedir.

4. Kadın ve erkek cinsiyetlerin, ders kitaplarındaki görsellerde genel ve özel hayata ait nesnelere eşit bir şekilde gösterilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.
5. Aile içi ve aile dışı rol dağılımında ders kitaplarında cinsiyetler arasında eşitlik olmalı, kadınlar gibi erkeklere de aile içi roller verilerek aile içi ve dışındaki cinsiyetçi iş dağılımı kalıp yargısı giderilmeye çalışılmalıdır.
6. Ders kitaplarında cinsiyete yönelik tutumların dengeli bir biçimde dağıtılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

5.2.2. Program Hazırlayıcılara Öneriler

1. Türkçe Öğretim Programı ve diğer derslere ait programlar hazırlanırken veya güncellenirken ara disiplin alanlarına ait kazanımlarda toplumsal cinsiyet eşitliği de göz önünde bulundurulmalıdır.

5.2.3. Öğretmenlere Öneriler

1. Ders kitaplarının iyileştirilmesinin yanında ders kitaplarındaki bilgilerin öğretilmesinde rehberlik yapan mevcut öğretmenlerin de toplumsal cinsiyet eşitliği hakkında hizmet içi eğitim, seminerler ile bilinçlendirilmesi yararlı olacaktır.
2. Eğitim fakültelerinde okumakta olan öğrenciler için, ders programlarına bu konu hakkında dersler konulması yerinde olacaktır.

5.2.4. Araştırmacılara Öneriler

1. Bu çalışma ortaokul Türkçe ders kitaplarıyla sınırlı olduğu için farklı ders kitaplarına değinilmemiştir. Araştırmacılar bu amaçla farklı sınıf ve

derslerle ilgili kitapları inceleyerek konunun değişik boyutlarını ortaya koyabilirler.

2. Buna bağlı olarak, araştırmacılar farklı bakış açılarıyla toplumsal yaşamdaki cinsiyet eşitliğini araştırma konusu olarak ele alabilirler.

5.2.5. Ders Kitaplarını İnceleyenlere Öneriler

1. Talim ve Terbiye Kurulu bünyesinde ders kitaplarını inceleyen komisyon üyelerine bu konu hakkında seminerler verilerek bilinçlendirilmesinin yararlı olacağı düşünölmektedir.
2. Ders kitaplarını inceleyenler bu konunun üzerine titizlikle eğilmeli, toplumsal cinsiyet eşitliğine uymayan ders kitaplarının bu yönde düzeltilmesi için gereğini yapmalıdırlar.

5.2.6. Genel Öneriler

1. Ders kitapları bireylerin ufkunu açabilmeli ve onların cinsiyetçi kalıp yargılardan sıyrılarak özgür düşünebilmelerine olanak sağlamalıdır.
2. Toplumsal cinsiyet eşitliği için çıkarılan tüm hukuksal hükümlerin uygulamaları devlet tarafından dikkatli bir şekilde incelenmeli ve buna uymayanlara belli yaptırımlar uygulanmalıdır.
3. Kadınlarımız, buldukları konumlarda ve kurumlarda bu yöndeki kuralların uygulanmasında örnek olmalı; toplumsal cinsiyet eşitliğine inanmalı ve bu konu hakkında bilinçli olmalıdırlar.
4. Ders kitaplarının yanında diğer yardımcı ders gereçleri olan her türlü materyaller hazırlanırken, cinsiyetçi öğeler içerip içermediği yönüyle bir süzgeçten geçirilmelidir.
5. MEB kadın öğretmenleri idareciliğe teşvik etmelidir. Bu sayede okuldaki kız öğrencilere idareci kadın figürü somut bir örnek olarak gösterilmiş olacaktır.

6. İlkokul, ortaokul ve lise ders programlarına toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili bölümler konulmasının, dahası bağımsız derslere de yer verilmesinin yararlı olacağı dşnlmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, F., Güneş-Ayata, A. ve Varoğlu, D. (1999). *Cinsiyete dayalı ayrımcılık: Türkiye'de eğitim sektörü örneği*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri hakkında Kanun Hükmünde Kararname (8 Haziran 2011). Resmi Gazete, 633/6223/27958.
- Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (20 Mart 2012). Resmi Gazete, 6284/28239.
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği (18 Ocak 2013). Resmi Gazete, 6284/28532.
- Arslan, Ş. A. (2000). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- Asan, H. T. (2006). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algularının Saptanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ASPB (2013). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Hakları*. 04 Aralık 2014 tarihinde www.tzob.org.tr/Yayinlar/Kitap-ve-Brosurler sitesinden alınmıştır.
- ASPB (2014). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevlerine İlişkin Yönerge. 11 Aralık 2014 tarihinde <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/mevzuat/yonerge> sitesinden alınmıştır.
- Aziz, A. (1994). *Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim* (2. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.

- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi: Teknikler ve örnek çalışmalar* (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, Ç. E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (15. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Bayrakçı, M. (2005). Ders Kitapları Konusu ve İlköğretimde Ücretsiz Ders Kitabı Dağıtım Projesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 1 (165), 7-22.
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemesi* (3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çakmakçı, N. (Eylül 13, 2012). Online İnceleme. *Hürriyet Gazetesi*. Aralık 29, 2014 tarihinde erişildi, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21451244.asp>.
- Çayır, K. (2013). “Biz” Kimiz? *Ders Kitaplarında Kimlik, Yurttaşlık, Haklar (Ders Kitaplarında İnsan Hakları III Projesi: Tarama Sonuçları)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Çayır, K. (2014). *Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Dair Sözleşme İnceleme Raporu*. Bursa: Aile Akademisi Derneği Yayınları.
- Çınar Kitiş, E. (2013). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Çubukçu, H. ve Sivasslıgil, P. (2007). İngilizce Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (34), 25-32.
- Devlet Memurları Kanunu (23 Temmuz 1965). Resmi Gazete, 657/12056.

- Dilidüzgün, S. (2004). *Çağdaş Çocuk Yazını, Yazın Eğitime Atılan İlk Adım*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dökmen, Z. (2004). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duman, T. ve Çakmak M. (2004). Ders Kitaplarının Nitelikleri. L. Küçükahmet (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu* (ss. 17-32) İçinde (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Ecevit, Y. (2010). *İşgücü Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği El Kitabı*. British Council, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşbirliğiyle.
- Engelliler Hakkında Kanun (7 Temmuz 2005). Resmi Gazete, 5378/25868.
- Erşen, U. B. (2006). *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esen Severge, Y. (1998). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik (İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esen Severge, Y. ve Bağlı, M. T. (2002). İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35 (1-2), 143-154.
- Esen Severge, Y. (2003). Okul Bilgisi ve Ders Kitapları. M. T. Bağlı ve Y. Esen (Eds.), *Ders Kitaplarında İnsan Hakları: İnsan Haklarına Duyarlı Ders Kitapları İçin* (ss. 5-19) İçinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

GATA (2013). *Toplumsal Cinsiyet*. 04 Aralık 2014 tarihinde www.gata.edu.tr/ureme_sagligi/toplumsal_cinsiyet.htm sitesinden alınmıştır.

Gaudart, D. (2007). How CEDAW Has Emerged? S. Kölbl (Ed.), *What is CEDAW?* (13-17). Vienna: Austrian Federal Chancellery-Federal Women, Media and Civil Service Ministry Publications.

Gök, F. (2004) Eğitimde Cinsiyetçilik Bağımsız Bildiriler, *Eğitim-Sen 1. Kadın Kurultayında Sunulan Bildiri* (2-4 Temmuz, Ankara, ss. 167-174), Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.

Gümüšoğlu Helvacıoğlu, F. (1996). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik: 1928-1995*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Gümüšoğlu Helvacıoğlu, F. (1996). *1928'den 1994'e Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gümüšoğlu Helvacıoğlu, F. (2008). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi*, 2 (4), 39-50.

İş Kanunu (10 Haziran 2003). Resmi Gazete, 4857/25134.

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu (24 Mart 2009). Resmi Gazete, 5840/27179.

Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik (5 Ocak 2013). Resmi Gazete, 633/28519

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (06.11.2004). Resmi Gazete, 5251/ 25635.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme (14 Ekim 1985). Resmi Gazete, 85/9722/18898.

Karatay, H. (2011). Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler. T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı* (77-125). Ankara: Grafiker Yayınları.

Kaya, M. (2011). Çocuk Edebiyatı Kitaplarında Resim. *Eğitim-Sen Okul Öncesi Çocuk Edebiyatı Kitap Kataloğu*. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk Edebiyatı* (4. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.

Kılıç, A. ve Seven, S. (2005), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* (5. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kılıç, D. (2008). Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri. Ö. Demirel ve K. Kıroğlu (Eds.), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* (ss. 77-53) İçinde (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kırbaşoğlu, K. L. ve Eyüp, B. (2011). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir İnceleme. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 129-148.

Koca, G. (Aralık 5, 2014). 20 Maddede Milli Eğitim Şurası. *Hürriyet Gazetesi*. Aralık 11, 2014 tarihinde erişildi, <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/27715139.asp>.

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (12 Eylül 2012). Resmi Gazete, 28409.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi 6, 7, 8. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2009). *İlköğretim Türkçe Dersi (1- 5.) Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.

Milli Eğitim Temel Kanunu (24 Haziran 1973). Resmi Gazete, 1739/14574.

Öncül, R. (2000). *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Özbay, M. (2003). *Öğretmen Görüşlerine Göre Ankara Merkez İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*. Ankara: Gölge Ofset Matbaacılık.

Özkan, R. (2013). İlköğretim Ders Kitaplarında Kadın Figürü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (5), 617-631.

Radyo Ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun (3 Mart 2011). Resmi Gazete, 6112/27863.

Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. İstanbul: Kök Yayınları.

Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği (9 Şubat 2013). Resmi Gazete, 633/28554.

Söylemez A. S. (2010). *Sexism In Language Coursebooks: A Study On Gender Representations In The Visuals Of The Primary And Secondary Education English Coursebooks*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Şimşek, T. (2007). *Çocuk Edebiyatı* (4. Baskı). Konya: Suna Yayınları.

TBMM (1981). Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme. 01 Aralık 2014 tarihinde www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/cedaw.pdf sitesinden alınmıştır.

TDK (2014). *Güncel Sözlük*. 09 Aralık 2014 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54871d6310d813.27777534 sitesinden alınmıştır.

TTKB (2013). *Taslak Ders Kitaplarının İncelenmesinde, Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler*. 06 Temmuz 2015 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/www/kriterler/dosya/9> sitesinden alınmıştır.

Türk Ceza Kanunu (12 Ekim 2004). Resmi Gazete, 5237/25611.

Türk Medeni Kanunu (8 Aralık 2001). Resmi Gazete, 4721/24607.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Birleşmiş Milletle Cinsiyet Eşitliği Ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi (BM Kadın) Arasında BM Kadın Avrupa Ve Orta Asya Bölge Ofisinin İstanbul'da Kurulmasına İlişkin Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun (10.07.2014). Resmi Gazete, 6548/29056.

Yıldıran, N. B. (2007). *İlköğretim 8. Sınıf Bilgisayar Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi ve İçerik Analizinin Yapılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yalınkılıç, K. (2011). Bir Öğretim Aracı Olarak Ders Kitabı. H. Ülper (Ed.), *Türkçe Ders Kitabı Çözümleri* (ss. 3-20) İçinde (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ÖZ GEÇMİŞ

09.01.1986 tarihinde Ankara ili Yenimahalle ilçesinde doğdum. İlkokulu 1992-1997 yılları arasında Öğretmen Kubilay İlkokulunda okudum. Ortaokulu 1997-2000 yılları arasında Fatih İlköğretim Okulunda, liseyi de 2000-2004 yılları arasında Ankara Atatürk (Anadolu) Lisesinde tamamladım. 2004 yılında girmiş olduğum Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümünü 2008 yılında bitirdim. Aynı yıl Bolu ili Dağkent Kıroğlu Eğitim ve Sağlık Vakfı İlköğretim Okuluna Türkçe öğretmeni olarak atandım. Askerliğimi 2009- 2010 yılları arasında yedek subay olarak İzmir Foça ve Kütahya Merkez ilçesinde Jandarma Teğmeni olarak tamamladım. Halen, adı daha sonra “Dağkent Kıroğlu Eğitim ve Sağlık Vakfı Ortaokulu” olan kurumda görevimi sürdürmekteyim. 2013 yılında kazandığım Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitim Bölümü tezli yüksek lisans eğitimime devam etmekteyim. Evli ve iki çocuk babasıyım.

İletişim Adresleri

E-posta: m_kukrer@hotmail.com

Telefon: 0 555 655 79 19